Biblioteca Centrală Regională Hunedoara-Deva

PROLETARI DIN TOATE ȚĂRILE, UNIȚI-VĂ !

gazeta literară

ORGAN SĂPTĂMINAL AL UNIUNII SCRIITORILOR DIN REPUBLICA SOCIALISTĂ ROMÂNIA ●

Anul XIV Nr. 19 (758) ● Joi 11 mai 1967 8 pagini : 1 leu

ACEST CREANGĂ AL PICTURII...

Adunate la un loc, fără sticle și rame, pînzele, cartoanele și foile de hîrtie, la care a trudit o viață întreagă meșterul Ghiață, ar umple cu vîrf o căruță de zestre din cele mari, brașovene. Grămada de nestemate — ștergare de in țîntuite pe chenare de lemn, îndesate printre vrafuri de însemnări și carnete, zugrăvind codri, pămînturi și oameni — au început să se stringă din ținutul natal al Mehedinților. Roțile rădvanului închipuit, urnindu-se pe drumuri țărănești, au străbătut mai bine de cincizeci de ani țara, cu cărbune și pensule, tăind urme adînci în peisajul Gorjului și Hațegului și mai departe, prin așezările Prahovei și Bucureștiului, pînă în Moldova de sus. Călcînd țărînă, piatră, iarbă și flori, s-au adunat în răstimp pe talpa roților una lîngă alta, culorile pămîntului românesc. Ghiață și-a strîns zestrea în ani de popas prin tîrguri transilvane și ardelenești, pe sub desișurile Băii de Aramă sau ale Sinăii, nedespărțit de verdele cu răcoare de brad al frunzei și al ierbii, de alburile lui cu miros de cînepă, de rozurile aurii și brune ce-i dau picturii o aspră candoare. Ca odinioară meșterii iconari pe sticlă, și-a muiat penelul în vopselele catrinților și cojoacelor, subțiind culoarea de argilă rumenă a obrazelor, cu adieri violete aduse din munte în cutele straielor țărănești. Îndărătul formelor cu gust și culori de merinde coapte — oameni și arbori, țărani cu marame, acoperișuri de țiglă ori de șindrilă — albastrurile ude, ca niște rachiuri tari, închid peisajele departe în munți sau în cer. Cézanne, în tîrgurile Vîlcei sau ale Hațegului, s-ar fi mirat peste umărul meșterului Ghiață, privindu-i paleta, de frusta și patetica trecere de la oranj la albastru, printr-o neașteptată lume a violetului: reflexul violet ce se naște pe pînza de cînepă și pe varul caselor, din împreunarea cerului de cobalt cu roșul feruginos al pămîntului. Cînd în acel „midi" al Dobrogei, Ghiață își aduce aminte la Balcic, de arginturile diafane ale Franței, paleta sa nu mai respiră aerul înțepător al fagilor și al zăpezilor subcarpatice. Dar, pe țărmul Costineștilor, în climă continentală, cerul și munții Hațegului se răstoarnă în albastrul Mării Negre, lîngă falezа înaltă, colorată cu luturile roșii ale Gorjului. Potrivindu-și pe paletă iarna albul și înfiorînd cu trăsături largi de pensulă potecile codrilor, pe Bistrița sau în șes la Comana, Ghiață trezește, cu savantele petice de rozuri și brunuri, misterioase ritmuri de baladă. Pădurile adînci și zăpezile, prietenii străvechi ai țăranului, ferindu-l de hoarde și jafuri, mijesc în fiecare pînză, sub roșul crăițelor sau al strachinei de Horezu, sub mere și ferigi. Dar dincolo de toate, parcă meșterul, înainte de a așterne pictura pe

Camilian DEMETRESCU

(Continuare în pagina 2)

D. GHIAȚĂ — *ȚĂRANCI LA PIAȚĂ (HUREZU) — detaliu*

CUVÎNT PENTRU CEI MAI TINERI CĂRTURARI

Iată o nouă formă de examene : „concursul literar al elevilor"...

Dar trebuie să mai spun ceva : cînd eram la vîrsta tineretului de astăzi, chemat să se spiritualizeze la superlativ, nimeni nu era preocupat și mai ales factorii din învățămînt, ca unii dintre noi să iasă din rîndurile anonime și să rîvnească la calitatea de scriitor. Dimpotrivă. O parte din profesori, ruginit-sedentară, se împotrivea ironic la proza sau la versurile cîte unui prost la matematici si poate că eminent la meșteșugul de a-ți pune sufletul pe hîrtie.

Mă gîndeam și eu la o ședință de confruntări nu între adolescenții ultimilor ani de liceu, ci chiar între scriitori, căci simpla treabă de a scri negru pe alb nu implică necesarmente calitatea de scriitor. Această sarcină s-ar fi cuvenit să și-o ia Academia. Nu s-a simțit necesitatea și e regretabil.

Învățămîntul și Societatea de științe istorice și filologice și U.T.C.-ul trebuiesc viu felicitate pentru acest concurs care nu trebuie luat ca un concurs școlăresc, nu prea simpatic oricărui tineret, dar care e menit să scoată valorile ascunse și să le promoveze. În București concursul literar, faza finală, a cuprins 156 de elevi...

Nu-mi aduc aminte exact care scriitor francez spunea un lucru neprevăzut de programele școlare, că odată ce pui mîna pe condei să simți că nimeni n-a mai scris înnaintea ta.

Sînt sigur că nota 10 se va întîlni mai des cu speranțele noastre literare decît ne închipuim.

Cosînzenelor și Feți-frumoșilor le urăm în toate cazurile talent, lucrul cel mai greu de explicat.

Scrie, dragul meu, fără teamă și lasă-te citit. Limba românească și geniul ei te așteaptă la treabă frumoasă.

Tudor ARGHEZI

LECTURI INTERMITENTE (XXII)

Columna celor peste douăzeci de volume de versuri, majoritatea originale, cîteva traduceri și o antologie de stihuri de dragoste, cîte s-au suprapus, mustrătoare, dinainte-mi și care promite, de la zi la zi, să-și urce nivelul, pune cronicarului o tulburătoare, chiar complexă, problemă de conștiință. Căci oricît m-aș acoperi cu pavăza „lecturilor intermitente", cu greu aș putea evita învinuirea că m-am lăsat prea mult ademenit de proză. Ceea ce ar fi, cel puțin, de două ori inexact. În primul rînd, pentru cronicar, ale cărui atenții au mers, de preferință, către stihuitori, poate și din pricină că, din cînd în cînd, s-a socotit și el unul dintre ei, și, în al doilea rînd, pentru însăși poezia, căreia nici măcar umbra unui regim nepreferențial nu i s-ar cuveni, atît de mari îi sînt harurile și atît de istorică recunoașterea. De la straiul de purpură și aur al stihului eminescian, ce transfigurează „țărîna cea grea" și pînă la „cheia de aur" a cutărui eseist, ce descuie toate cămările interzise ale minunilor, n-a fost spectacol, al pămîntului, al cerului, al tehnicei și al istoriei la care poezia să nu participe. Între haosul biblic, înainte de geneză, și genunea din urmă, din care au răsărit mitologiile, firul de Ariadnă al poeziei s-a țesut fără de preget. Astfel de adevăruri, de toate cărările, cum de ar putea fi tăgăduite ?

Ne aflăm mai curînd în fața unuia din acele „embouteillage"-uri pariziene, în soluționarea cărora se cere, mai multă răbdare decît fantezie sau, pentru a vorbi cu o imagină de pe la noi, cu unul din acele scurt-curenturi electrice, care imobilizează vagoanele pe linii. A rezolva atari probleme de circulație, a fost întotdeauna printre preocupările de căpetenie ale cronicarului, chiar dacă n-a izbutit încă să le afle deslegarea. Desigur, ne-am spus, cine ne-ar putea acuza, dacă din necesități, oarecum economice, am limita spațiul rezervat fiecărui volum de versuri, dacă am relata despre cîte doi sau trei poeți de odată, chit că operația ar semăna puțin cu execuțiile teroarei, cînd ghilotina nesățioasă funcționa fără întrerupere. Un astfel de procedeu ar impune, se înțelege, o procedură întrutotul elegantă, precum cea antologică, cu spicuirea celor mai alese dintre piesele volumului. Ce s-ar pierde din substanță, ar fi în beneficiul timpului și n-ar fi exclus să ne trezim, într-o bună zi, la curent cu pulsul lirismului din țara noastră. Însă și aici încep dificultățile. Sînt, dintru întîi, scriitori cărora niciodată nu le-am putea aplica un regim ca acela al comasărilor. Drept ar fi, de pildă, să dăm peste cap un volum, masiv sub toate raporturile, ca acela al prodecanului Poeziei de azi, mai marele nostru Victor Eftimiu ? Nu numai amiciția, ce-i purtăm, ne-ar opri de la aceasta, cît, mai ales, convingerea că ne aflăm în fața unei opere fundamentale, cea mai de preț, sub raportul liric din toată cariera sa poetică, marele roman, în sonete, și ciclic, — de ce nu însuși romanul-fluviu al autorului „înșiră-te mărgărite"-lor ? Sînt, după aceea, cazuri cînd un poet recheamă automat, pe poetul din tinerețe, care a fost, care l-a prefigurat pe acesta și fără de evocarea căruia imagina n-ar fi întreagă. Sau cînd poetul e și un eseist, un gînditor în materie de artă poetică și de interpretare lirică, cum fu, pentru generația precedentă, cazul unui Călinescu, unui Blaga, unui Philippide, cum e, pentru generația celor de sub cincizeci de ani, cazul lui Ion Caraion. Poți face, în astfel de ocazii, abstracție de contribuția lor, și sub acest raport ? Să începem, așa dar, cu atît mai mult cu cît respectăm și cronologia recepției, cu volumul din urmă (**Eseu**, poeme, Editura pentru literatură, 1966) al lui Ion Caraion.

E un volum comprehensiv, numărînd aproape o sută de poeme, dispuse în trei cicluri : **Geneze, Erau anotimpuri ciudate** și **Fetele priveau printre pomi.** Primul ciclu, **Geneze,** e consacrat, cum și titlul sugerează, muncilor facerii prin care trece de peste două decenii țara și se deschide cu un vast poem, purtînd titlul ciclului, închinat lucrărilor ce se efectuează la Porțile de Fier. El se înscrie în ordinea acelor imnuri, cu care noua noastră lirică a însoțit toate inițiativele de modernizare ale țării, începînd cu hidrocentrala de la Bicaz, din valea Bistriței, și pînă la aceea de pe Argeș, deocamdată. Ne amintim să fi pomenit la timpul lor, de unele din acele imnuri, precum : „Poemul electrificării" din 1951, al lui Dan Motoarcă, premiat și publicat de „Alma-

PERPESSICIUS

(Continuare în pagina 7)

INDEPENDENȚĂ SECULARĂ

Aici, la Palatul de nobilă menire al Republicii se țin congresele Partidului, plenitudinare — și multe consilii economice și culturale, zonate frumos și eșalonate armonios la scară republicană. Firește că în acest perimetru de aur intră și istoria și artele, în aniversări și spectacole populare de mare anvergură. În sală vibrează logosul timpului și-al frumosului.

Deunăzi, evenimentul sărbătorit rotunjea nouăzeci de ani de la independența patriei. Deci, un secol, mai puțin cu o treaptă.

A venit, așadar, rîndul dorobanților lui Peneș și Mărăcineanu la readucerea lor din nemurire la prezent și continuarea lor, din prezent, în viitor, sub specia eternității.

La cinstirea lor au venit conducătorii iubiți ai partidului și ai statului, în frunte cu secretarul general al Partidului, cu președintele Consiliului de Stat și cu președintele Consiliului de Miniștri. Așa ca la aniversarea actului Unirii Principatelor sau al răscoalelor din 1907. Și așa ca întotdeauna.

Simțeam, alături de conducători, acutul sentiment al istoriei. Partidul Comunist Român, care continuă, sintetizează și decantează istoria neamului românesc, cu întreg tezaurul virtuților ei, înscrie într-o aureolă festivă toate marile evenimente petrecute și, prețuindu-le, le face tradiție. Ne-am întrunit de data aceasta pentru a aniversa independența cucerită cu 90 de ani în urmă.

Acestui act, de pe un ax istoric în continuă vibrare, i-a fost consacrată cuvîntarea tovarășului Ion Gheorghe Maurer. Ea străbătea analele istoriei române, nu în cronologie numai, ci în filozofia lor politică și sublinia menținerea pe două milenii a integrității ființei noastre românești, de-a lungul unei existențe zbuciumate, de un dramatism adesea cutremurător. Erau de înfruntat puteri covîrșitor superioare. Dar înțelepciunea și vitejia, politica realistă, tenace, dusă de poporul român, i-a dat perenitate. **„Valurile migratoare abătute asupra acestor meleaguri, îndelungata dominație străină, războaiele pustiitoare duse pe teritoriul țărilor române de diferite mari puteri rivale au provocat distrugerea sau înstrăinarea a nenumărate valori materiale și spirituale...",** dar nimic **„n-a putut să înăbușe voința poporului de-a trăi liber".**

Pe această linie ascendentă se situează momentul crucial al primăverii anului 1877. Au trecut Dunărea armatele celor două provincii unite și, o dată cu ele, voluntarii teritoriilor românești ocupate de habsburgi. A fost o unitate de sînge și de jertfe între toți românii și un botez de foc al României independente, proclamată înaintea victoriei militare. Aceste pagini de cronică măreață își păstrează verbul neprihănit : **„Poporul rostește și astăzi cu emoție numele unor eroi ai independenței, ca ofițerii George Șonțu, Dimitrie Giurescu, Valter Mărăcineanu, sau ca ostașii Grigore Ioan, Constantin Țurcanu și mulți alții, care cu prețul vieții lor au contribuit la cucerirea libertății patriei".**

Răsunetul acestei victorii a cimentat, totodată, prietenia și solidaritatea fraternă cu popoarele rus și bulgar. Acest răsunet a cucerit și înnobilat artele. În cuvîntarea sa, tovarășul Ion Gheorghe Maurer a amintit opere de seamă ale pictorilor N. Grigorescu, Sava Henția, Pop de Szathmary sau ale scriitorilor Alecsandri, Coșbuc, Macedonski.

În frumoasă simetrie cu acest eveniment epocal, un alt eveniment epocal : victoria asupra fascismului are coincidență de calendar și confluențe de sens

Al. ANDRIȚOIU

(Continuare în pagina 6)

RECITIND „DANTE" de Al. Balaci

breviar

Destinul operei literare dantești a fost din fericire mai norocos decît acela al ilustrului ei autor, surghiunit de cetatea care a deplîns însă, curînd după încetarea lui din viață, nedreptatea ce și-o imputa, fără s-o mai poată repara. „Că Dante s-a născut la Florența, — scrie Alexandru Balaci, — este absolut sigur, deși există unii extravaganți biografi care o contestă". A declarat-o poetul însuși, în repetate rînduri, în cursul capodoperei sale și în fragmentul citat din „Convivio": „Bellissima e famosissima figlia di Roma, Firenze, nel cui sono nato e nudrito fui, fino al colma della mia vita...". Analist subtil al incomparabilului poet florentin, care a făurit din limba ținutului său natal graiul literar al întregii peninsule, autorul restabilește nu numai fizionomia morală a luptătorului, de atîtea ori calomniat, dar pînă și aspectul fizic al eroului său, atît de chipeș în portretul de tinerețe lăsat de Giotto. Dantologul restabilește imaginea omului de acțiune, a militantului neînduplecat, care a luptat cu arma în mînă, ca ostaș al spadei, înainte de a și-o schimba cu incisiva pană a pamfletarului, a istoricului și a vizionarului. Ne place să credem, împreună cu domnia-sa, că „Dante a fost totdeauna, cu orice preț, un tînăr", oricît ni l-ar arăta unele portrete postume, cu efigia severă și cu profilul de vrăjitoare. După Giovanni Boccaccio, primul biograf al lui Dante, sîntem îndemnați să privim efigia cunoscută, dar cu buza de sus proeminentă, iar nu cu cea de jos, așa cum o vedem și pe coperta cărții și în totalitatea bogatei sale iconografii, la care au contribuit succesiv Giotto în fresca din Palazzo Bargello, Andrea del Castagno, Sandro Botticelli, ilustrator al „Divinei Comedii", Rafael în centrul curiei papale și alții, pînă la Eugène Delacroix.

În miezul operei strălucește însă „Divina Comedie", iar în cadrul acesteia, „Infernul", opera în care marile calități ale viziunii dantești s-au sprijinit pe o intimă experiență de viață. Putem așadar să-l urmăm pe exeget în ceea ce a numit cu modestie „introducere în studiul operei lui Dante". Ea ne inițiază în ascunzișurile din „Vita nuova": „primul roman autobiografic", care „este și primul roman psihologic"; ne interpretează „Le Rime", sau „Il Canzoniere", cu cele șase muze dantești, dintre care cea mai materială este Piatra, „Pietra" sau „Pargoletta montanina"; urmează „Il Convivio" — citez iarăși — „un studiu vast și obiectiv asupra problemelor" morale, cetățenești, filozofice ale stărilor de lucru italienești, un „monument al prozei italiene; scriitorul care a încetățenit în veacul de mijloc limba italiană, în locul latinei recomandînd-o în „De vulgari eloquentia", „incontestabil primul tratat de filologic romanică din lume și în același timp un breviar de estetică de istorie literară, de lingvistică comparată și chiar de teoria limbajului".

O altă lucrare latinească a lui Dante este tratatul „De monarchia", în care înainte de Macchiavel, patriotul „enunță primul, poate, ideea statului modern". Relev caracterul circumspect al afirmației. „Sub crusta stilului oarecum convențional, epistolografic", Alexandru Balaci relevă în „Epistolele" lui Dante, „sufletul agitat al florentinului" care în scrisoarea „Către un prieten florentin" expune motivele pentru care nu putea accepta amnistia din 1315. Ca un intermezzo sau un scherzo în timpul elaborării ultimei părți a tripticului său, Dante scria tot în latinește două egloge, în care apare ca păstorul virgilian, sub numele Titvr. Cu un an înaintea morții, gînditorul universalist își susține la Verona mica dizertație științifică în litigiu, sub titlul : „Quaestio de aqua et terra"

Popularitatea **Divinei Comedii,** astăzi citită nu fără greu-

Șerban CIOCULESCU

(Continuare în pagina a 7)

ulise

Încolăciți stau norii ca un trup
Din stinse veacuri și pierite forme,
Doar părul galben despletit : un stup
Pe care-albine scriu cuneiforme.
Țîșnește din havuzul de scîntei
Ca maxilarul stîncii-ntr-o cascadă
Ce-și sfîșie în albii colți de stei
Fluida avalanșă de zăpadă.
Dar, leneșă, prin vifore cînd treci
O tînguire se destramă-n vid :
Tu strînge-ți pumnii pe orbite reci
La cîntecul sirenelor, perfid.

Miron Radu PARASCHIVESCU

CĂRĂMIZI TOMITANE

arhivă sentimentală

Civilizația în sensul major s-a cristalizat la noi mai de timpuriu în Dacia Pontică (delimitarea îi aparține prof. C. C. Giurescu), și de aceea ni se pare că tărmul nostru marin sună muzical, după cinci-șase milenii, a ceramică fină.

O locuință la Histria a fost podită cu gîturi de amforă ; țăranii care ară tot dealul dunărean de la Ostrov pînă la Aegissus aud pocnind în fiecare primăvară, în urma fierului de plug o văsărie ciudată, scoasă parcă din cuptoare subpămîntene ; noi înșine vrînd să ne adăpăm, am descoperit sub dealul Coslugea, la indicația unui cioban, o arteră romană de țiglă roșie prin care țîșnea un izvor, proaspăt de două mii de ani.

Totdeauna am nutrit sentimentul că pietrăriile Dobrogei s-au cristalizat din depozite de oseminte umane, că istoria și geologia au convenit aici să-și împrumute reciproc materialele, pînă la substituire. O confirmare ne-a dat-o vechiul Tomis, din care crește și va crește mereu Constanța noastră de azi.

Mă aflam la Constanța pe strada Filimon Sîrbu, în 1961, cînd o ploaie rece de primăvară se trudea să-i alunge pe arheologi de la temeliile unui bloc nou. Erau prea prinși în febra descoperirii și ploaia nu izbutea, chiar cu amenințarea unei pneumonii. Nu izbutea să împrăștie nici sutele de constănțeni care urmăreau cu ochii avizi desfacerea unei casete de țiglă, degajată dintr-un mormînt de incinerație. Au ieșit atunci la iveală frumoase piese de aur, resturi ale unui colier prețios, remarcabile monezi tomitane de bronz — pentru întîia oară găsite în situ — numeroase obiecte dintr-un bogat inventar funerar. Alături de arheologi lucrau școlari, lucrau constructori zoriți să-și pună mai iute temeliile, dar și să legitimeze construcția lor în timp. Au datat-o în situ, legînd fapta lor cu aceea a zidarilor tomitani din urmă cu trei milenii.

...Mă aflam tot aici, în același an al drumurilor către Olbia, și am fost martor al unei ciudate restaurări a unei piese mici, o statuetă de Tanagra. Fundația unui bloc nou — blocul F — retezase un mormînt tomitan de incinerație „decapitînd" din întîmplare... o zeiță. În palmele arheologului Vasile Barbu au rămas țăndările unui trup superb, pe care tînărul cercetător le-a strîns pios, le-a plîns și le-a redat luminii. Ce s-a întîmplat cu nobilul cap, dedus a fi fost gingaș sculptat, după liniile trunchiului care îl sugerau ?... Am revenit peste șase luni în Constanța și tînărul arheolog mi l-a arătat triumfător. Continuase săpăturile, după isprăvirea blocului F, iar capul zeiței, dormind de trei milenii în țărînă, îl așteptase...

M-a uimit cu același prilej, pasiunea constănțenilor pentru arheologie care a devenit, am putea spune, a doua și poate cea mai acaparantă profesie a lor. Pensionari, copii, excavatoriști sau zidari de la noile blocuri, muncitori din port și-au făcut și își fac o bucurie din a semnala arheologilor relicvele, a le descoperi sau a le apăra. L-am văzut pe un tînăr excavatorist, Munteanu, cum îl ținea în cupă pe arheolog, ajutîndu-l să degajeze cu spaclul țiglele unui mormînt, și același, descoperind un vas, l-a ocrotit în lada de scule a mașinii pînă l-a pătat de ulei. L-a predat însă muzeului, iar recent am văzut acest vas comunicat într-o carte...

Ne propusesem de mult să-i evocăm pe arheologi sub unghiul

Paul ANGHEL

(Continuare în pagina 7)

POEZIE VIZIONARĂ

Deşi Gazeta literară şi-a spus cuvîntul despre Monolog *în Babilon prin cronica substanţială a lui Valeriu Cristea, nu mă lasă conştiinţa să trec fără măcar o însemnare de entuziasm pe lîngă o apariţie care înscrie în cuprinsul liric al contemporaneităţii romăneşti o înfăptuire de culme. Cu atît mai mult cu cît, în genere, poziţia lui Al. Philippide în contextul poeziei noastre e una cu totul specială.*

Atitudinea sa lirică fundamentală este aceea a unui clasic, însă nu a clasicului aşa zicînd tradiţional, senin, împăcat cu lumea, ci a unuia care, contrazis în idealul său de către o existenţă ce nu-i poate apărea — confruntată cu acest ideal — decît ca raţională, se vede constrîns a se angaja (cu preţul liniştii, al echilibrului său) într-o crîncenă luptă împotriva realului efemer. Un clasic, deci, care spre a se lansa ca atare, într-o ambianţă ostilă, îmbracă armură romantică. E o poziţie — aceasta — ce-l integrează, prin singularitatea ei, în climatul poeziei moderne, atît de prielnic singularizărilor, şi care îl diferenţiază totodată, prin sensul, prin conţinutul ei, în cadrul acestui climat.

După cum au observat mai mulţi exegeţi ai poeziei sale (Ov. S. Crohmălniceanu, Mihail Petroveanu, Eugen Simion), Philippide realizează cea mai vibrantă expresie a inconformismului său principial în volumul „Visuri în vuietul vremii", din 1939. Într-o perioadă următoare, acest inconformism capătă o adresă precisă, cu toate că tradusă în simboluri şi alegorii. Poeme precum Pe un papirus şi Tainicul ţel, *scrise în timpul ultimului război, construiesc viziuni ale unei ordini stranii, absurde, în care identificăm fără efort, în una: spectacolul transfigurat mitologic al anilor de captivitate fascistă, în cealaltă: o simbolică a înstrăinării omului de propria sa esenţă. Tipărite întîi în volumul „Poezii", 1962, incluse acum în culegerea „Monolog în Babilon", ce reuneşte astfel mai mult de douăzeci de ani lirici, poemele citate sînt reprezentative pentru una dintre formulele în care se exprimă de preferinţă Al. Philippide. Frecventator pasionat al clasicilor din toate timpurile, poetul nostru a deprins de la Homer, de la Virgil, de la Dante, gustul călătoriilor aventuroase în alte tărîmuri, prilejuri de intense trăiri şi de revelaţii înfiorate. În* Pe un papirus, *Philippide este poet la curtea din Alexandria a celui de-al treilea Ptolomeu. Plictisit de tertipurile unui „retor sec şi şters", se decide să-şi caute altă patrie şi, pornind spre Rhodos, rătăceşte pe mare, asemeni lui Ulysse, pentru ca în cele din urmă să se pomenească într-un spaţiu stranu. Sub „un cer curat ca al Heladei" se desfăşoară o ţară edenică, cu văi domoale, munţi înzăpeziţi, lanuri mănoase, livezi din care „poame aurii, rotunde", răspîndesc în văzduh aromă de mirodenii. Călătorul este fascinat de priveliştea unor alei străjuite de „argintii smochini", a unor „grădini cu temple şi mausolee", „a unor palate albe cu porţi grele de bronz şi scări de roş porfir", şi totodată întrigat de tăcerea ciudată a tuturor celor pe care-i întîlneşte: „Pe drum, prin lanuri, la fîntîni, / Şi prin grădinile-nflorite, / Copii cu chipuri de bătrîni, / Femei cu feţele-mpietrite / / De-o deznădejde fără leac, / Cum mă vedeau, din depărtare, / Cu mîna-mi făceau semn să tac, / Temîndu-se de*

periplu

vre-o-ntrebare". Sugestivă evocare a condiţiei umane în timpuri de tăcere silită şi „deznădejde fără leac". Cealaltă viziune, din Tainicul ţel, *ne transportă într-un alt infern: al individualismului paroxistic. Capete de oameni, pocite, aşezate în vîrfurile unor magnifice albe coloane, împroşcă „ocări şi răcnete de ură, batjocuri crunte şi sudălmi de şatră", din toată hărmălaia, dirijată de rînjetul unui demon, se desluşeşte, ca un „ţipăt năting de cucuvaie", vorba „Eu !", ţîşnită bălos din toate gurile. În poeme precum „Scamatorul de pe munte" sau „Prin nişte locuri rele", forţa vizionară, servită ca întotdeauna de suculenţa şi capacitatea deosebită de concreţiune a expresiei, produce spectacole de apocalips. Braţe ciclopice zmulg şi mototolesc cerul ca pe o pînză, prind soarele şi-l aruncă, stors, pe o stîncă, dărîmă muntele ca pe „un castel de mucava şi cocă". Aceasta în primul poem. În celălalt, viziunea nu e, de fapt, a unei descompuneri, ci dimpotrivă a unui constructivism afirmat sub semnul monstruosului, al demoniei mecanice. Sensul e sufocarea spiritului într-o civilizaţie în care valorile eterne au fost ucise de cultul maşinii. Vedeam un oraş haotic: „Un inicelit amestec uriaş / De scări, de stîlpi, de bolţi, de monumente, / Îngrămădiri de piatră şi de fier", „Un babilon de turnuri şi palate / Din toate vremurile adunate", „imensă metropolă funerară", în care omenirea e un furnicar inform, individualităţile — inexistente: „Vedem un furnicar de oameni, dar / Nu desluşeam o singură figură". Norodul se „închină zmeriţ" unei „divinităţi poate-n veci ascunse", într-o „hardughie de beton", unde răcnesc „mii de gîtlejuri de metal".*

Viziunilor de apocalips şi de infern le răspund privelişti sublime şi idilice, Al. Philippide stăpînind mijloacele fericului, ale fantasticului paradisiac, ale grandiosului senin, cu aceeaşi dezinvoltură ca şi pe acelea ale terifiantului. Prilejuri de contemplaţie euforică şi de jubilaţie extatică îi oferă poetului existenţa în stare genuină, izvor etern regenerator de elanuri sufleteşti. Siluetele „plopilor tremurători", în care adie „vioara vîntului de vară", panorama de basm a munţilor aureolaţi de curcubeu, clipocirile rîului ce-şi desfată undele în soare îl restituie vîrstei şi peisajului mitologic, adică lui însuşi. Răpit din vîrtejul „duhurilor rele", de „surîsul paşnicei naturi", poetul percepe în aer „fîşii de păgîni de limpede legendă greacă", iar fiinţa şi-o simte pătrunsă de putere zeiască. Muntele se preface pentru el în miraculoasă corabie, în care porneşte „senin, puternic, mîndru, pe mările astrale". În extazul său naturist, poetul se doreşte „amestecat pe deplin cu plasma din adînc a vieţii", asemeni acelui elin căruia, din voinţa nemuritoare, i-ar fi crescut, în vechime, „frunze din urechi şi negre rădăcini din coapsă". El imaginează „o răzvrătire a lumii vegetale" care, cotropind tot ce e alcătuire vremelnică, să preschimbe lumea într-un paradis tropical, străjuit de „mari sequoia" şi de „oştiri de pini". Alteori, Al. Philippide opune, ca în unele poeme din volumele mai vechi, babelului modern vocea pură a poeziei. Simbolul clopotelor zburînd „în cavalcadă către soare", constituie materia uneia dintre cele mai frumoase poezii din Aur sterp. *Reluat în ultimul volum (poezia* Legendă*), el se concretizează în viziunea unei adunări de namile antediluviene, culcate „ca nişte bivoli dejugaţi pe şleau" şi care nu sînt decît un pîlc de clopote, răpuse de o „boală grea". Printr-o gesticulaţie ciudată, ce aduce a ritual magic, şi prin nu mai puţin ciudate vorbe, rostite „poate că-n limba-n care se vorbeşte-n stele", „un om cu o ranţie albastră" — în care trebuie identificat, desigur, Poetul — le aduce mîntuirea. Înviorate, îmbăiate parcă în „apă vie", clopotele ies din toropeală...*

Şi se-nălţau ţîşnind spre cer în zbor
Cu dangăte zglobii de bucurie.

O constantă a poeziei lui Philippide e nota sa meditativă. Însinuată frecvent în viziune, pe tot parcursul operei, reflecţia devine în cîteva rînduri material liric prin sine însăşi. În volumul de care ne ocupăm, Incomunicabilul, Fosile-n roca timpului, Stanţe contrastante, Aud o uşă, Un stol de păsări negre *şi, la un nivel liric aparte, poemul care dă titlul culegerii sînt veritabile „meditaţii", nu, desigur, didactic structurate, ca în clasicism, dar alimentate de tensiunea intelectului devorat de întrebări sau dinamizat de certitudini.* Monolog în Babilon, *de exemplu, converteşte în vibraţia lirică presupusele convorbiri cu el însuşi, neliniştile, îndoielile, remuşcările, sarcasmele consumate lăuntric ale lui Alexandru cel Mare. Ţipătul nocturn al unei păsări necunoscute, punctînd tulburător gîndurile Cuceritorului, pare vocea Destinului demonic, înscris în constituţia acestui suflet fără pace, care, cugetînd la deşertăciunea vieţii, hotărăşte implicit noi avîntări în zarea necunoscutului.*

Poet din familia marilor vizionari, Al. Philippide a înscris în lirica românească de cunoaştere — adică în marea lirică — un capitol dintre cele mai originale şi dense. Capitol al cărui cuprins sporeşte prin volumul Monolog în Babilon, *sensibil, şi odată cu el sporeşte prestigiul unui poet dintre cei mai autentici pe care i-a înregistrat istoria literaturii române.*

Dumitru MICU

Note de Lectură

AUREL DEBOVEANU
Miss '65

Un volum de nuvele şi schiţe este greu de caracterizat global. Rămîne să căutăm acele note esenţiale — tematice şi stilistice — care predomină sau care au o oarecare frecvenţă în bucăţile citite.

Proza lui Aurel Deboveanu are meritul de a se preocupa insistent de actualitate. Nuvelele sale ne introduc în birourile unor instituţii, printre directori, şefi de serviciu şi secretare. Conflictele de muncă dintre personaje sugerează înfruntarea unor idei esenţiale despre viaţă, despre adevărul ştiinţific şi uman. Exponentul vechiului e, bunăoară, un om în aparenţă paşnic, aflat într-un post de răspundere. Un fals optimism îl animă. El afişează încredere nezdruncinată în capacitatea colectivului, pentru a se autolinişti. Cînd un subaltern dă dovadă de principialitate, nu ezită să-l transfere în provincie. Acest personaj antiuman angrenează un întreg sistem de distrugere care acţionează lent, zi cu zi, împotriva bunului simţ elementar. Adjunctul Oancea din *Miss '65*, aliat cu şeful contabil Mineccuţă, conduce trustul după criterii dictatoriale, colportînd zvonuri menite să-l discrediteze pe director. În *Un an şi cîteva zile*, directorul Delculescu este inventatorul unui sistem de notare a activităţii pe minute a fiecărui muncitor într-un grafic pentru întocmirea căruia aceştia pierd zilnic cîte o oră. În sfîrşit, Ioaniţiu, directorul Popişteanu şi profesorul Balinte din *Iarna şi alte anotimpuri*, coalizaţi împotriva lui Mircea Daneş, care susţinuse o invenţie valoroasă respinsă de aceştia, fac totul pentru a-l îndepărta. Pînă la urmă însă, adevărul este restabilit. Ultimele rezonanţe ale unui sistem funcţionăresc anacronic sînt demascate.

O caracteristică evidentă a prozei lui Aurel Deboveanu este obiectivitatea. Autorul transcrie discuţii, îşi priveşte personajele în acţiune, interzicîndu-şi orice comentariu. Dar simpla înregistrare, fără efortul evident de a crea situaţii şi tipuri convingătoare din punct de vedere artistic, construite după criteriul „verosimilului semnificativ", cum spune George Călinescu, face uneori incredibilă realitatea prezentată.

Intriga, banală, trece aproape neobservată. Faptele se înlănţuie în jurul unei întreceri socialiste pentru cel mai bun bloc *(Miss '65)* sau a dezbaterii pentru afirmarea valorii unei invenţii respinse. *(Iarna şi alte anotimpuri)*. Accentul cade mai mult pe observaţia socială şi mai puţin pe cea caracterologică; densitatea compoziţiei este neglijată, nuvelele putînd fi considerate capitole ale unui roman. Uneori apar vagi influenţe din unii autori satirici contemporani, dar Aurel Deboveanu diluează ironia, luînd drama în serios. Un protest tăcut şi timid faţă de realităţile pe care le prezintă înlocuieşte parcă satira.

Prozatorul respinge din capul locului ideea construcţiei moderne. Dialogul curge firesc, dar se menţine nu odată în platitudine prin substanţă. Limbajul corect, fără prejudecăţi artistice, nu diferenţiază personajele.

Ultima nuvelă, *Iarna şi alte anotimpuri*, pare cea mai realizată. Aci se poate distinge „criza fundamentală", din ce în ce mai acută, pe care este centrată nuvela. Pentru faptul că susţine noua metodologie a operaţiunilor financiare, împotriva părerilor directorului, Mircea Daneş este trecut într-o muncă fără importanţă. La facultate i se respinge lucrarea de doctorat. Pare că o coaliţie puternică i se opune. Reîntoarcerea secretarului de partid în instituţie schimbă mersul lucrurilor. Mircea Daneş este decorat pentru activitatea sa şi repus în drepturi. Încercările de analiză sînt interesante, creînd o tensiune susţinută a momentelor.

Lipsită de pregnanţă artistică, proza lui Aurel Deboveanu are totuşi meritul de a cultiva un stil decent, neostentativ, ocolind efectele facile şi spectaculoase.

Mihaela DRĂGĂNOIU

LUCIAN RĂDAN
Lumini şi umbre

Debutînd sub auspicii pregnant declarative *(Săgeata)* volumul lui Lucian Rădan atrage atenţia printr-o poezie de reminiscenţă: *Tinereţea părinţilor*. Nostalgia unui lirism mai tulburător este atenuată, parţial, de o realizare meritorie, capabilă de variaţii inedite pe o temă frecventă — osmoza şi succesiunea generaţiilor: „Tinereţea părinţilor ca o apă / S-a vărsat în ulcioarele oaselor noastre, / Şi deodată ne-am simţit plini / Şi luminoşi ca o boltă de astre".

Conştiinţa sacrificiului în dăruire iscă lumini şi umbre, ultimele captabile doar în plan cosmic: „Numai soarele se întunecă vărsîndu-se în amurg, / Că, pentru ei, prea mult n-o să mai umble".

Dimensiunea temporală se adînceşte în *Amforă* arcuindu-se peste vestigiile unei civilizaţii străvechi. Supralicitarea simbolului — însuficient transfigurat — din versul final converteşte o emoţie reală: „În amforele-acestea e inima ta / Patrie — Carpat cu vîrful Omul !"

Contrapunctul sugerat în titlu se regăseşte uneori şi pe parcurs. Lucian Rădan experimentează o poezie de suavităţi vagante, cu uşoare aparenţe de franciscanism *(Bucurie, Ploaie de primăvară, Descîntec de recoltă)*, dar cu tuşe mai apăsate, de reverie meditativă *(Coşmar, Ca o pasăre neagră, Strigăt, Fîntînile)*. Piesele de rezistenţă ale cărţii sînt detectabile aici. Conul de umbră al destrămării existenţiale naşte reprezentări halucinante, viziuni de coşmar: „Merg. / O şosea lungă pătrunde / în ochii mei, înainte. / Nu îi zăresc sfîrşitul. /.../ În urma mea / (Nu pot privi.. mi-e teamă). /.../ O căruţă cu schelete. /.../ Sînt chiar în căruţă / Şi îi ung roţile / Cu sîngele meu, / Şi nu ştiu / Ce-o să se întîmple / Cînd voi termina sîngele. / Şi cade noaptea neagră, / Iar drept lumină am un muc de luminare... /.../ Şi pîlpîie luminarea .../ Şi sîngele e pe sfîrşite..." *(Coşmar)*.

Sporul de lumină surprinde, dimpotrivă, ritmul frenetic al sîngelui, în necontenită primenire, debordînd năvalnic din matcă sau clocotind subteran *(Sînge)*.

În rest, colaje lirice, precum *Radiat, Steaua dublă, Schele, Plecînd în zori*, ş.a. menite parcă să confirme o veche intuiţie: dozajul de lumini şi umbre e adesea cam arbitrar.

Nicolae BALTAG

MIHAI TUNARU
Singur contra mea

Acea stare sufletească de saţietate şi nemulţumire, vacuitate şi cinism, atît de insistent cultivată de literatura occidentală mai veche şi mai nouă, încearcă a deveni obiect de analiză şi în romanul mai sus amintit, deşi existenţa lui Filip Halunga — personajul central al romanului — şi mediul în care se realizează rămîn foarte puţin propice unei asemenea stări. Dacă este adevărat că romanul e „prea puţin sportiv pentru fanaticii stadioanelor" — cum ne prevenea autorul la început — nu e mai puţin adevărat că „prea sportiv pentru fanaticii literari" e mult spus. Căci cantonamentul lotului naţional de bărci cu motor este un pretext. Un pretext care-i permite autorului să realizeze un cadru adecvat disecţiei psihologice şi comportamentale întreprinse asupra lui Filip, un pretext care se doreşte şi determinantă a stărilor sufleteşti.

Fabulaţia propriu-zisă a romanului e foarte sumară. Totul se reduce la cîteva zile ale cantonamentului unui lot naţional despre care Filip povesteşte din perspectiva asului sportiv — deţinător de cupe şi medalii — devenit insensibil la glorie (prea se lasă cucerită cu uşurinţă), insensibil la exigenţele datoriei (prea aduc a conformism), devenit insensibil la stima ori dispreţul oamenilor, prea uşor de cîştigat sau de pierdut. El duce o viaţă nesportivă, abandonată barurilor ori femeilor, dorinţele lui — în măsura în care mai doreşte ceva — fiind de a se reîntoarce la Bucureşti să-şi termine un proiect de invenţie, cîştigarea curselor de selecţie pentru a dovedi totuşi antrenorului şi colegilor că rămîne un as, şi mai ales recîştigarea dragostei abandonate cîndva.

Este uşor de observat că plictisul afişat de Filip nu are un temei solid nici pe plan social, nici pe plan psihologic. Inginer fiind, se bucură, datorită calităţilor sale, de stima colectivului, iar lumea în mijlocul căreia s-a dezvoltat străbate o fază eroică unde plictisul dizolvant nu se explică şi nu se justifică. Pe plan psihologic, Filip trădează încă multe disponibilităţi, are încă idealuri, e sensibil la frumos şi puritate, e capabil de gesturi nobile.

Totuşi el rămîne de-a lungul întregului roman un tip contorsionat şi anxios care, în clipe de luciditate, se întreabă: „Eu de mîine mă mai pot vindeca" sau se confesează pendulînd între cinism şi regret („eram îndrăgostit de motonautică fără să o iubesc, din orgoliu şi numai ca să-mi dovedesc mie că victoria este posibilă?) etc. Cartea se consumă în cea mai mare parte înregistrînd gîndurile lui Filip, impresiile pe care i le stîrneşte lumea şi locurile, reacţiile contradictorii faţă de mediul înconjurător şi faţă de el însuşi. Romanul rămîne cartea unui personaj, deşi figurile care graviteazâ în jurul eroului sau se intersectează cu el sînt în cea mai mare parte viabile, bine conturate şi uneori pitoreşti (figura lui Balabum şi tabloul nocturn în care se consumă escapada lui Filip şi a Mariei sînt remarcabile).

Să relevăm şi capacitatea autorului de a crea şi urmări un destin contradictoriu, dialogul inteligent şi semnificativ, sensibilitatea auditivă şi plastică, îndemînarea degajată cu care îşi conduce discret desfăşurarea unei acţiuni săracă în fabulaţie, dar compensată în mare măsură pe plan analitic.

Spiritul său de observaţie se împleteşte nu de puţine ori în pagini reuşit descriptive sau în secvenţe analitice, pe teme erotice.

Trebuie observată apoi predilecţia autorului pentru jocul de cuvinte şi calambur, pentru fraza voit încărcată de sensuri ascunse sau pur şi simplu absurdă cînd e debitată de personajele care au predilecţie pentru limbajul înflorit (autorul însuşi abuzează, uneori, de el).

Dacă toate acestea se materializează în pagini artisticeşte valabile sînt şi cazuri cînd artificialul, locul comun sau prostul gust îşi fac loc („haină scorţoasă ca un sicriu", „am tot ce-mi lipseşte", „citronada nopţii", „maci roşii şi deschişi ca o muşcătură de femeie" etc.).

Al. MELIAN

ACEST CREANGĂ AL PICTURII...

(Urmare din pagina 1)

sacul ţesut din stoară de in, i-a umezit firele cu floare de busuioc, stropită cu vin după obiceiul pămîntului.

Ghiaţă nu a devenit pictor român la Paris. Ucenicia sa a început undeva în leagănul Obogăi, înainte de începuturile istoriei, numai cu două culori pe paletă, ajungînd în milenii, prin nesfîrşita migală a zugravilor, să dea geniului ţărănesc anonim un nume propriu, Ghiaţă, acest Creangă al picturii, e însuşi numele său cult. Două generaţii i-au auzit în acest veac durutul rădvanului stîngînd pe drumurile ţării Zestrea, intrată pentru totdeauna în Panteonul sacru al Mioriţei.

avancronică

de NEAGU RĂDULESCU

VASILE REBREANU: „DUPĂ-AMIAZA FLAMINDĂ"

ISTORIE ŞI LITERATURĂ

este tema **simpozionului** care se va desfăşura vineri 12 mai a.c., orele 18, la **Casa Scriitorilor „Mihail Sadoveanu"**, în seria manifestărilor prilejuite de învăţămîntul ideologic.

Vor lua cuvîntul: **Constantin C. Giurescu, Mircea Maliţa, Horia Lovinescu, Zoe Dumitrescu-Buşulenga, Virgil Cîndea, Titus Popovici.**

CONSTANTIN CIOPRAGA — cronica literară — „MIHAIL SADOVEANU"

Deşi despre Sadoveanu s-a scris, de la debut pînă astăzi, mai mult decît despre oricare alt scriitor din epoca sa, situaţia lui în critica românească nu diferă de aceea pe care o avea Eminescu la 1930: apăruseră ediţii, studii fragmentare, cercetări de amănunt, articole ocazionale, dar lipsea o sinteză care să definească originalitatea estetică a fenomenului privit în totalitatea manifestărilor lui. Comentariile parţiale şi recenziile encomiastice au dat şi dau încă impresia, şi în cazul lui Sadoveanu, că opera se cunoaşte pînă la ultimul rînd şi că despre ea s-a spus tot. Dar dacă dai la o parte numărul impresionant de comentarii generale, observi cu surprindere că în afara eseurilor lui G. Ibrăileanu, G. Călinescu, Mihai Ralea, T. Vianu şi a celorlalţi critici din generaţia lor, nu înregistrezi decît o voluminoasă biografie a operei, un capitol dintr-un curs universitar, cîteva analize speciale şi ...cam atît. Iniţiativa unei reviste (Gazeta literară, 1965) de a dedica un număr lui Sadoveanu a trezit nedumeriri: cum, iarăşi Sadoveanu? Cercetătorul român se mulţumeşte în chip obişnuit a spune despre opera scriitorilor însemnaţi că-i... monumentală şi se dedică, din pasiune pentru inedit, autorilor minori, făcînd eroarea de a considera că de la un scriitor despre care s-a scris atît de mult nu mai poate veni, esteticeşte vorbind, nici o surpriză. Cît de falsă este această opinie o dovedeşte în modul cel mai convingător opera însăşi, vastă şi inegală, tratată cu o uniformă, superficială simpatie. Sadoveanu a scris o literatură care, valoric, se înscrie între Comoara Dorobanţului, lucrare de propagandă anti-alcoolică, pînă la Zodia Cancerului şi Baltagul. Analiza şi clasarea ei în spirit critic necesită ceea ce G. Călinescu numea, cu alt prilej, pedanterie şi lipsă de pietate, pentru a frînge în noi orgoliile şi prejudecăţile didactice. Acestea, foarte trainice, fixează opera sadoveniană în zona descripţiei poetice, a evocării istorice şi a picturii sociale, lucruri, fireşte, exacte, dar fără a spune ceva despre substanţa, spiritualitatea reală a scrierilor; fără, mai ales, a disocia scrierile fundamentale de cele cu o valoare pur istorică, fatale într-o activitate literară bogată. Faţă de cele peste 100 de volume ale lui Sadoveanu se cere, aşadar, o... rezervă metodică, sau, pentru a judeca în termenii autorului, o linişte spirituală ridicată deasupra emoţiilor, necesară pentru a elibera spiritul critic de cultul firesc faţă de om.

Porbeşte, mă întreb, monografia lui Const. Ciopraga de la această înţelegere a lucrurilor? În linii mari, da, într-o formulă personală care permite criticului nu negarea directă a scrierilor esteticeşte inerte, ci numai ignorarea lor. Într-o lucrare sintetică, procedeul are justificare: ce se urmăreşte, aici, e cuprinderea operelor, detaşarea simbolurilor şi analiza lor rece, cu simţul critic treaz. Într-o scriere de alte dimensiuni, judecata estetică directă e însă, cu riscul de a scandaliza spiritele pioase, de neînlăturat. Revenind la formula micromonografiei, să observăm că C. Ciopraga distinge mai multe categorii sau universuri tematice şi că, în esenţă, disocierile sale sînt valabile: perspective rurale; tablouri de mică provincie; natură; prezenţă multiplă: întoarceri în istorie; între istorie şi legendă etc. Sînt şi altele (reflecţii grave: armată, războiul; între hotarele oraşului) însă acestea rămîn discutabile din mai multe puncte de vedere, dintre care cel mai însemnat priveşte valoarea estetică a scrierilor grupate aici. Ele pot fi, apoi, încadrate în alte categorii, mai largi, substanţiale sub raportul valorii literare. Dar cum orice sistematizare e, prin natura lucrurilor, discutabilă, să reţinem la Const. Ciopraga încercarea de a delimita simbolurile esenţiale ale operei şi de a le fixa într-o mitologie particulară; operaţie dificilă chiar şi atunci cînd e vorba de un scriitor despre care s-a scris atît încît nimic nu mai e, se pare, de spus. Pentru a ajunge aici, autorul începe prin a descrie opera, reţinînd din ea elementele care definesc, fragmentar, spiritul sadovenian.

Alt pas, al doilea, e descoperirea realităţii ascunse, spirituale a operei. Pe această cale criticul intră fără să vrea în contradicţie cu exegeza mai veche care ignoră sau chiar neagă existenţa unui strat spiritual în opera sadoveniană, redusă la o monografie a sufletului primitiv. Călinescu, cel dintîi, a observat la Sadoveanu spiritualitatea adîncă, filozofia specială a descripţiilor întinse. E modul cel mai direct de a justifica estetic o operă pe care mulţi o cred limitată la rafinamentul filologic.

Realitatea spirituală a literaturii sadoveniene i se arată lui C. Ciopraga prin cîteva elemente. Mai întîi unul, vizibil: prezenţa reflecţiei în opera de maturitate, în continuarea lirismului mai vechi. Afirmarea, apoi, a unei filozofii a naturii care aşează în centrul ei omul, văzut stăpîn, adică liber. Animismul colosal, simţul germinaţiei universale şi al lunecării lucrurilor intră în aceeaşi înţelegere generală a existenţei, intuite în copleşitoarea ei diversitate fenomenală. Din acest punct de vedere, Sadoveanu e un poet complet şi cele

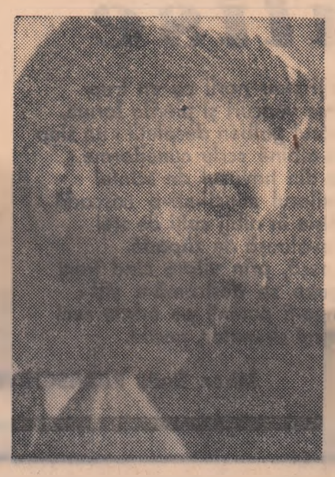

zece cuvinte-cheie ale operei sale (amintire, taină, vis, lumină, cîntec, mîhnire, prietenie, blîndeţe, linişte, codru), acoperă, după C. Ciopraga, toate planurile existenţei. Armonia lor e deplină şi cu toată abundenţa de stihii, neguri, puhoaie, rîuri revărsate, trebuie observat că Sadoveanu nu are, ca romanticii, sentimentul haosului, nu suferă, altfel spus, de incompletitudine (cum zicea Ralea) şi nu trăieşte, ca modernii, drama pe care o provoacă pierderea sensului de unitate a lumii.

Cele mai întinse capitole ale cărţii (tablouri de mică provincie, natura..., întoarcere în istorie) sînt şi cele mai substanţiale, sub raportul analizei. Aici criticul, de formaţie universitară, de o întinsă cultură, indică măsura spiritului de sinteză şi fineţea gustului său. Opera de evocare e văzută ca o restituire, retroviziune, într-un limbaj „catifelat", sub semnul unei melancolii a istoriei. În Creanga de aur şi alte scrieri fixate la hotarul dintre legendă şi istorie, Sadoveanu tinde către o „mitogonie", fiind aici, zice autorul, în linia lui Eminescu, Iorga, Pîrvan, dar şi, am adăuga, a lui Blaga, atras ca şi cei dinainte de civilizaţia veche, nelatină. Nici chiar mallarmeanul I. Barbu nu era străin de astfel de preocupări de arheologie spirituală, dar, printr-o mutaţie de valori, accentul cade, la el, pe substratul balcanic, fixat într-o „slavă stătătoare". Eroul ideal e Nastratin Hogea, simbol al unei lumi închise („sfînt, trup, şi hrană sie-şi Hagi rupea din el"). Sadoveanu ridică, ca şi Eminescu şi Blaga, mitologia civilizaţiei vechi pe teren pur dacic, alpestru, cum zice C. Ciopraga. Prin aceasta, restituţia istorică depăşeşte interesul estetic: opera devine expresia spiritualităţii unui popor — formulă oraculară, dar goală în absenţa unei opere artistice superioare.

În ceea ce priveşte cealaltă permanenţă: natura, C. Ciopraga mi se pare a fi adus contribuţii decisive, după acelea mai vechi ale lui G. Ibrăileanu şi T. Vianu. Comentariul părăseşte cîmpul generalităţilor frumoase pentru a analiza stările de spirit proprii, de care vorbea şi Ibrăileanu. Spre deosebire însă de acesta, autorul constată că la Sadoveanu, poet naturist, locul psihologului îl ia filozoful. Acesta e cîştigat de idealul fericirii naturale, în afara civilizaţiei constrîngătoare. Ajungînd la acest punct, o altă perspectivă a operei se deschide. Criticul o fixează în laturile ei generale, dar din necesităţi metodice o abandonează pentru a păstra rotunjimea sintezei. E vorba de conceptul înstrăinării de care s-a mai vorbit, niciodată însă cu referinţă la totalitatea operei şi la abisurile morale pe care le atinge. Şi aici, ca şi în alte planuri, Sadoveanu e, în tradiţia romanticilor eminescian în primul rînd. Aceştia aveau oroare, în general, de contingent şi căutau o formă ideală de existenţă în utopii lunare sau borealice. Sadoveanu fixează totul pe un eden terestru asediat de o civilizaţie nimicitoare. Întoarcerea la viaţa primară, la miturile esenţiale, nu e departe de înţelesul pe care îl dădeau expresioniştii procesului de rezistenţă faţă de civilizaţie, fără, fireşte, altă legătură. Cîteva opere sînt, în această privinţă, caracteristice: Nopţile de sînziene, Paştele blajinilor, Ostrovul lupilor — şi e de mirare că în comentariile curente sînt ignorate, spre deosebire de alte scrieri, modeste ca valoare, impuse de şcoală (Neamul Şoimăreştilor, Venea o moară pe Siret, Mitrea Cocor etc).

S-a discutat — venind vorba de şcoli curente — despre sinteza spiritului sadovenian şi autorul recentului volum crede că ea se realizează prin asocierea elementelor realiste cu cele romantice (p.225). Dacă prin realism înţelegem observarea lumii fenomenale, sensibilitatea la real, atunci, cu siguranţă, Sadoveanu e, ca mulţi alţii, un realist. Însă realismul în sens estetic înseamnă o atitudine demitizantă, preponderenţa observaţiei, supunerea la obiect, o atitudine impersonală, rece faţă fapte, însuşiri pe care Sadoveanu — fără a-i ştirbi autoritatea, într-adevăr impunătoare — nu le avea. El e un fantast, faptele tînd spre mit, evocarea se detaşează de document. La această atitudine, tipic romantică, se alătură un clasicism sui-generis, în sensul lui Creangă şi, în general, al literaturii populare. Elementele sintezei pornesc, aşadar, din aceste direcţii, fapt recunoscut şi de alţii. Discutabilă e, apoi, ideea că opera sadoveniană e, structural, antisemănătoristă. În înţelesul cu care circulă azi în şcoală noţiunea, da literatura lui Sadoveanu e fundamental deosebită de scrierile ortodoxe ale lui Gîrleanu, Ion Adam, N. Dunăreanu — inferioare sub raport estetic. Dacă dăm încă semănătorismului accepţia lui istorică se observă numai decît corespondenţele spirituale cu scrierile lui Nicolae Iorga, un romantic şi acesta, însă din speţa rară a profeţilor. Sadoveanu e, în epoca modernă, pragmatică într-un chip izbitor, un făuritor de utopii şi eroul lui ideal e magul.

Eugen SIMION

NICHITA STĂNESCU

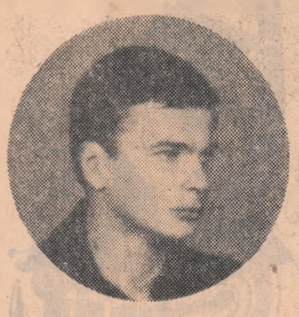

Chiron, părintele centaurilor

Stau deodată, detunați, în sus
ca niște nori de frumoși
zeii galbeni și cenușii
cu pumnii pe săbii, umbroși.
Au tronuri pe umerii mei ;
și își odihnesc cîte o mînă în sprînceana
cea stîngă a mea și cea dreaptă
pînă nu mai încape vicleana
trecere-a vremii și-a lumii.
Stau deodată, detunati, ca și norii..
Bateți șine de fier la roata
inimii mele ce nu cunoaște victorii !
Bateți ținte la frîiele late
împletite din vinele mele.
Bateți potcoavă
la călciiul acesta
nenorocos,
bateți caiele
adînci ca niște lănci.
Să fim gata. Să fim pregătiți.
Să ne putem ridica Să putem merge
din nou scoși la lumină și arămiți.

Solstițiu de iarnă

Stau pietrele în supărare
așezate cîte două în genunchii mei,
de cînd mi-au zburat din brațe
ramurile flăcări, frunzele scintei.
Noaptea cea mai lungă vine-n schimb
cu un ochi de ceață și de lună neagră
Pe motociclete vine, ca un nimb
de frig, de tăcere, de pelagră.
Aerul îngheață-n drugi sticlosi
cînd îmi trec o mînă peste el.
Ditirambi de iarnă, slabi, osoși,
gura mea răcnește către cer.
Dar e scrîșnet aspru ; pietrele,
mai se-ndură, nu se-ndură.
Noaptea cea mai lungă mă sărută
cu o piatră neagră peste gură.

Sincopă

Se rupe totul, adînc, de neuitat,
eu inima, tu inima ; adevărul.
Se lasă să fluture netulburat,
ca peste frunte, doar părul.
Unul vine, celălalt așteaptă
Repezi cuvinte goale : nu și da.
Fiecare secundă-i o treaptă
pe care altădată moartea se cobora.
Se lasă întuneric, se lasă lumină,
se aruncă ancora printre pești.
E o bulboană, un vîrtej, o dulbină :
Vorba sînt, vorba ești.
Noi doi am vrea să ne luăm în brațe,
să ne amestecăm, să murim.
Ora vrea să ne înhațe
să ne muște cu șerpi de venin.
Ceasul bate singur, nu sîntem de față
Zidul are singur ferestre
Cine știe, cine spune, cine învață
primește o piatră de zestre.

Mă las în continuare

Mă las în continuare de mine însumi plîns
ca-n vremea cînd puneam un ochi albastru la idee
și pe deasupra o sprînceană ca să-l țină sirîns
și-ntors din ce e, numai către ce e

Și eu m-aș fi dorit un om frumos
subtire și patrat la falcă,
peste stafii victorios
sau cel mai înțelept din arcă

De coadă aș fi tras în sus
cometa adormind în patu-mi,
bătut în cuie m-aș fi spus
pe cruci de-a lungu-mi și de-a latu-mi

Dar mi-a fost dat pe lîngă os
să am și nervi și chef de viață,
și eu am vrut să fiu frumos
așa cum legea ne învață.

Dar, o, am fost așa cum sînt,
cum este osul repetat,
din cărămizi, un zid urcînd
haină de lucru și purtat

pe care nu pot s-o sfîșiu,
mai neavînd un braț, o gură
atîta timp cît am să fiu
eu însuși, însumi de-o măsură.

Arbor invers

Arbor invers, cu rădăcinile-n vînt
cu tălpile late ca frunza platanului
aproape plutind, abia atingînd
anotimpurile anului.
Cu mîinile crestate ca frunza de stejar,
cu trunchiul cu scorbură-adîncă,
în care dorm ursii cu capul în jos, în zadar
spre-un cer de pămînt vrînd s-ajungă
mereu, cu creierul gol, cu ideile
resfirate, ca pe un deal pomii rotați, —
dus în nori, în scinteile
celor neluminați,
văzut ca în apă, mereu
și foșnind de un vînt de pămînt,
cu rădăcinile înfipte în curcubeu
și-n culori ce nu sînt.
Arbor invers, am rămas rupt din sfera
cu sfera aceasta aidoma geamănă...
și totul îmi pare știut, dar nimica
din ce știu, cu ce este, nu seamănă.

Oul cu iris

Fiecare vorbă caldă, sub ea
clocește un ou al vorbirilor noastre.
Voi verbe, o voi
cu frunze verzi — albe — albastre.
Oul deschide deodată o pleoapă.
Sub iris se-aude bătînd
pliscul nenăscutei păsări, copilărește
numai în ea însăși zburînd.
Sar cojile ! La început
privirea dă din aripe-n unda
despărțită în delta pe care o face
cînd se varsă în oră, secunda.
Apoi, ah apoi nici măcar
nu mai e pasăre în izbucnire
ci, se duce subțiindu-se, alungindu-se
șiră-a spinării de frunză, — privire

Ritual

Acest cuvînt aspru, rupt
ca o vertebră, din adevărul meu
să cadă ca un cerc, și ca un viaduct
răsfrînt în apă, curcubeu
să cadă-n jurul tău jumate piatră
și jumătate umbră fluturînd
și să te țină măritată
cu fiecare-al morții mele gînd
și să te țină în silaba lui de fier
închisă ca-ntr-o verighetă aspră
să-ntindă peste ochiul tău un cer
și-n jurul inimii să-ți fie coastă,
cea de nerupt, cea dureroasă
din care curge către lume
viața de sînge generoasă
murind mereu pe sub același nume

Text pe o piatră

Vietate nedăruită, păstrată în sine
adunată în jurul centrului ei singuratic
lăsîndu-se acoperită de ierburi străine
plantate de crivățul atic.

Încerc să pătrund, să m-adaug, să fiu,
eu, rănitul acela întins pe timpanul
secret, arămiu,
unde-și odihnește lunile, anul.

Dar nu izbutesc să m-apropii, nu pot.
sînt prea mult în afară
...Piatră cu dinți și cu bot
din care alte pietre mușcară.

Cîntec

Această oră o desfășurăm ca pe un șal
înnodat la gîtul altor anotimpuri
cînd printre cai eram un sfînt de cal
și tu erai un șir prelung de nimburi
desfășurat deasupra mea ecou,
lovit de ceasul rotunjit din turn
și-napoiat peste galopul meu
mai iubitor, mai taciturn.

Mureau în șaua mea un sir de luptători,
plin de sîngele lor, nechezam,
Tu erai nimb și coborai dintre culori,
eram un sfînt de cal nepămîntean.
Și eu spre nori, tu spre pămînt
doi nouri negri de bitum
ne-ntretăiam rîzînd, plîngînd,
să naștem fulgerul de-acum.

Andru plîngînd

Trec prin starea acestui suflet
posibile existențe —
un năvod mortal ce smulge în sus
totul, lăsînd numai absențe.

Las locului această-nfățișare
și o adorm, și o înghet, și o țin
în pura suspendare
a celor care n-au venit și vin.

Nimic nu rămîne el însuși, mai mult
decît o foarte singură dată ;
nu sînt vinovat că trăiesc
într-o lume într-una schimbată.

Numai un gînd dacă-l întorc de la tine
nu mai regăsesc apoi, înapoia-mi nimic.
Depun mărturie-n genunchi despre aceasta,
cuvinte pentru nici o ureche ridic.

Decade piatra în inima mea,
Rămîn în centrul unor margini ce se schimbă.
Desigur eu sînt un cuvînt
adormit la tine pe limbă.

Alfa

Mai departe, mai aproape de centrul
spațiului,
inima mea se consumă.

Capul meu, ca o flacără de luminare
mereu își pierde ochii fierbinți
arzînd mîinile tale nevăzute.

El își hrănește lumina
din seninul trunchi
pe pămînt și pe mare

Minunată pradă și sprijin
al foamei — pămîntul —
Minunat prilej de sete — marea.

Flacără înceată, pierzîndu-și ochii
mereu fierbinți, —
arzîndu-ți mîinile.

O, dureroasă lumină și miros !
Pălmile tale sînt
fața mea de pămînt și de apă.

Numai și numai ele
mișcătoarele, îndepărtatele
mă luminează, arzîndu-mă.

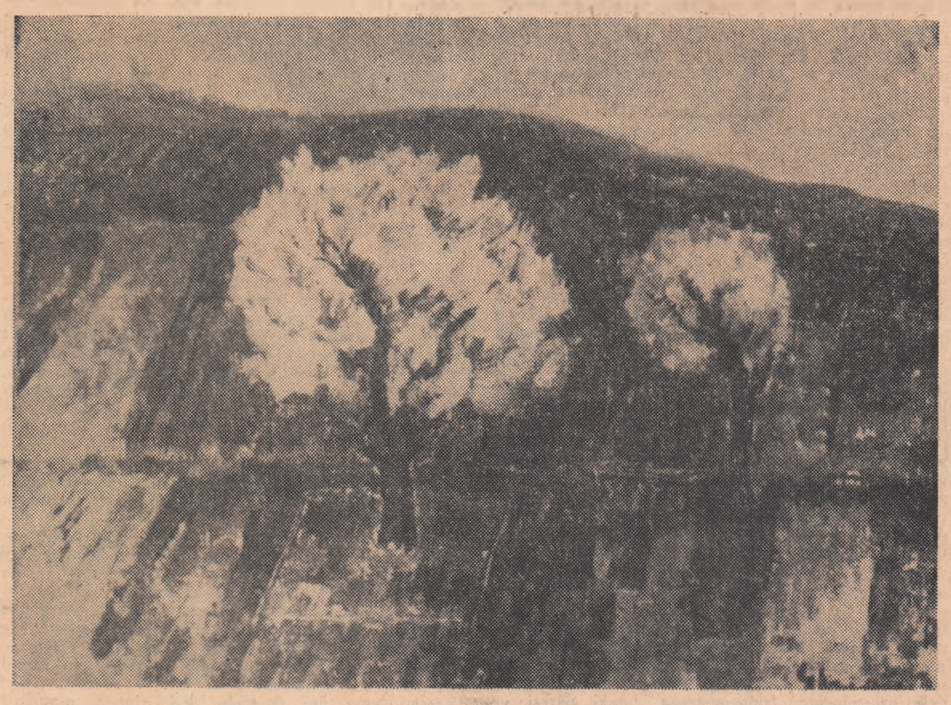

D. GHIAȚĂ : Cireși înfloriți

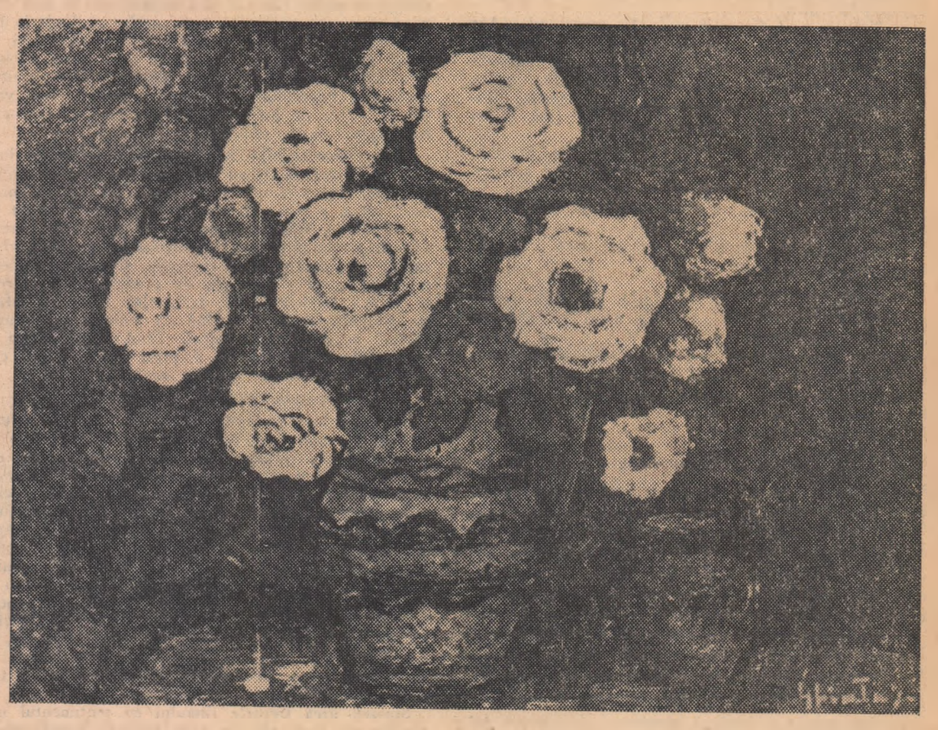

D. GHIAȚĂ : Trandafiri

RINGUL

Filmul unui meci de box

de IOAN GRIGORESCU

Cu toată zăpușala de afară, în vestiarul boxerilor era răcoare, aproape frig. Ușa care dădea în culoar avea un ochi de geam spart pe unde pătrundea aerul înghețat din subsolurile de beton ale arenelor. Cineva astupase spărtura cu o coală albă, prinsă în pioneze, dar un colț al hîrtiei se eliberase și vibra în curent zbîrnîind agasant.

Staszek se ghemuise pe canapeaua de masaj acoperită cu o mușama rece și alunecoasă ca o placă de gheață, cuibărindu-se în halatul său de baie care nu-l mai încălzea ; parcă fusese croit dintr-o bucată uriașă de hîrtie aspră și foșnitoare. Alături, în sala de antrenament cîțiva boxeri programați să intre în ring înaintea lui își făceau încălzirea sărind, schițînd lovituri fulgerătoare asupra unor adversari imaginari, cuprinși de frenezia caracteristică preludiului luptelor. Privindu-le siluetele prin geamul mat care despărțea vestiarul de sala de antrenament, Staszek îi asemăna cu o herghelie de armăsari tineri adulmecînd depărtările și frămîntînd pămîntul sub copite atenți la semnalul cursei.

Era mahmur. În ultimul timp învinsese din ce în ce mai greu. După fiecare luptă, cădea istovit și pretextînd că trebuie să-și mențină forma, refuza sărbătorirea victoriilor și se retrăgea evitînd orice irosire a forțelor. De aproape un an, începutul meciurilor nu-i mai provoca acea stare de efervescență trăită de mii de ori, ci doar o teamă stranie care își arăta cu tot mai perfidă insistență colții prevestitori de rău. Își mărturisise în taină că era timpul să se retragă, dar de fiecare dată alungase acest gînd, zicîndu-și că o va face numai după o victorie răsunătoare, pentru ca abandonarea ringului să nu-i apară dezonorantă.

După ultima luptă pierdută, un ziarist scrisese despre el că nu era decît pensionarul proprici reputații, și asta îl îndîrjise să dovedească tuturor că înainte de retragere mai avea un cuvînt de spus în ring.

Ajunsese un fel de veteran pugilistic temut și stimat de vîrstnici, dar luat în rîs, pe ascuns, de către cei mai tineri care îl considerau demodat. Era voinic, avea pieptul lat, musculos, mîini cu adevărat „profesioniste" — adevărate ciocane legate de umeri prin odgoane de mușchi care, în momentele de încordare, i se contorsionau sub piele ca niște șerpi de oțel. Avea torsul strîns în talie, spatele dur, teluric, picioarele drepte, suple, cu încheieturile elastice ca ale balerinilor.

Nu fusese niciodată frumos, nici măcar în tinerețe, cînd se spune despre un bărbat că trebuie să fie doar ceva mai puțin urît decît dracul pentru ca să placă, avea o față lată, negricioasă, nasul turtit, maxilarele feroce, bărbia ca un tampon de fier, ochii cenușii sub arcade groase, genele scurte, drepte, țepoase, părul tuns scurt ca o perie tocită, un aer brutal, colțuros, inspirînd deopotrivă frică și antipatie. Avea în schimb o voce plăcută, melodioasă, și întotdeauna cînd cînta, înfățișarea parcă i se schimba, trăsăturile aspre i se înmuiau, chipul dur căpăta o notă de blîndețe. Cu timpul, fața lui urîtă și tristă, ciupită de vărsat, și mai ales sfiala care îl caracteriza, asociată cu morocănoșenia lui respingătoare, îi desăvîrșiseră firea. Devenise posac, ca un om al cărui suflet ascundea suferințe nemărturisite, vorbea scurt, drămuit, amenințător. În ring era crud, rece, de o tehnică desăvîrșită, ca luptătorul care știa că numai energia și arta folosirii pumnilor îi dădeau ratiunea de a exista.

Înfățișarea lui impresiona întotdeauna adversarul, iar publicul, doar văzîndu-l, miza fără ezitare pe el. Fusese campion la toate categoriile prin care trecuse, titlul și-l cîștigase de fiecare dată pe neașteptate, așa cum și-l și pierduse, tocmai cînd le apărea antrenorilor săi în cea mai strălucită formă, pentru ca după un an, doi, să și-l recîștige iarăși, atunci cînd toți îl credeau epuizat, incapabil să-și mai revină.

Acum, într-adevăr, se simțea frînt. Și, cel mai trist lucru era că nu putea s-o mărturisească nimănui. Dacă ar fi avut o întîlnire simplă, amicală, ar fi renunțat să se bată, fără prea multe explicații, poate ar fi amînat meciul sau ar fi cedat onorabil, prin eschive prelungite bazate pe jocul lui de picioare inegalabil, dar n-avea încotro, fusese angajat să susțină partida vedetă a zilei.

Înțelegea că poate asta era ultima lui șansă, că în curînd avea să se mulțumească numai cu funcția de antrenor al vreunui club de amatori, sau chiar să se retragă definitiv din lumea ringului, și îl durea ca nu se putea opune prin nimic, doar tocmai el declarase de atîtea ori că, în sport, laurii nu se acordă decît celui mai capabil. Și credea profund în asta. Avea treizeci și șase de ani, mergea pe treizeci și șapte, și ringul îl considera bătrîn iar el începea să simtă că bătrînețea nu e o vîrstă, ci o anume stare care te obligă să faci într-o oră sau două, un lucru pe care altă dată îl făceai într-o jumătate de ceas. Și ar fi fost crud ca cineva să-i ceară să fie acum la fel ca la douăzeci, sau la douăzeci și cinci de ani, dar în sport, și mai ales în box, nimeni nu putea impune alte legi. Era deci rîndul lui să plece.

Lucrase cîndva într-o mină silceziană, la cărbuni, undeva lîngă Katowice, în patria sa, asta la început de tot, cînd boxa cu amatorii, apoi sportul îl scosese la suprafață, și-i dăduse un nume. Se dăruise boxului total și niciodată nu excelase în altă disciplină. După război, ani în șir fusese mîndria unui club celebru pe care nu-l trădase niciodată, neprimind să facă nici un meci pentru alții. Și deodată simți că, deși așteptat, sfîrșitul inevitabil, îndelung amînat, venise neanunțat, pe nepregătite, nedrept de brusc... Victoria răsunătoare atît de rîvnită întîrziase prea mult, și el nu mai avea forțe s-o spere.

Era în constatarea aceasta un lucru atît de crud și de trist încît, era gata să facă ceea ce nu mai făcuse niciodată — să se îmbete și să plîngă.

Dar trebuia să lupte, cu toate că știa dinainte rezultatul. I se părea că în cabină aerul se încălzise, îi venea să arunce halatul pufos și să dea drumul ventilatorului de pe etajera fixată în perete. Simțea o sete arzătoare, dar nu de apă, și numai convingerea profundă că dacă ar fi cedat trebuia să renunțe la luptă, îl opri să bea. Acum îi era totuna, de aceea își zicea că făcuse rău că își stăvilise pofta și nu băuse, căci din ce în ce mai mult considera meciul pierdut.

Cu o jumătate de ceas mai înainte, la poarta arenelor, i se păruse că mirosea apetisant a cîrnați fripți, și sărise vesel din mașina lui Tim, antrenorul, spunîndu-i să parcheze undeva și să vină la vestiar.

Da, mirosea a „wursti" nemțești cu muștar iute, și fumul grătarului ambulant instalat pe trotuar se împrăștia ademenitor peste mulțimea care dădea buzna spre tribune. Staszek s-a amestecat printre viitorii lui spectatori căutînd să se apropie de grătarul cu cîrnați, să ia unul și să guste, nu pentru că i-ar fi fost foame, dar îi lăsa gura apă, ca la copii.

Și-a făcut loc pînă la grătar, și-a vîrît mîna în buzunar după mărunțiș, și a primit în palma întinsă o farfurioară de carton presat pe care rula, amenințînd să cadă, un cîrnat rumen, tăvălit într-o lingură de muștar galben. Grataragiul făcea o larmă teribilă mișcîndu-și mîinile cu agilitate, de parcă ar fi avut zece brațe, și nu o singură pereche ; lua banii, dădea restul, întorcea cîrnații fripți pe jumătate, jongla cu farfuriile de carton pe marginile cărora lăsa să cadă ritmic lingura cu muștar auriu, și mai găsea timp să mai și bată cu cleștele de jăratec în tabla încinsă strigîndu-și marfa ca din gură de șarpe.

Staszek încercă să se smulgă din înghesuială, dar fără ajutorul mîinii imobilizate de echilibrul precar al farfuriei, nu reușea. Parcă toți spectatorii întîrziaseră în ziua aceea la meci, căci la poarta arenelor se formase o îmbulzeală de nedescris. O femeie țipa strivită de bărbați, se auziră înjurături grosolane, apoi rîsete, și deodată, lumea atît de ordonată din tradiționalistul oraș german, își pierdu cumpătul și luă poarta cu asalt. De astă dată strigătele erau vesele, ațîțătoare, victorioase, acoperind larma grataragiului și protestele controlorilor de bilete ajutați de polițiștii care supravegheaseră blazați intrarea și acum chemau din răsputeri la ordine.

Încă nedumerit de cele ce se petreceau la poarta arenelor, Staszek se trezi prins ca într-o menghine. Lăsă să-i cadă farfurioara de carton și, eliberindu-și mîinile, vru să-și croiască loc, dar parcă se zbătea sub o avalanșe de saci cu carne care-l copleșeau din toate părțile. La început totul i se păruse o glumă, încercase și el să rîdă, ba chiar își ceru scuze în stînga și în dreapta, pînă cînd cineva îl înjură și simți că nu se putea opune fără să fie strivit de tăvălugul mulțimii. Se lăsă dus de val, înțelegînd că orice încercare de a se elibera era zadarnică. Strigătele asaltatorilor i se păreau tot mai războinice și, deodată, Staszek simții colții ascuțiți ai unei frici stranii, nemaiîncercate de mulți ani, dar care-l pîndea din umbra atîtor temeri nemărturisite. Era o frică ascunsă, neputincioasă, căreia nu-i putea opune forța, pentru a o risipi, și atunci căuta să și-o ascundă sub un rîs lipsit de haz. Era o frică ridiculă, de neexplicat unui om obișnuit să se lupte cu altul ca el deschis, față în față, pe viață și pe moarte. Și frica asta nu i-o trezea brutalitatea mulțimii, ci altceva, neînțeles, poate vitalitatea gloatei, frenezia ei, acel „hăi-rup !" colectiv, gutural, viguros, brutal, rostogolindu-se nimicitor într-un hohot general, aproape sărbătoresc. Se auzi un zdrăngănit de fiare vechi, grătarul de cîrnați se prăbuși în chiotele mulțimii și înjurăturile grataragiului, iar fumul înnecăcios și mirosul cîrnaților fripți care i se păruse lui Staszek atît de apetisant, îl îngrețoșă.

Și tocmai atunci își aminti, fără nici o legătură cu cele ce se petreceau în jur, drumul său din ajun, la Dachau, lîngă München, pe locul fostului lagăr de concentrare unde, cu ani în urmă, îi fusese ucis fratele. Staszek se dusese acolo să ia un pumn de țărînă și, la primul drum în patrie, să-l presare pe un mormînt drag, din cimitirul orașului natal. Era cald, mirosea a leșie și a carne friptă, poate că tocmai mirosul acesta îi trezea amintirea — Staszek avea o proprietate ciudată de a evoca lucruri uitate în cele mai nepotrivite momente, uneori chiar în timpul luptei, cînd toată concentrarea de care era capabil nu putea să aibă decît o singură direcție — acolo la Dachau, în apropierea fostului lagăr, se construia un hotel modern și zidarii își pregăteau prînzul frigînd cîrnați la un foc de scînduri. N-a avut în ce să ia pămînt, și a căutat un bulgăre de beton printre zidurile fărîmate de explozie ale unui fost crematoriu, și de undeva, din iarba grasă, a cules un crîmpei de sîrmă ghimpată, ruginită, rupt din rețelele putrede. Zidarii de pe șantier stăteau în preajma betonierelor care mestecau betonul, și beau bere din sticle cu etichete galbene ținîndu-și bucățile de cîrnat vînătorește, înfipte în țepușe lungi, ca niște săbii. Rîdeau sănătos, și văzîndu-l pe Staszek cotrobăind prin ruine l-au strigat să se apropie și să bea cu ei. Îi întindeau invitativ sticlele aburite de răcoarea lichidului, iar el le zîmbea cerîndu-le scuze, nici el nu știa de ce anume, și retrăgîndu-se stingher.

Și azi, acolo, la poarta arenelor, același sentiment de jenă îl împiedica să-și folosească pumnii a căror forță ar fi fost de temut. S-a lăsat tîrît ca prin gura unui clește care se strîngea tot mai mult între stîlpii de beton ai porții, și respins cu putere dincolo, parcă mulțimea l-ar fi scuipat din mijlocul ei în spațiul liber din spatele tribunelor unde, cei ce se înghesuiseră pînă la sufocare, fugeau ca scăpați din praștie.

S-a dus la vestiar, s-a dezbrăcat în tăcere refuzînd să-i spună lui Tim de unde venea așa de mototolit, și-a pus halatul de baie și s-a ghemuit pe canapeaua de masaj cu privirea ațintită pe foaia de hîrtie care zbîrnîia agasant, în ochiul geamului spart. Încerca să-și explice frica aceea pe cît de neputincioasă, pe atît de ridicolă și de nejustificată, dar îi era cu neputință s-o înțeleagă. Simțea doar că venise de undeva din el, dintr-un subteran al ființei, unde se ascunsese timp îndelungat, pentru a fi trezită tocmai aici, deodată, de strigătul triumfător și de hohotul sărbătoresc al mulțimii. Să fi fost vocea surdă a morții, prevestirea neagră a unui sfîrșit neașteptat ? Trecuse de mii de ori pe lîngă moarte, trăise aproape cincisprezece luni cu ea alături, patru sute trei zeci și opt de zile și de nopți, o purtase în cîrcă și adormise cu ea în același prici pentru a se trezi în zori împreună, și a umbla legați unul de altul ca orbul și ologul. Apoi uitase de ea, nu mai exista, nici măcar nu avusese timp să și-o mai amintească, decît arareori, în vis, cincisprezece ani și mai bine, aproape șaisprezece, și deodată, pe pămînt străin, și totuși cunoscut, în ceasul ultimei sale lupte — de ce se gîndea mereu că era ultima, ce-l făcea să simtă atît de acut lucrul acesta ? — o reîntîlnise în mulțimea vulcanică, nestăvilită, care înainta victorioasă pe porțile forțate ale arenelor, răsturnînd și călcînd în picioare tot ce-i stătea în calc... Hohotul ei de izbîndă, țipetele care erau mai mult ale plăcerii decît ale durerii, ropotul ei ca ecoul unei turme de rinoceri în goană, îi persistau obsedant în urechi menținîndu-i frigul în oase și teama nemărturisită în suflet. Se strînse și mai mult în halatul de bumbac pe mușamaua rece și alunecoasă a canapelei de masaj, închise ochii să nu mai vadă pe nimeni, dar cineva îl scutura de umăr cu putere.

Era Tim, antrenorul lui, un grec, poreclit Zeus, pripășit de ani de zile pe lîngă Staszek, un grăsan de o sută douăzeci de kile care acum rîdea prostește, cu o gură pînă la urechi.

— Hai bătrîne, fă-ți încălzirea, că azi ai de furcă cu o adevărată gorilă... Ai văzut ce partener ți-au rezervat nemții ? Precis, l-au scos din grădina zoologică, de-aia nu se lasă ăsta fotografiat, altfel nu se explică. Dar nici cu tine nu mi-e rușine... Te mai strîmbi nițel și vă ia lumea drept frați... Deși, mie unu' să-mi fi picat ăsta, cred c-o lăsam baltă numai privindu-l... Da-i tîmpit rău, auzi Staszek, l-am văzut bînd bere înainte de meci, plezneşte-l peste burtihan bătrîne, și scoate-i spuma pe nas...

Dîndu-i propriul său chip, ca unui frate geamăn, Staszek își imagină adversarul necunoscut bînd bere dintr-o sticlă aburită, cu etichetă galbenă, și înghiți în sec. În aceiași clipă și-i reaminti pe lucrătorii de la Dachau care îl invitaseră să bea cu ei, le auzi ca aevea rîsetele, vorbele lor vesele, toți aveau chipuri asemănătoare cu al lui, erau

(Continuare în pagina 4)

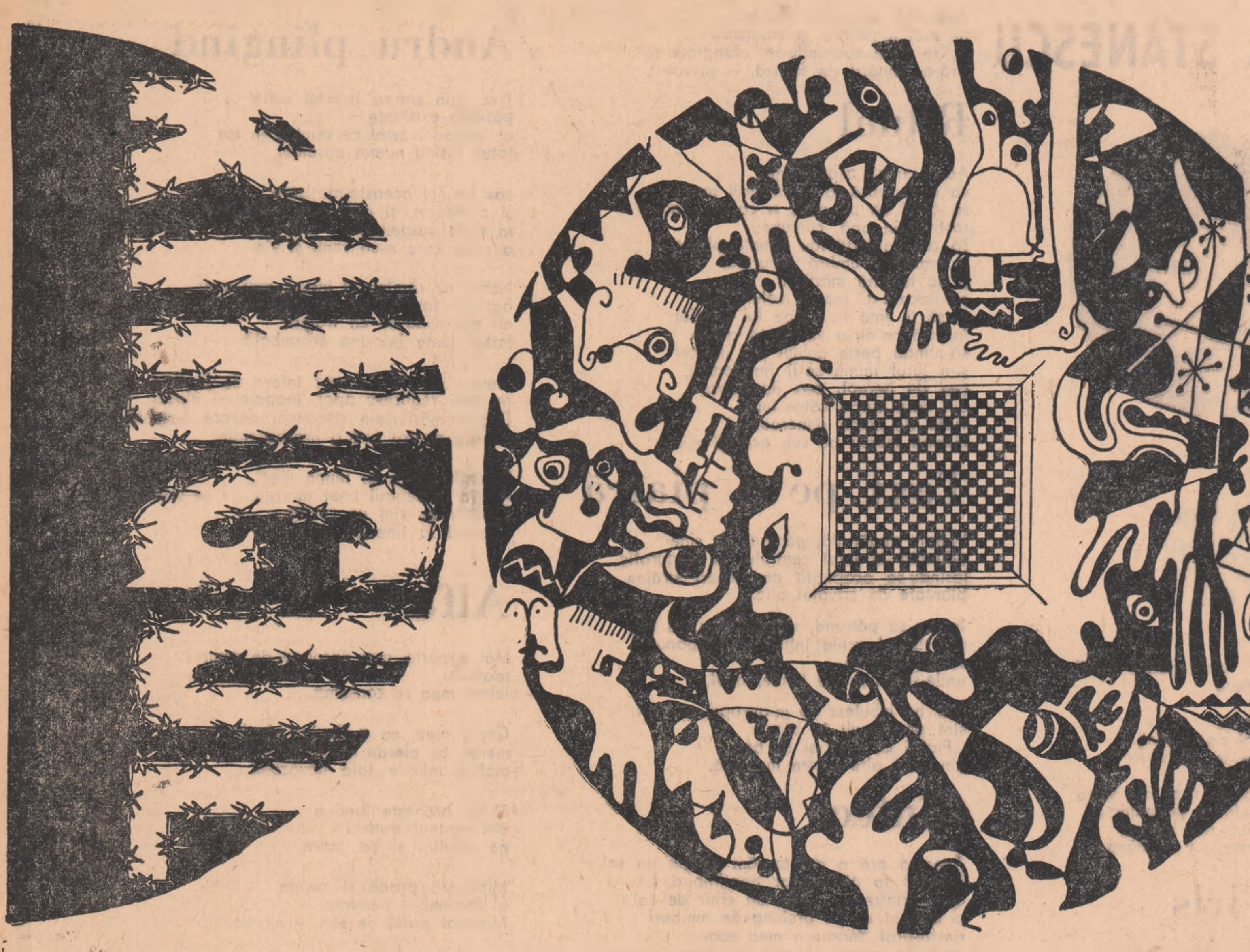

(Urmare din pagina 3)

uriţi dar lipsiţi de răutate, şi nu putea înţelege de ce i-a refuzat...

— Namilă de lut, nu alta, nu degeaba i se zice Golemul, nu-i lipseşte decît o jumătate de kilogram pentru a fi trecut la „grea", dar crede-mă Staszek, cu atît mai rău pentru el...

Staszek închisese ochii. Se tot gîndea la muncitorii care beau bere şi spuma li se scurgea pe bărbii, iar cuvintele încurajatoare ale lui Tim, i se păreau inutile şi stupide, ca şi cînd ar fi fost adresate altcuiva.

— N-auzi mă? Cu atît mai rău pentru el... Are labe solide, îi ştiu eu p-ăştia, şi zău că l-am mai văzut bătîndu-se undeva, caută să-i afli punctele slabe... N-o să-ţi fie uşor, dar, nu-mi fac griji, auzi? Dacă a băut bere şi n-o pişe repede mîngîie-i plexu' cu dosul mănuşii, ştii tu, cum te-am învăţat, dar ce dracu ai? Ţi-e rău?

— Lasă-mă-n pace! — vru să strige Staszek, şi tresări auzindu-se abia şoptind ca într-un geamăt.

— Asta are ceva dom'ne — se miră Tim în pustiu — ce-ai mă, ţi-a pierit glasul, spune, te doare ceva?

Staszek tuşi, îşi înghiţi saliva, şi zice întorcîndu-se cu faţa la perete:

— N-am nimic, nu vezi?

Simţi palma lui Zeus bătîndu-l pe spate, grea, ca o lopată, apoi apucîndu-l de umăr şi întorcîndu-l cu forţa spre el:

— Fii atent băiatule, n-o să ne faci de rîs tocmai aici...

— Sîngele căţelii de holeră, lasă-mă-n pace, ţi-am spus odată! — sări Staszek atît de furios încît alături, în sala de antrenament se făcu o linişte încărcată de atenţie. Ce mă tot dădăceşti? Sînt doşcă bătrînă, nu puţoi! — Vru să se întoarcă cu faţa la perete dar se răzgîndi şi-l privi pe Tim cu milă: Hai Zeus, lasă, nu te supăra că te-am înjurat, nu-mi prea sînt boii acasă, dar o să mă bat bine... O să-ţi trimit huiduma pe scînduri, să-ţi aminteşti în linişte unde l-ai mai văzut, dar acu lasă-mă liniştit, du-te şi vezi tribunele şi cînd îmi vine rîndul îl termin scurt, din prima rundă, de acord?

— Nu ţine, băiatule, ce, sîntem la bal? Să te las aici să-ngheţi, uite ce trage curentul, hai, treci să te masez puţin, şi lasă prostiile, — îi zise împăciuitor Zeus, iar Staszek se smuci şi se întoarse cu faţa la perete bombănind:

— Am crezut că-nţelegi omeneşte, dar grecu tot grec. Atunci du-te dracului, nu mă mai bat, şi gata, să vezi şi tu ce-i aia polonez încăpăţînat şi să ţii minte...

Zeus se aşeză pe marginea canapelei lăsîndu-şi braţele să-i cadă într-un gest de desnădejde.

— Adică după tine, fräţica, le dăm lor tot potu' ca fraierii prin neprezentare, că tu ai dormit cu fundu la fereastră şi te doare-n cot, iar clubul o să ne trimită flori cu acadele, să ne treacă supărarea... Măcar de mi-ai spune că eşti bolnav cu adevărat.

— Ei da, sînt bolnav, şi ce vrei, acum eşti mulţumit?

— Spune-mi ce ai, să chem un doctor?

— Nu vindecă el asta.

— Da zi-i o dată omule, ce dracu te doare?

Staszek se răsuci pe-o rînă ridicîndu-se într-un cot şi apropiindu-şi faţa de Tim pentru a-l privi lung în ochi, numai de la o palmă, şi a spune încet:

— Sfîrşitul, Zeus... Asta e! Mi-e frică, de mai mult timp mi-e frică, şi tu ai observat, ştii asta, acum trebuie să-i pun capăt, nu mai ţine... Înţelegi, Zeus? — şi se trînti la loc renunţînd: Nu, adică tu nu poţi înţelege că tu ai sfîrşit înainte de a începe. dar eu... mă ştii...

— Eşti un prost, rîse Zeus fără veselie. Desigur, la un moment dat ne trebuie mult curaj pentru a ne menţine pe ring. Şi de ce mă jigneşti? Ştii că eram idolul Thesalonicului şi că italienii mi-ar fi plătit greutatea mea în aur, dar n-au avut atîta, să trec la ei... Crezi că nu simt cum îmi furnică palmele, cum toţi nervii mi se strîng ghem şi inima mi se zbate, dar muşchii ăştia fleşcăiţi refuză să se încordeze ca altă dată?... Tu însă mai ai timp, lasă, am văzut eu, te baţi excelent... Uite, dacă ţii morţiş să te las singur şi să cobeşti, te las, dar cînd intri în ring, pune osul şi arată-le ce poţi.. Aici trebuie să învingem, s-au făcut pariuri grase, e şi reputaţia clubului în joc, tu ştii mai bine ca mine că trebuie! Auzi?... Semnalul... Ce faci, vii să vezi deschiderea, ori rămîi?

— Rămîn!

Din prag, Tim îi făcu un semn încurajator dar Staszek, furios, împinse cu piciorul în uşă atît de tare încît hîrtia prinsă cu pioneze în ochiul geamului spart fu smulsă de curent.

Se făcu linişte. Freamătul arenelor, al căror ecou îndepărtat ajungea în vestiar ca zumzetul unui stup uriaş, se potoli cîteva secunde, apoi izbucniră aplauze şi fluerături, semn că primii boxeri, cupluri de amatori puşi să lupte în deschiderea meciului principal, îşi făcuseră apariţia. Staszek ştia ce se petrece pe ring după reacţiile tribunelor; prezentarea perechilor, pe categorii, de la mic la mare, mai întîi „musca", apoi „pana", şi „cocoşii", după care urmau celelalte perechi, pînă la semigrea — categoria lui şi a Golemului — vedetele serii. Curînd tribunele începuseră să vuiască, să şuiere, să pulseze ca valurile unei mări agitate, tălăzuind în cupola de sticlă şi în pereţii de beton ai arenelor. Staszek se ridică de pe canapea şi îşi privi în oglindă ochii trişti, nedumeriţi de atîtea îngrijorări neexplicate. Făcu cîţiva paşi prin vestiar, culese de pe jos foaia de hîrtie şi încercă s-o prindă în pionezele care rămăseseră înfipte în rama ochiului de geam spart, apoi luă din cuier o coardă şi începu să sară accelerînd din ce în ce mai mult. Cînd îşi simţi sîngele zvîcnind se opri, respiră de cîteva ori adînc, şi, ceva mai liniştit, schiţă o rafală de lovituri lansîndu-se într-un joc de picioare uşor ca un dans. Dar renunţă curînd şi se trînti din nou pe canapeaua învelită cu muşama, trecîndu-şi braţul îndoit peste ochi. În sala de alături se întorceau perechile de boxeri angajaţi pentru deschidere. Agitaţia lor plină de frenezie îl agasa. Cîteva minute mai tîrziu, cel mai tînăr, un alsacian de la categoria „muscă" dădu buzna în vestiar chiuind de bucurie, învingător la puncte, dar văzîndu-l pe Staszek, se fîstîci, şi ieşi cerîndu-şi scuze. Perechea următoare n-a mai apucat să termine repriza, antrenorul unuia dintre parteneri a aruncat prosopul întrerupînd lupta, deoarece boxerul lui avea arcada spartă şi sîngera. De ruşine, tînărul, un emigrant italian, intrase în vestiar şi nevăzînd cine era culcat pe canapea se aşezase pe marginea ei, la picioarele lui Staszek, să plîngă. Staszek îi simţi sub tălpi spinarea udă de transpiraţie, şi se ridică să-l acopere cu un halat. Cei de dincolo rîdeau iar Staszek simţea o poftă ciudată să-i înjure, să le zică ceva greu, dureros, care să-i potolească, umilindu-i. Dar se stăpîni. În jur şi deasupra, părea că însăşi betonul arenelor vibra. Se simţea încordarea tribunelor, izbucnirea de bucurie după fiecare lovitură reuşită a boxerului preferat, sau ecoul unui vaier general, plin de huiduieli şi fluierături, atunci cînd adversarul marca puncte.

I se părea ciudat că rezultatele celorlalţi jucători nu-l mai interesau. Cu aceiaşi expresie primea şi vestea victoriei ca şi pe cea a înfrîngerii, nimic nu-l putea scoate din apatia care-i întărea cu îndărătnicie o singură convingere: că va fi învins, că era ultima lui luptă, că venise sfîrşitul. Îi vîjîia capul, îl dureau toate arterele, sîngele îi zvîcnea năvalnic, avea o senzaţie de greaţă, parcă mirosul şi fumul înnecăcios al grătarului răsturnat afară, pe trotuar, pătrunsese pînă în subsolurile arenelor făcînd aerul de nerespirat. Cînd Tim năvăli în vestiar după el, Staszek îl privi mirat, ca şi cînd n-ar fi ştiut de ce se afla acolo.

— Hai băiatule, gata, e rîndul nostru!

Nu făcu nici un gest de protest. Doar îşi aruncă halatul pe umeri şi îşi urmă antrenorul într-o tăcere plină de resemnare. Şi numai cînd îi auzi sfaturile, în drum spre ring, sub rumoarea tribunelor curioase, schiţă un zîmbet ironic, plin de scepticism.

— Ţine-te bine, băiatule, turuia Zeus, un uita ce mi-ai promis... A băut bere animalu, ştii, scapă-i două la ficat să-l vezi cum guiţă... Cînd îl prinzi la colţ să nu faci pe galantonu', că nu ne dă mîna, îl cărăbăneşti fără milă, că nici de noi n-o să aibă nici dracu milă dacă ieşim bătuţi... Nenorocitul ăla de italian de la pană avea reflexe de berbec, numai în pumnii neamţului îşi ţinea coarnele, nu s-a lăsat pînă nu s-a ales cu arcada terci... Îţi este mai bine, nu-i aşa? Să vezi după victoria asta, ce chef de luptă o să-ţi vie...

Staszek urcă treptele ringului cu sentimentul unui condamnat care păşeşte spre eşafod. Trecu printre coarde şi se trînti pe strapontina din colţul său. Tim îi întinse arbitrului mănuşile, acesta le controlă sumar şi Staszek privi absent cum atrenorul îi lega şireturile la încheietura mîinilor în vreme ce continua să-i dea sfaturi:

— Trebuia să te dopezi puţin, măcar o tabletă, că nu era foc, te scotea din blegoşenia asta, că parcă te-ar fi îndopat cineva numai cu barbiturice. Ce dracu oi fi făcut la poartă, acolo, ce-oi fi mîncat, că niciodată nu te-am văzut aşa?... Am o dinamită la mine, ţi-o bag în gură pe şest, o să-şi facă efectul tocmai în repriza doua, dar dacă întinzi de prima fără să rişti prea mult, atunci, cînd vine momentul îl laşi lat... Zi da, şi deschide o dată gura că nu vede nimeni, e cam scîrboasă la gust, n-am găsit americane, va trebui s-o fărîmi în dinţi, să reacţioneze rapid... Crezi că p-ăla nu l-a dopat? Mai mult ca sigur, că neamţul ia totul în pilule, ascultă-mă pe mine... Hai, deschide gura, n-auzi?

— N-am nevoie, se răsti Staszek la el, şi să nu te mai prind cu d-astea, că-ţi vîr o duzină pe gît, te toc ca pe un biftec tartar şi scuip pe tine, — şi chiar scuipă scîrbit în cutia cu sacîz de la picioare.

Zeus continuă să turuie pînă în ultima clipă masîndu-i gambele, ceafa, tîmplele, dar Staszek nu-l mai luă în seamă. Îşi aruncă de pe umeri halatul pufos, şi privi în jur căutînd să vadă dincolo de careul orbitor al reflectoarelor. Nu vedea decît pereţii unei pîlnii imense, negre, pe fundul căreia, într-un patrat de lumină se afla el şi adversarul lui, o namilă cu ceafă taurească, cu spetele păroase şi pulpele masive ca nişte butuci. Neamţul stătea cu faţa la antrenor vorbindu-i într-o şoaptă scrîşnită, dar omul lui, de dincolo de corzi, o matahală urîtă de parcă i-ar fi fost Golemului tată, dădea din cap cu încăpăţînare Staszek se mira de ce nu mai încep odată, doar timpul de pregătire trecuse, şi huma aceea cenuşie, mişcătoare, de pe pereţii pîlniei întunecate ce părea fără sfîrşit, nu mai avea răbdare, vuia, grohăia, hohotea, ameninţînd să se prăvălească în careul de lumină şi să-l strivească.

— Aşa flăcău, aşa, căuta Tim să-l convingă, ai de şase ori cîte o sută optzeci de secunde, în puching-ball baţi trei sute de lovituri pe minut, tu eşti încă un fenomen, numai opt pumni la plex, şi dacă a băut bere i-al tău... Dacă tot refuzi dinamita, măcar ia-l scurt, din prima repriză.

În clipa aceea, pîlniile megafoanelor începură să vibreze transmiţînd vocea unui crainic cu ochi umflaţi, basedovieni, care se tot învîrtea în jurul ringului:

— Şi acum, meciul serii cu marile vedete internaţionale la categoria semi-grea la prima lor întîlnire: Martin Hofman — „Golemul", Box-Club-München, şi Stanislaw Kupala — „Staszek", Pugilist-Club. Şase reprize a cîte trei minute!... Gong!

Staszek sări ca împins de un resort. Acum nu mai erau decît ei doi şi arbitrul, care, spre hazul tribunelor, îl tot bătea pe Golem pe umăr să se angajeze. Dar neamţul şi antrenorul lui îşi apropiaseră capetele atît de mult încît păreau gata să se muşte. Ceafa Golemului se învineţise de furie. Întoarse brusc o faţă acoperită de garda stîngii, cu bărbia înfiptă în piept, berbeceşte, întinse dreapta spre mănuşa lui Staszek în semn de salut şi se retrase imediat în poziţie de luptă. Aştepta. Pe deasupra mănuşii nu i se vedea decît arcadele proeminente, fruntea ţeşită şi privirea de animal încolţit, gata să se repeadă. Nimic altceva, dar ochii aceia îl făcură pe Staszek să tresară — în privirea lor era şi groază, şi uimire, şi stupoare, şi parcă şi un licăr de bucurie ascunsă. Deocamdată se măsurau reciproc, mişcîndu-se greoi, fiecare aşteptînd ca celălalt să atace primul. Staszek, mai mobil, mai suplu, cu un joc de picioare încă plin de agilitate, încercă să-l provoace pe Golem oferindu-i cîteva posibilităţi de angajare, dar neamţul nu părea convins, repeta aceleaşi eschive cu dreapta, nelăsîndu-se niciodată descoperit, şi evitînd cu măiestrie, în timpul retragerilor, colţurile ringului. Lăsa impresia că întinde de timp, tribunele începură să fluiere, arbitrul le strigă de cîteva ori, din ce în ce mai răstit, să treacă la atac, dar se părea că nimic nu-l putea scoate pe Golem din ţinuta sa defensivă. Crainicul cu ochii halbaţi, care anuntase la radio deschiderea meciului, se răţoia în microfon rîzînd de cei doi adversari, dar mai ales de Golem, asemănîndu-l cu o cadînă orientală scoasă la isarlîc cu faţa pe jumătate acoperită. Din tribune se auziră strigăte ironice, huiduieli şi hohote, apoi totul fu acoperit de şuierul unui fluierat general, urmat de un muget sinistru, înfiorător, care se rostogoli în micul careu de lumină, făcîndu-l pe Staszek să creadă că pereţii pîlniei negre se vor scutura peste ring, şi că-l vor acoperi. Altădată, nu lua în seamă reacţiile spectatorilor, dar acum tribunele erau înţesate cu cei care dăduseră năvală pe poarta arenelor, în urlete triumfătoare. Parcă din nou se pregătea momentul acelei irumperi vulcanice, de nestăvilit, pe care Staszek ştia că n-o putea opri decît aruncîndu-se în luptă. Încercă să străpungă garda Golemului printr-un tir concentric asupra umărului şi braţului îndoit, dar avu senzaţia că loveşte într-un sac de nisip, dur şi insensibil. Reacţia Golemului veni abia după al treilea atac, cînd polonezul marcase cîteva puncte. Riposta fu atît de năprasnică încît Staszek înţelese că neamţul vroia să-l culce la pămînt cu o singură lovitură, şi că, pentru asta, îşi cîntărea îndelung fiecare mişcare trimiţîndu-şi pumnul ca pe un proiectil necruţător. Era evident, pe Golem nu-l interesa totalizarea punctelor, ci un singur lucru, lovitura finală. Numai agilitatea picioarelor, saltul de felină, în lături, făcut prin reflex, urmat de înaintarea rapidă pentru a folosi deruta adversarului a cărui directă nu-şi atinsese ţinta, îl salvă pe Staszek.

Îşi reluă jocul de picioare oferindu-i neamţului o ţintă care se mişca necontenit, dar dansul acesta nebunesc, îl obosea, micşorîndu-i forţa de atac. Golemul era vădit incomodat de garda prea strînsă, stînga ridicată ca un baraj în dreptul ochilor nu-i juca de loc, în schimb îl împiedica pe Staszek să-i atingă faţa. Avea sprîncenele stufoase, arcadele proeminente, fruntea teşită, umeri păroşi — Staszek îi vedea pe firele negre, rare, de pe omoplaţi, picături mici de sudoare — un început de chelie care-i rărise părul tăiat scurt — respira greu dar ritmic, fornăind la fiecare mişcare a dreptei. Staszek repetă de cîteva ori tentativa de a-l scoate din baraj supunîndu-l aceluiaşi tir concentrat asupra părţii celei mai descoperite — umărul stîng, braţul, mănuşa gărzii, plexul, mai ales plexul pe care i-l simţea tare, pietros, parcă ar fi avut pe sub piele o platoşe osoasă. Şi în vreme ce izbea cu sete în sacul acela insensibil, de pietre şi nisip, o lovitură a Golemului îi atinse pieptul făcîndu-l să se clatine pe picioare. O altă lovitură, şi mai năprasnică, de data asta primită în falcă îl obligă pe Staszek să atingă scîndura ringului cu genunchiul. Golemul se năpusti asupra lui, tribunele izbucniră într-o adevărată explozie de satisfacţie dar reflexele lui Staszek, şi mai ales gongul, aproape acoperit de vacarm, îl salvară.

Prima repriză luă sfîrşit într-un vaier de nemulţumire generală. Golemul se duse în colţul lui şi, sprijinindu-se de corzi, în coaste, cu spatele la Staszek, reluă gîfîind discuţia cu antrenorul său.

Tim, care nu se mai oprea din turuit îi stoarse o jumătate de lămîie în gură, îi freca pieptul şi umărul lovit, dar, Staszek era absent. În ultima secundă, cînd Golemul se năpustise asupra lui, stînga îi ţîşnise fulgerător obligîndu-l să se arunce într-o parte, gata să-şi piardă echilibrul. Ştersese scîndura ringului cu genunchiul drept şi, în momentul cînd se ridica, privind de jos în sus spre Golemul aplecat asupra lui, îi întrezări chipul pe sub mănuşa care i se prăvălea ca o ghiulea în cap. Chiar atunci, salvator pentru Staszek, se auzi gongul. Primele o sută optzeci de secunde numărate de Zeus, se scurseseră, şi arbitrul a intervenit prompt, oprindu-i.

Fusese doar o străfulgerare de secundă, ochii Golemului îl priveau şerpeşte, gura întredeschisă, buzele strînse pe dinţii rînjiţi, nasul lat, cu nările căscate, îi trădau setea unei lovituri nimicitoare. ratată numai din pricina mobilităţii lui Staszek şi a gongului. Tim recunoscuse că-l mai văzuse, dar nu-i spusese unde.

— Ai făcut o eschivă formidabilă, — turuia grecul — zici că te laşi de box, dar reflexe ca ale tale n-aveam nici cînd eram cocoş, la optsprezece ani, da' dacă încasai ultima directă te frecţionam altfel acum. Vezi că trage aer mult în piept, şi-l ţine să-i apere chişca, joacă-i în faţă dar cu paşi mai mari să alerge după tine, şi-a legat stînga de falcă, precis are barbă de sticlă sau i-o fi ieşit un buboi pe nas, nu ştiu ce dracu, că nu-şi mai mişcă garda din dreptul felinarelor, profită de asta şi toacă-l ceva mai jos...

— Ziceai că-l ştii de undeva, Tim, spune-mi de unde?

— Habar n-am, da' precis l-am mai văzut, dă piciorul stîng să ţi-l frăgezesc niţel, aşa, probabil că m-oi fi bătut cu el în tinereţe, cînd eram idolul Thesalonicului, sau nu, că eu sînt ceva mai bătrîn ca el, dă şi dreptu', aşa, dar atunci să-l fi avut pe mînă, măturam ringul cu el, hai, ia-l la întrebări, poate-ţi spune singur...

De data aceasta gongul se auzi clar, vibrînd peste rumoarea tribunelor excitate de ultimele secunde ale rundei abia consumate. Staszek se aruncă în luptă cu un singur gînd. Nu-l mai interesau sfaturile antrenorului, nici chiar riscurile la care se supunea nedîndu-i ascultare, ci un singur lucru: faţa Golemului. Înţelesese că neamţul era handicapat de agilitatea lui şi, totodată, dezavantajat de imobilitatea stîngii menţinută în aceiaşi gardă strînsă, de nepătruns, dar pe care Staszek începuse s-o folosească chiar împotriva lui, de aceea îşi concentră loviturile în mănuşa ridicată slăbindu-i braţul şi obligîndu-l pe Golem să se izbească singur peste faţă. Efortul părea inutil, loviturile în gardă nu contau, dar Staszek ştia că neamţul nu putea să reziste mult şi că, pentru a trece la contra atac îi trebuiau ambele braţe. Avea să-l ţină aşa la nesfîrşit, evitîndu-i dreapta care îl căuta orbeşte. Tribunele hohoteau. Staszek le lăsa impresia unui diletant înfuriat, dar cînd Golemul fu prins într-un colţ al ringului şi bombardat peste gardă, în părţi, în plexul care parcă se mai înmuiase şi se umezise de transpiraţie, mulţimea huiduitoare îşi văzu preferatul ghemuindu-se incapabil de ripostă, încrucişîndu-şi ambele braţe în faţă, în aşteptarea arbitrului care se repezi să-i despartă.

— Brek!... Brek!... strigă arbitrul încercînd să-l urnească pe Staszek din loc, dar acesta, înainte de a se retrage, apucă braţele Golemului şi le trase cu toată puterea în jos, obligîndu-l să-şi descopere faţa.

N-a fost decît o secundă. Una din cele o mie optzeci de secunde numărate de Tim, în care Staszek trebuia să reziste cu orice preţ, şi să învingă. Secunda ratată, dar fără ea, Staszek nu putea face acest joc. Cum de nu-l recunoscuse mai devreme? Îşi atinseseră feţele, îi simţise bărbia aspră pe umăr, răsuflarea fierbinte, fornăitoare, ochii, mici, ca de viezure, de un albastru lăptos, iscodindu-l pe sub arcadele proeminente, maxilarele feroce, nasul lat, cu osul teşit, gîtul gros, cu ceafa pietroasă, bătătorită de lovituri, şi pumnii aceia uriaşi care păreau în mănuşile umflate două ghiulele de halterofil... A rămas aşa o singură clipă privindu-l în faţă, înmărmurit, şi clipa asta i-a fost fatală. Golemul lovi cu sete. Un upercut în bărbie, dublat de o directă în plin, între sprîncene, şi cînd Staszek se frînse de mijloc, în vreme ce se prăbuşea, îşi simţi cerbicea zdrobită de încă o lovitură. Mai apucă să-l vadă pe Tim acoperindu-şi faţa, şi huma aceea neagră de pe pereţii pîlniei izbucnind într-o explozie de satisfacţie. Apoi, ca prin ceaţă, zări cămaşa albă a arbitrului aplecîndu-se asupra lui, şi braţul ridicîndu-se şi coborînd implacabil ca o pendulă ce nu mai putea fi oprită. Un vuiet sinistru, un ropot subteran de herghelie dezlănţuită alergînd besmetic pe sub scîndurile ringului, şi, treptat, o linişte ireală în care timpul se descompunea pierzîndu-şi măsura în aşa fel încît, pînă cînd să coboare braţul arbitrului şi să înceapă numărătoarea celor zece secunde, lui Staszek i se păru că trecuse o veşnicie.

— Unuuuuu! — rosti arbitrul cu o voce cavernoasă, şi ecoul arenelor parcă îi răspundea în valuri lugubre: Unuuu!... Unuuu!

Staszek vedea pîlnia tribunelor strîngîndu-se şi desfăcîndu-se într-o pulsaţie gigantică, ringul cînd se făcea mic, cît o cutie de chibrituri, cînd se lăţea pierzîndu-şi marginile dincolo de orizont, feţe diforme se apropiau de el şi se depărtau strigîndu-i cuvinte neînţelese, înjurînd sau hohotind, doar un singur om plîngea în colţul ringului făcîndu-i cu disperare semne să se ridice.

— Tu cine eşti? — se trezi Staszek întrebîndu-l.

— Hai băiatule, uită-te bine la mine... Mă recunoşti?

— Adineauri l-am întîlnit pe Gebauer... Acum parcă vă strîngeţi mai mulţi... Veniţi... Plecaţi... V-a adus Gebauer? Şi tu, cine-oi mai fi?... De ce stai acolo?

— Uită-te, mă, la mine! Uită-te bine, eu sînt Tim...

— Aşa e, tu eşti Tim... Ţi se mai spunea şi Zeus... Tot lagărul îţi zicea aşa. Tu organizai meciurile de box. Făceai pe managerul, dar pe mine nu mă duci, habar n-aveai de meseria asta... Azi n-am ieşit la deschidere Tim, iartă-mă... Poate că dacă te-aş fi ascultat şi aş fi ieşit, l-aş fi recunoscut atunci pe Gebauer şi nu mai rămîneam cu gura căscată ca prostu', să mă lovească în moalele capului... Dar era frig Tim, sau era cald, nu ştiu ce dracu, mai curînd era cald, dar mie îmi clănţăneau dinţii, şi nu de frig...

— Da băiatule, era cald, ai dreptate... Ca atunci... Afurisită arşiţă! Şi te-nţeleg, frica se-ntinsese ca rîia, peste tot. Pînă şi noroiul ăla puturos din lagăr se zbicise.

— Nu, noroiul, nu. Era plin de noroi peste tot... Noroi şi frică. Doar cismele lui Gebauer sclipeau de curăţenie... Cum dracu călca ăsta de nu se murdărea, parcă mergea ca îngerii din cer, fără să atingă pămîntul! Şi ce pumn avea! L-am întîlnit adineauri. Crezusem c-a murit. Ţii minte, fixa un ring în noroi şi căuta boxeri... Avea şi un arbitru, tot deţinut, oare nu erai chiar tu? Tu erai! Atunci ce cauţi aici?

— Mă căpăţînă seacă, eu sînt Tim, Zeus, mă, ce, ai uitat?

— Aşa e, Tim. Tu organizai meciurile de box pentru distracţia esesmanilor şi a elitei lagărului... Erai condamnat pentru banditism, aveai triunghi verde! Nu te apropia!

— Prostii! Că tu erai condamnat pentru că mirosişi micşunele şi-aveai triunghi roz-bombon! Şi sabotajul de la mina Slonsk? Eu am fost vedeta Thesalonicului mă, la toate categoriile... Mi-am încercat o dată pumnii pe un pluton întreg de nemţăloi, la Pireu, şi m-am pomenit deportat la Auschwitz, unde-mi scăpam pielea cum puteam. Bagă la cap chestia asta: Fixăm ringul în careul de apel, na, bate stîlpii şi întinde corzile... Hei! Treceţi vreo doi de-acolo, şi-l ajutaţi, n-auziţi? Meciul o să-nceapă cu bătaie liberă în pumni, între doi deţinuţi.

— Boxeri? De unde-i iei?

— Promit învingătorului un supliment de ciorbă. Şi să-i vezi.

— Şi mie ce-mi dai?

— Tu eşti profesionist, lasă, te-am mirosit eu... Să ştii că nasul grecului adulmecă urma mănuşii şi pe-o labă de mort. O să te lupţi cu Bairon...

— Cu cine?

— Cu Bairon, englezu', matahala aia de la latrine, closetaru, ăla de te-aştepată cu bîta la fund, deasupra strecurătorii, să vază dacă n-ai avut în bagaj aur sau diamante şi nu le-ai înghiţit cumva... Uite-l colo, i-a căzut un muşteriu şi-l judecă... Vezi ce labă are? Un pumn, şi-amin! Te-ntorci la baracă pe moale, cărat de alţii... Cărat de alţii!... Cărat de alţii!... Cărat... Cărat...

Ce tot flecăreşte Zeus, doar n-are de gînd să-l ridice tocmai acum de pe scîndurile ringului! Oare arbitrul şi-a terminat numărătoarea?... Sigur că nu, se mai aud încă ecourile primei cifre, unu, şi iată-l despicînd ceaţa cu braţul pentru secunda următoare:

— Dooooi!...

— Cît de lungi pot fi uneori secundele! Tu mă priveşti triumfător Gebauer? Gîfîi satisfăcut? Crezi că m-ai răpus? Te-ai îmbrăcat iar în uniforma de ofiţer SS, şi-mi zîmbeşti...

— Bravo tinere! Deşi vidanjeru' coroanei britanice a cam măturat noroiul cu tine, meriţi mai mult decît un supliment de zupă. Scoală-te. Fii atent, nu mă stropi pe cisme... Vorbeşti germana?

— Da, sînt silezian, am făcut liceul... vreau să spun că am copilărit printre copii germani.

— În box erai amator ori profesionist?

— Amator... Voiam însă să profesez, dar razboiul.. Înainte de deportare am lucrat într-o mină.

— Eşti politic, sau de drept comun? Îmbracă-te.

— Sînt ostatec. Mina s-a prăbuşit, un sabotaj şi cu toate că nu eram în schimb m-au ridicat Sper că n-o să mă ţineţi mult... Am trei luni de cînd aştept, poate dumneavoastră.

— Vorbeşti cam mult, cum te cheamă?

— Haftlig 24.808, Stanislaw Kupala, sau Staszek, dacă vreţi... E numele meu în ring.

— Ar trebui să ştii că de-aici nu există decît o singură ieşire: coşul crematoriului. Ai auzit asta?

— Am auzit.

— Ţine-o minte. E singura posibilitate... Te-am urmărit în ring. Ai ceva tehnică, dar să zici mersi că l-am oprit pe vidanjer să te schilodească. Mi-ar place să mă antrenez cu tine. În ce baracă eşti?

— L.37.

— O să trimit după tine. Mă ştii: Sînt Untersturmfürerul Adolf Gebauer, Labă de Fier, 'n ring, numele pe care mi l-aţi dat voi. Mîine să nu ieşi la lucru. O să-i trimit eu vorbă Blokfuhrerului. Poate-a dat norocul peste tine.

— Da Gebauer, a dat norocul!... Dacă n-ai murit atunci în 1945, şi n-ai murit nici după aia, trebuia să dea norocul peste mine şi să te întîlnesc.. Aproape că renunţasem Şi uite, ai apărut... Ţi ai schimbat numele, ai chelit, ţi-ai pocit faţa şi mai rău, dar laba ţi-e tot de fier, ţi-am simţit-o, bine te-a botezat Golemul cine te-a botezat, dar aşteaptă să mă ridic... Şi arbitrul ăsta care pute a sudoare amestecată cu odecolon ieftin, şi a trabuc prost, de ce numără aşa grăbit, strînge secundele animalul crede că n-o să mă pot ridica şi că n-o să vin mîine acolo unde zici să vin..

— Treeei!

— Haftlig 24.808!

— Prezent, ce vrei Zeus?

— Hai că te-aşteaptă

— Mă, nu-i o farsă?

— Tîmpiţi mai sînteţi voi ăştia, silezienii! Cafea naturală, echipament proaspăt, duş cu săpun, cu săpun de-adevăratele mă, cap sec, şi biscuiţi ruseşti din Transnistria: farsă, auzi tolomacu! Ai scăpat de curva aia cu coasa mă, dacă-i ceva de tine l-ai prins pe ăl de sus de-un picior.

— Şi unde mă duci?

— În subsolul revirului. E acolo o sală grozavă de antrenament, numai că are ciment pe jos, dacă Labă de Fier îţi zdrobeşte capu' de podea, trebuie să-i caut altu... Da tu să fi deştept, să te laşi bătut mă, chiar dacă te joacă-n picioare, că numai aşa te păstrează şi-ţi salvezi pielea aia jigărită de la afumat... Hai c-am ajuns, intră!... Herr Untersturmführer, deţinutul Staszek, prezent la ordinele dumneavoastră!...

— Aşa, măsoară-mă din cap pînă-n călcîie, Golemule. Că eu îţi zîmbesc candid, recunoscător, ca idiotul, să te îmblînzesc, să-ţi cîştig bunăvoinţă... Mă-ntrebi dacă fumez? Aş fuma, sigur. Ţigări turceşti? Le ştiam numai din auzite. Iei şi tu Zeus? Şi cafea? Deci nu m-ai minţit... Ce bună ar fi acum o înghiţitură de cafea tare! Să mă pot ridica de pe scîndurile astea tocite, cu miros de sacîz, de talc şi de sînge, şi să lovesc, ah, să lovesc!

— Arăţi ca o găină plouată silezianule. Scoate-ţi zdrenţele alea şi puneţi mănuşile... Tim, dă-i nişte chiloţi... Da, da, ia şi biscuiţi să te mai refaci, că ţi s-au subţiat muşchii. O să te muţi la spălatul vaselor, în popota ofiţerilor, să te înzdrăveneşti, că nici n-am ce-alege de tine. Vreau să fi pentru mine tehnica, stilul, adică altceva decît sacii vii. Ştii ce-nseamnă un sac viu?

— Ştiam Gebauer, dar am uitat... Lovitura asta în ceafă mi-a înceţoşat creierul şi m-a amorţit... Ce-nseamnă un sac viu?

— Priveşte cîrligul de-acolo, de-asupra ringului Nu-ţi spune nimic?

— Ba da, e un cîrlig de abator.

— Prostii! E un cîrlig ca toate cîrligele, în care un om poate sta atîrnat ca-n sînul lui Avraam. Pentru un boxer care se antrenează, ideea e colosală. Punching-ball-ul, ori sacul cu zegras şi nisip nu-ţi oferă asperităţile de relief ale corpului omenesc. Înţelegi?

— Da.

— În afară de asta, nici densitatea, oricît de bine ar fi dozat amestecul, nu e aceeaşi. Pricepi, nu-i aşa?

— Da.

— Apoi oasele, relaxarea corpului lovit, rezistenţa lui iniţială, revenirea în poziţie verticală sînt absolut altele. Tu însă n-o să fii un sac viu, adică asta depinde numai de tine, îţi repet. Tu ştii ce-o să fii?

— Nu.

— Studiul necesar oricărei desăvîrşiri. Adversarul cu care mă bat de la egal la egal. Uite-te la noi. Aşa, numai în chiloţi şi cu mănuşile trase, arătăm la fel. Ce dracu te tot zgîieşti la cuier? Ţi-ai agăţat zdrenţele alea vărgate lîngă uniforma mea şi-oi fi avînd păduchi... Ce-aştepţi, Zeus? Pune-le mai încolo! Hai, silezianule, arată-mi ce poţi. Zeus, dă-mi masca!

— Dă-i masca aia de fier, Zeus. Întotdeauna îşi punea masca în ring, să-şi protejeze maxilarele şi bărbia, dă-i-o să şi-o pună şi acum că d-aia nu l-am recunoscut dintr-o dată, şi zău, e mult mai frumos cu mască... Şi-l bat şi eu mai cu plăcere!

— Aşa, silezianule... Dansezi ca o balerină... Bravo... Ţine, asta pentru cunoştinţă... Garda idiotule, garda, mai sus! Aha, ştii să ripostezi... Atunci, na!... Ţine-l Tim, e moale ca o cîrpă şi slab de-l bate vîntul. Numai să nu dea ortu popii, aşa un joc de picioare n-o să mai selecţionez curînd... Dar spune-mi, ţi-a plăcut lovitura mea?

— Extraordinar, Herr Untersturmführer!

— Pune metronomul imbecilule, poate-l trezeşti.

— Da, metronomul Gebauer, metronomul, l-ai luat din bagajele unui profesor de muzică, evreu, îl adusese cu el acolo, credea că o să dea lecţii de canto la Auschwitz... Şi cum mai rîdeai povestind asta în vreme ce metronomul îşi ţăcănea secundele!... Unu... Doi... Trei...

— Paaatruuu!

— Te repezi ca juncanul necopt, băiatule, ai văzut, te-a trimis pe ciment cu o singură directă, trebuie să te fereşti, să admire la tine tehnica, agilitatea, jocul de picioare, adică ce n-are Labă de Fier, altfel te face sac viu şi în două săptămîni eşti gata. Trei duzini de băieţi zdraveni au plecat din cîrligul ăsta direct la crematoriu...

— Ah Tim, cum îţi mai turuie gura!... De cincisprezece ani mă dăscăleşti, şi eu te rabd că eşti gras, şi prost, şi simpatic, şi mai ales că eşti grec, şi că atunci, ştii tu cînd, ai ţinut la mine dar mai taci dracului o dată şi nu mai jeli ca o babă, o să mă scol acum de pe fundul pîlniei ăsteia de beton. şi-o să-i sparg masca de fier, dar mai aşteaptă puţin, doar n-au trecut nici patru secunde, ai văzut, arbitrul abia a zis „patru"... Mai are de aşteptat încă cinci secunde Herr Untersturmführerul, uite-l, s-a pregătit să-şi înalţe braţele cu pumnii strînşi, învingător, ştie că sînt sfîrşit, că n-o să mă mai ridic niciodată, iar tribunele vor hohoti triumfătoare, aşa fac întotdeauna gură cască ăştia care-au plătit să te vadă zobit, timp de nouă secunde cît te-ai mai putea ridica din knokaut încremenesc, amuţesc, îşi opresc respiraţia, şi într a zecea explodează ca o bombă cu întîrziere.

— Ascultă, silezianule, iar te laşi bătut? Nu-mi plac gesturile muiereşti între bărbaţi. Pierdem vremea. Trec lunile de pomană. Ori te baţi dumnezeieşte, ori te scutesc pe veci de corvoada asta!... Crezi că n-am băgat de seamă că ţi-e frică?

— Frică? Da, mi-e frică. Tu ai boxat vreodată în genunchi? Că asta m-ai pus pe mine să fac paisprezece luni încheiate, zi de zi, acolo, în ringul din subsolul revirului. Eram de două ori prizonier, în acelaşi timp... O dată prizonierul Auschwitzului, iar a doua oară prizonierul maniei tale... Şi mă lăsam bătut, deşi te-aş fi putut toca în pumni, la orice oră din zi şi din noapte, cu toată masca aia a ta, de fier, dar loveam atît cît să-ţi las gustul victoriei. Mi-era greu, nemaipomenit de greu, şi, mai ales, umilitor, dar o făceam sperînd că o dată şi-o dată tot o să ne mai întîlnim... Şi uite că ne-am întîlnit. Ca atunci, cînd îmi agăţam hainele de deţinut lîngă uniforma ta, şi rămîneam egali, numai în chiloţi şi mănuşi, pentru knokautul zilnic. Eu jos, leşinat, tu sus, învingător, şi animalul ăla de Tim rostogolindu-şi osînza în jurul ringului şi dîndu-mi sfaturi stupide... Acu ce mai vrei, mă, fiu de scroafă?

— Să-l laşi să te bată băiatule, auzi ce-ţi spun? Să nu dai prea tare, să te faci că nu-i observi greşelile şi să nu-l culci la pămînt, că se-nfurie, şi s-a zis cu tine.

— Şi ce-o să mai plîngi tu după pielea mea!

— O să plîng băiatule, pentru amîndoi o să plîng. Că avem noi grecii un proverb: milă mi-e de tine, dar mai milă mi-e de mine, auzi? Dacă nu-i găsesc curînd altu' mă bagă în ring în locul tău şi eu nu pot să-mi stăpînesc nervii, îl fac chisăliţă şi cît sînt de umflat nici nu încap pe gura crematoriului. Tu să fii băiat deştept, auzi? Te laşi tăbăcit în fiecare zi, da' aşa, cu schepsis, să nu bage de seamă că nu-ţi pui ştiinţa la bătaie... Eu i-am băgat în cap teoria boxului, am învăţat-o şi eu de la unul mai căpos, mă respectă, ştie că locul lui trebuie să fie acolo, în ring, cu pumnii, iar al meu, antrenorul, dincolo de corzi, cu creierul... Şi ce-o să mă fac dacă mă ia pe mine la întrebări?

— Eşti un căcănar Zeus, ar trebui să treci în locul lui Bairon la latrine, habar n-ai cine-i Gebauer!

— Ce-i silezianule, începi să mă preţuieşti? Ţi-ai dat, în fine, seama că aici, în ring, eu sînt

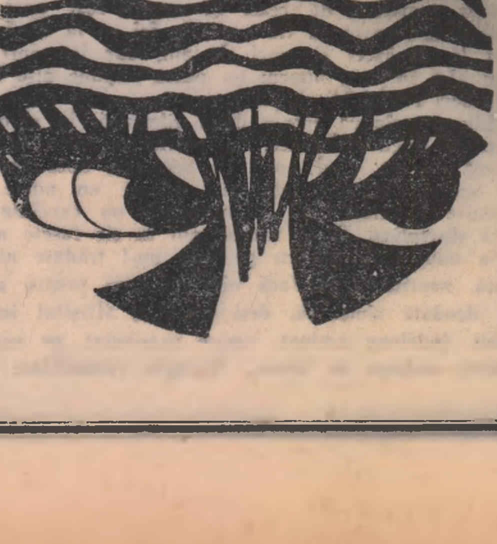

în același timp și creierul și pumnii? Forța și inteligența într-un singur om? Ribera și Ramirez regăsiți în trei silabe: Ge-ba-uer!... Pumnul de fier al Fuhrerului!... Miracolul ringurilor! Spaima Olimpiadelor... Auzi silezianule? Din medaliile de aur, căci numai de aur o să cîștig, o să-mi fac un pantîr de cavaler teutonic... Și ies cu el în ring... Salut, într-o parte, în alta, scăldat în lumina reflectoarelor... Aurul orbește tribunele căpiindu-l pe rival, iar eu îmi scot zalele și mă angajez... Năucit, adversarul e pe jumătate la pămînt... Asta-i să ai ceva glagorie în tigvă... Șoc psihologic! Nu se va mai spune că luptele sînt cîștigate jumătate prin pumnii celui din ring, și jumătate prin inteligența de dincolo de corzile ringului. Ci de capul omului nou, cu pumni de übermenchen... Hai, că azi am o surpriză pentru tine. Ca să te-mbărbătez. Și ca să știi ce te-aștepată dacă nu te bați cum trebuie... Uite colo... în cîrlig... Arată frumos, nu?... Taci, ți-a pierit piuitul? Tim, ce vezi atîrnînd de cîrligul din tavan?

— Un sac viu, Herr Untersturmführer.

— Așa, foarte bine! Un sac viu. L-am pregătit pentru tine, silezianule. Trebuie să-nceerci și tu. Să vezi cum e, cînd te antrenezi pe-un sac viu. Ei haide, ce-ai rămas așa? Atinge-i una sănătoasă, să simtă cine ești.

— Dă-l jos din cîrlig.

— Te-ai țicnit, îmi dai mie ordine? Ți s-a urcat prietenia la cap? Vrei să schimb placa? Lovește-l!

— Eu nu lovesc într-unul care are mîinile legate.

— Te joci cu focul... Aștept cinci secunde! Dacă nu execuți te-mpușc fără să clipesc. Zeus, dă-mi revolverul!... Așa... Unu... Doi... Trei... Patru...

— Ciiiinci!

— Ha! Ha!... Ha!... Bravo silezianule! Ești un adevărat luptător! Dă! Așa! În regulă!... Și-acum, o precizare, să nu-ți piară pofta de antrenament pe ziua de azi! Nu te prăpădi cu firea. Sacul nu-i viu. E mort. A mierlit-o acum cinci minute, după ce i-am încercat rezistența cerbicii. Mi-a stricat tot cheful, dumnealui. Uită-te la el, e și cocoșat... O să i-l trimit doctorului Mengele să-l fiarbă și să-i trateze scheletul pentru muzeul raselor inferioare de la Berlin... E o chestie grozavă treaba asta pe care-o face Mengele, știai? Din fiecare transport selecționează schilozi, rahitici, degenerați, le pune un semn al lui cu creionul chimic pe piept și ăia de la gazare îi păstrează cadavrele. El le fierbe în niște cazane de-alea de botez, bisericești, le-a găsit într-o mînăstire ortodoxă din Bucovina, și după ce usucă scheletele și le leagă cu sîrme articulațiile, le expediază în saci de hîrtie cerată la Berlin, pentru muzeul ăla de care Fuhrerul e foarte mîndru. Nu-l arată decît la amici, e o demonstrație indiscutabilă a inferiorității rasei semite, un haz nebun, ce să mai vorbim, că schilozii ăia fierți de Mengele nu sînt numai evrei, ci și polonezi, și ruși, și francezi și chiar nemți degenerați din naștere sau ologiți în accidente. Dar cine poate spune despre un schelet, silezianule, că a fost evreu, polonez sau german? Reichul cere să fie crezut pe cuvînt, meine Herr! Și cine se îndoiește, ia pe barba lui și riscurile!... Hai Tim, dă-l jos pe cocoșatul ăla de la Notre Dame. A luptat în maquis-ul francez... Croitor. Bineînțeles, cînd ești cocoșat nu te faci general, ci croitor! I-am luat voința numai cu cinci pumni. Rasă latină, de degenerați! Să nu mi se mai aducă de-ăștia. Să-i fie lăsați lui Mengele. Nu-mi place să lovesc în schilozi!...

— Adevărat, Gebauer. Tu dai numai în oameni puternici, drepți, sănătoși, sau care au fost cîndva așa, și îi pui să lupte cu tine în genunchi, fără drept de replică, după ce au trecut mai întîi prin moartea psihică a lagărelor, adică au devenit niște „musulmani" indiferenți, așteptîndu-și calmi moartea fizică...

— Ce vorbești, silezianule, iar ai căpătat glas? Ție parcă ți-am oferit dreptul la replică. De ce nu profiți? De ce zaci acolo, pe scînduri, ca o cîrpă? L-am vrut pe Ribera și am dat de tine, nenorocitule... Dar eu pe el îl caut, pe el îl vreau acolo, jos, ghem, zvîrcolindu-se la picioarele mele, ca un vierme. Și pe Ramirez îl vreau, antrenor... Boxul se face, totuși, în patru... Doi în ring, doi dincolo de ring. Iar eu n-am decît jumătăți de adversari. Și pe cretinul ăsta de Zeus care habar n-are de antrenament și nu-mi găsește decît impotenți. O să-l îngraș bine și-o să-l atîrn în cîrlig, să-i iau puțin slănina la pipăit. De cît timp te antrenezi cu mine silezianule?

— Stați să văd, Herr Untersturmführer... M-ați chemat în subsol în iulie, la începutul lunii, în toiul căldurilor, deci iulie una, august două, septembrie trei, octombrie patru, noiembrie cinci, decembrie...

— Șaaaseee!

— Șase secunde, Herr Untersturmführer, adică vreau să zic șase luni... Dar o să mai stau în lagăr încă opt luni, pe urmă o să scap, habar n-ai cum am scăpat de cîinii tăi lupi, și-o să ne întîlnim peste cincisprezece ani pe un ring din Germania... Doamne, și cît o să aștept clipa asta care a venit tocmai cînd eram gata să renunț. Și uite-mă iar la picioarele tale.

— Bine silezianule, scoală-te. În șase luni nu te-ai bătut cu mine niciodată așa cum ai fi vrut. Sînt al tău. Uite-mi dau masca jos. Lovește. Nu așa, cu milă, cum dădeai săptămîna trecută în cocoșatul ăla care se răcea. Hai, dă-i drumul. Am văzut că-ți venea să turbezi cînd ți-am spus că ai lovit un cadavru. Răzbună-l.

— O să-l răzbun, Herr Labă de Fier! Pe eroitorașul ăla francez din maquis, care și-a lăsat acul și ața ca să ajungă schelet de evreu degenerat în sacii de hîrtie cerată ai doctorului Mengele. Păcat că nu-ți pot striga cu glas tare, tot ce gîndesc acum... Dar o să ți-o spun cu pumnii, și-o să simți Na, ține! Privește Zeus, o mică lecție.

— Ce-ai făcut băiatule, te-ai nenorocit!

— Nu mai rabd!

— Zău? Poate crezi că e mai ușor de răbdat în anticamera crematorului. Cu ăla cu mitraliera care te pofterte politicos: Meinen Herren poftiți la baie! Uite-l că nici nu mai mișcă. Acum ce-o să fie?

— Așteptăm.

— Degeaba. E lat, nu vezi?

— Numără. Dă drumul la metronomul ăla să țăcăne, poate se trezește.

— Nici gînd. Atîta lucru vede și-un orb. Pune mîna pe găleată.

— Mă-mpușcă. Știam eu că așa se termină. Mai așteaptă puțin Zeus, doar îl cunoști.

— Cu o condiție.

— Care?

— Tu, cînd vei scăpa de-aici, ajungi boxer mare. Să mă iei antrenorul tău.

— Bine, te-am luat. Dar lasă-l să se trezească singur. Hai, numără.

— Unu... Unu... Unu...

— Ce faci? Zi-i mai departe.

— Și dacă se trezește la zece? Nu-i tot aia?... Unu... Unu... Doi... Doi... Doi... Cine dracu te-a pus să-l iei în serios? Asta aștepta și el, să aibă un motiv, mi-a spus alaltăieri că s-a plictisit de tine și că să-i caut altul.

— Se trezește, numără mai departe.

— Păi ce fac? Număr. Trei... Trei... Trei.. Știi ce înseamnă să-i caut altul?... Patru... Patru... Patru... Așa-ți trebuie dacă dai în el ca în hala sporturilor din Thesaloniki, acu să te văd cînd s-o trezi! Cinci... Cinci... Cinci... Dar și dacă scapi și nu te ții de cuvînt, și nu mă iei antrenor, te blestem grecește să ți se usuce mîinile și picioarele alea care parcă au arcuri în ele, să mori ca un cîine în șanț, că eu pe tine te-am scos de sub tăișul satîrului, uite-l că-și revine: Trei.... patru... Cinci... Șase...

— Șaaapteee!

— De data asta te-am chemat special, seara, silezianule. Sîntem în septembrie și-am început să mă antrenez cu tine anul trecut, în iulie... Deci cît face?

— Paisprezece luni, Herr Untersturmführer.

— Trebuie să recunoști, nu prea mai avem ce face împreună. O să ne despărțim. Dintr-o sută de procedee posibile, l-am ales pe cel mai ciudat. Doar sîntem sportivi. Dacă te bați dumnezeește, și cîștigi, îți ofer cupa libertății. Auzi? Adică îți dau o șansă să scapi... Mă face ștab la Sachsenhausen și n-o să te pot căra după mine... Dar știi cine-i închis acolo? N-o să ghicești, nici tăiat: Bazari, sicilianul, candidatul european la mijlocie. Dacă mai găsesc ceva din el o să-l fac om, ca pe tine... Treci în ring... Sînt cam obosit azi, le-am făcut cîtorva camarazi o demonstrație de economisire a munițiilor. Cu douăzeci și nouă de pumni am economisit Reichului optsprezece gloanțe. Pe ceilalți care s-au încăpățînat să reziste, i-au împușcat în ceafă, tot trebuia să fie executați... Ești gata?... Te sfătuiesc să faci o partidă adevărată, altfel n-o să mai am prilejul să mă supăr pe tine... Ca-ntre profesioniști: șase reprize, a trei minute fiecare. Marchează timpul, Zeus. Și-acu, destulă vorbărie, începem... Așa... Așa, vezi? Ți-am prins jocul de picioare, îți știu toate reflexele... N-a fost prost ăla care ți-a pus mănușile în mînă... Ține... Ah! Nenorocitule, ce pumn ai... O să-mi lipsești acolo, știu... Dar poate că ne mai întîlnim vreodată... Ce zici Tim?

— Noi, grecii, avem un proverb, Herr Untersturmführer. Dacă munte cu munte se întîlnește darmite om cu om!...

— Bravo Zeus! Nu era mai bine să rămînți voi grecii olimpieni, să vă cultivați înțelepciunea antică și să născociți proverbe? De ce dracu v-ați făcut partizani, mă? Ei, silezianule, ține-te bine... E unul în America, Joe Louis, un negru, ai auzit de el? I se spune Mitraliera din Detroit... Stai să-ți arăt eu mitralieră, cu gloanțe Dum-Dum... Grecule, pune mîna pe găleată și culege-l de pe jos. Îmi pierd vremea cu el.

— Reluăm, Herr Unter...?

— M-am plicticit. Marș afară Tim, lasă-ne singuri. Și tu, silezianule, pînă fac eu un duș îmbracă-te... Ce te uiți așa la mine? Așteptați să vezi ce urmează? Ai răbdare. Deși văd eu. ești gata pentru orice, numai să se termine o dată... Ți se citește în ochi, nu, nu frica, ci hotărîrea. Cînd o să vezi ce te-așteaptă, o să zici că Labă de Fier a-nebunit.

— Mă scoți din lagăr Gebauer?... De ce nu terminăm treaba asta în lagăr, dacă tot trebuie s-o facem?... Doar acolo se isprăvesc gospodărește toate treburile voastre murdare, la întuneric, între rețelele de sîrmă ghimpată, fără martori.

— Ai răbdare, silezianule, ți-am spus. Mișcă mai repede să ajungi cît mai departe, asta e în avantajul tău... Ia-o spre mlaștină, locul e mai pustiu, și șansele mai multe... Frumoasă seara asta de septembrie ce părere ai? Dacă n-ar puți lagărul așa urît am simți mirosul fînețelor cosite și al papurei înflorite... Sper că nu ești o fire prozaică, voi polonezii ați fost întotdeauna romantici, cred că apreciați poezia... E drept, nu așa ca noi, germanii, nu aveți nici poeții și nici liedurile noastre, totuși... Acum rămîi așa... Nu te întoarce. Auzi? Aici ne despărțim. Poate că nu mai ai pe nimeni, poate că ai tăi au murit de mult... Norocul tău e că ești un mare boxer. Dar trebuie să recunoști, în fața mea te pleci.

— Da, Herr Untersturmführer, dacă trebuie.... Nu mai trage o dată, să terminăm cu farsa asta.

— Vreau să-ți acord cupa libertății, așa cum ți-am promis, deși te-ai bătut prost în seara asta. Dar aplic legile sportivității... E o ideie a mea, cam năstrușnică, și destul de riscantă, însă mulțumită ei am putut ieși puțin la aer, după o zi păcătoasă ca ziua de azi... Ai la dispoziție cincisprezece minute. Poți să fugi... Ce faci? A fost vorba că nu te întorci! Privește spre mlaștină... Evadezi. Am o sută cincizeci de cîini lupi și șase sute de esesmani. Dar n-o să dau alarma decît peste cincisprezece minute. Dacă te găsesc, și pînă acum nu mi-a scăpat nici un fugar, știi ce te-așteaptă.

— Știu.

— Dacă nu, deși eu sînt sigur cà într-o jumătate de ceas ești al meu, drum bun, și să nu uiți, trebuie să te aperi mai bine cu stînga, prea te lași descoperit, și te bizui prea mult pe jocul de picioare... Hai, dă-i drumul.

— O să mă împuști pe la spate Gebauer, te știu eu, degeaba faci pe mărinimosul. Și totuși fug iepurește, în zig-zag. Poate că nici n-o să aud bubuitura... Glonțul... Glonțul străbate distanța cu o viteză mai mare decît sunetul... Și hohotele de rîs mai repede decît glonțul... De ce rîzi Gebauer? Vrei să mă întorc și să-ți car o mie de pumni în masca aia de fier? Rîzi că fug? Uite că mie îmi place mai mult să mor pe cîmp, în iarbă, și atunci cînd cad. în loc să mușc mocirlă din lagăr, să-mi întig dinții în pămînt curat; pentru asta trebuie să-ți mulțumesc... Dar de ce nu tragi o dată? Te întorci în lagăr?.. Deci e adevărat?.. Vrei să mă prinzi cu cîinii? Cît mi-ai dat? Cincisprezece minute? Cupa libertății! E ceva în capul ăla de gorilă dacă a născocit una ca asta... Cîte minute o fi trecut? Cinci? Șase?.. Șapte? Poate și mai mult?..

— Oooopt!

— Cîmpul... Rîul... Cîmpul... Mlaștina... În păpuriș... Ce urlă așa? Sirenele de alarmă?.. Tribunele? Sînt învins? Înseamnă că n-ai așteptat cincisprezece minute... Sigur... Prin apă... Înainte... La dreapta... Cîinii pierd urmele în apă... Și se tem de mlaștină... Au aprins reflectoarele... Și latră. O sută cincizeci de cîini, șase sute de esesmani... În cîne trageți?.. Cincisprezece minute... Aiurea! N-a trecut nici jumătate... Dar ce importanță mai are? Mai bine te așteptam pe cîmp... În fîn... Culcat, cu fața la cer... Sălcile... Și sirenele... Cum se mai unduie sălcile în adierea vîntului și sub vaierul sirenelor. parcă ar fi femei cu părul verde, alergînd despletite... Aici, apa e adîncă, te poți îneca... Ce bine.. Și mlaștina e moale, răcoroasă, te soarbe, te suge... O trestie... Așa... Latră lupii... Au ajuns la rîu și caută... Printr-o țeavă de trestie se poate respira.. O să mă cufund în mlaștină... Și-o să aștept... Cine mă strigă? Mlaștina e grea ca plumbul... Aici și gloanțele se înfundă... Și cîinii lui Gebauer hlepăie nămol... Tu mă strigi Tim? Așteaptă să ies de-aici și dacă scap, și scapi și tu, te caut după război și te fac antrenorul meu... Tu n-ai boxat niciodată grăsanule, nici n-ai mirosit ringul pînă să-i afli meteahna lui Gebauer și să încerci s-o folosești ca să-ți scapi pielea de curva aia cu coasa, cum îi spui tu!.. Ai fost marinar pe un pod plutitor, lîngă Salonic, mi-ai povestit chiar tu dar ai uitat, și n-ai bătut niciodată un pluton de nemțăloi, asta a făcut-o Bazari, sicilianul ăla deportat la Sachsenhausen, pe tine te-au prins vînzînd pornografie compromițătoare pentru elita Wermachtului, că toate subiectele tale erau cu ofițeri germani și fete destrăbălate din Pireu... Nu, nu mă strigi tu... Atunci cine?.. Moartea?.. Lupii au trecut malul... Adulmecă... Fornăie... Își întind balele prin papură... Căutați-mă... Eu m-am dus... Dacă trestia mea scapă de boturile cîinilor... poate... poate... Acum Tim, acum mă ridic. S-a întărit clisa pe mine, m-a supt mîlul, dar o să mă ridic. Ce greu te zmulgi din mlaștină!... Și tipul ăsta cu microfonul de lîngă corzile ringului se holbează la mine cu niște ochi de pește scos din apă. Hai, dă-i drumul, latră, spune-le că nu mă las.

— Noooooăăă!

— Extraordinar, dragi ascultători! Staszek se ridică, arbitrul a rămas cu mîna în aer, incapabil de a mai pronunța secunda fatală. Silezianul e încă amețit, Golemul îl privește trăsnit, parcă rivalul lui s-a sculat din morți. Antrenorul polonezului plînge de emoție, iar uimirea tribunelor, ce să vă mai spun, nu mai trebuie descrisă, doar o auziți...

Abia ridicat în picioare, Staszek sări într-o parte evitînd prin instinct noul atac al Golemului odihnit în timpul celor nouă secunde. Reflexele lui Staszek acționau de multe ori înaintea comenzilor rațiunii și acestei însușiri dobîndite după mii de meciuri, îi datora o bună parte din succesele sale în ring. Golemul lovi în gol pierzîndu-și echilibrul și prăvălindu-se în corzi. Staszek se întoarse spre el în poziție de luptă. Ceața leșinului se împrăștia, cristalinul ochilor își limpezea tulburarea, mișcările tot mai accelerate îi alungau amorțeala mușchilor, durerea surdă din creștet și din ceafă îl părăsea. Golemul se năpusti din nou, dar dansul drăcesc al omului din fața lui îi derută iarăși. Staszek înțelegea furia care îl orbea pe Gebauer, acesta fusese convins că el nu se va mai ridica niciodată după loviturile primite, și acum căuta să profite de șocul încă neconsumat. La rîndul său, Staszek vroia să evite orice ciocnire înainte de a-și reveni complet, și toată atenția și-o concentra asupra agilității de care avea nevoie pentru a zădărnici atacurile dezlănțuite ale Golemului. Trebuia să-i slăbească mai întîi nervii, să-l aducă în acea stare de furie necontrolată în care Gebauer să-și iroseacă superioritatea forței, apoi să-l atace metodic, fulgerător, cu o precizie bine calculată.

Presimțind ciocnirea pe viață și pe moarte, dar crezînd fanatic în preferatul lor, tribunele vuiau electrizate. Ceva nesperat în meciurile din ziua aceea se petrecea sub ochii spectatorilor și voluptatea participării, lăcomia carnagiului care se anunța, smulgea din gîtlejuri răcnetele unei demențe colective. O femeie țipa isteric, fără glas, străpungînd vuietul gutural cu sunete asemănătoare fierăstrăului rotativ de pe motoarele de tăiat lemne.

Arbitrul urmărea atent lupta căutînd să nu fie prins între cei doi adversari și, mai ales, să nu cadă victima atacurilor dezlănțuite, dar tot mai necontrolate, ale Golemului. Tim, cu prosopul în mînă, aproape cățărat pe corzile ringului, striga într-una ceva, dar Staszek nu-l putea auzi. O directă a lui Gebauer îi trecuse ca o ghiulea pe lîngă tîmplă atingîndu-i o ureche și timpanul traumatizat îi țiuia agasant, gata să-i pleznească. Acum Gebauer nu-și mai acoperea fața, ci ataca cu ambele brațe agitîndu-și-le ca pe niște măciuci. Avea o singură expresie. și Staszek îi cunoștea bine semnificația. Îl văzuse lovind deținuții de la Auschwitz, atunci cînd Labă de Fier trebuia să pecetluiască o sentință de condamnare la moarte, și în momentul acel chipul lui Gebauer nu arăta altfel.

În timpul unei încleștări Gebauer își scuipă dincolo de ring proteza care-i ținea dinții încleștați și îi șuieră lui Staszek în ureche, incapabil să cîștige distanța necesară pentru a mai putea lovi:

— N-ai crăpat, silezianule?

— După cum vezi! — îi răspunse Staszek imobilizîndu-i brațele. Nici tu n-ai crăpat, Gebauer.

— Brek! Brek! — se repezi între ei arbitrul despărțindu-i. În momentul cînd se smulgea din încleștare Gebauer mai apucă să spună:

— Sînt Martin Hofman, n-ai auzit?

— Ba da, dar tot tu ești.

— Ti se pare, silezianule — îi răspunde Golemul la următoarea încleștare — E doar umbra mea... Dacă eram ăl de-atunci, crezi că te mai sculai?

— Dar dacă și eu eram cel de-atunci, mai aveai putere să-ntrebi?

— Brek, n-auziți? Boxați, orl vă arde de îmbrățișări? Brek!

— Cum dracu ai scăpat? Te-am căutat pînă în zori! — întreabă Gebauer gîfîind obosit și căutînd să-l lovească în ceafă, pe la spate. Dar Staszek nu-l slăbea.

— În mlaștină, am respirat printr-o trestie... Două nopți și două zile... Abia a treia noapte am ieșit.

— Eu am fost rezonabil... Acum e rîndul tău.

— Ai trișat, Gebauer. Știi mai bine ca mine. Dar o să fiu rezonabil.

— Atunci, taci. Ce-ai cîștiga?

— Tac... Pînă la sfîrșitul partidei mai sînt aproape cincisprezece minute... Ți le ofer. Tac. Dar ultimul minut e al meu. De acord?

Arbitrul îi despărți din nou. Golemul boxa cu furie, dar după fiecare lovitură brațele îi cădeau grele pe umerii lui Staszek. Spune umil:

— Am putea face o partidă nulă... Și ne despărțim omenește.

— Nu, Gebauer. Partida asta nu poate fi nulă. Numai asta, nu. Am așteptat-o prea mult.

— Atunci ține!... Și p-asta!.. Na... Te aperi, ca un laș. De ce nu ataci?

— Sînt minutele tale, Gebauer. Profită! Unde ți-e platoșa de aur?

— Uite-o! Te umplu de borș și-mi fac una din sîngele tău.

— Încearcă! Dar fii atent, minutele trec.

— Terminați! — le strigă arbitrul. Dacă aveți ceva de vorbit făceți-o după meci. Altfel întrerup partida! Brek!..

Gongul de la sfîrșitul reprizei declanșă vaierul de dezamăgire al tribunelor care, timp de două minute n-au asistat decît la apărarea de la distanță a lui Staszek și la tentativele de atac ale Golemului, terminate de fiecare dată prin încleștări stîngace.

Tim intră în ring strecurîndu-se printre corzi. Cum se trînti Staszek pe strapontina din colț începu să-l maseze cu prosopul, vorbindu-i răgușit, aproape fără voce. Strigase mult în timpul ultimei reprize dar Staszek nu-l auzise și nici acum nu distingea bine cuvintele care se grămădeau în gura grecului făcîndu-i vorbirea de neînțeles:

— El e băiatule, l-am recunoscut din prima clipă, dar nu eram sigur, îi uitasem mutra, i-o țineam mai bine minte acoperită de mască, cine se aștepta să apară aici? Chiar tu ziceai că o fi murit undeva, putrezi-iar mațele în burtă și călca-l-ar vaca neagră pe inimă, am vrut să arunc prosopul arbitrului, să abandonăm, credeam că te omoară, că nu mai scapi, dar trebuia să mă înțeleg cu tine din ochi și nu puteam, că nu te uitai la mine. De ce te-ai lăsat așa descoperit băiatule, Labă de Fier marchează nereglementar și boul ăsta de arbitru o fi fost cumpărat, se face că nu vede, pentru lovitura aia, care te-a trimis pe scînduri, i-ași stoarce boașele în pumn ca pe-o murătură, să i se oprească în gît secundele. Noroc că te-ai ridicat, altfel intram în ring și-l încălecam ca pe-o capră rîioasă care trebuie jupuită, vai prin ce-am trecut băiatule, prin ce-am mai trecut!.. Fii atent, îi știi bine punctele slabe, are bărbie de sticlă și un nod în capul pieptului; atunci, în subsolul revirului, cînd l-ai lăsat lat, și te-ai jurat că mă faci antrenorul tău dacă țin cu tine, i-ai băgat o stîngă în lingurică și cînd s-a aplecat, l-ai săltat din ring cu drepta trimeasă între coarne. Ai grijă, băiatule, altfel nu-l culci la pămînt, și partida asta nu-i a ta decît dacă-l scoți pe targă. Are o grămadă de puncte avantaj, și va căuta să consolideze, dacă eram sigur că dăm de el, chiar eu te rugam să nu intri în luptă, astfel de situații nu prevestesc nimic bun și n-au nici un rost, luale-ar dracu, să fi stat pe fund acasă, ei cu ale lor, noi cu ale noastre ,dar spune-mi: dacă văd că-mi faci semn să arunc prosopul?

Staszek îi prinse brațul grecului și-l trase spre el:

— Ascultă Zeus, fii atent la ce-ți spun acum: Chiar dacă mă vezi jucat în picioare, strangulat, făcut bucăți să nu arunci prosopul. Pricepi?

— Bine, dar chiar tu spuneai că ți-e frică, nu m-ai rugat să te las., că ești bolnav, că...

— Taci, și ascultă-mă. Acum nu mai există abandon. Unul din noi n-o să se mai ridice. Fii calm și așteaptă. Poate că nici n-o să mai vorbesc în pauze. Am nevoie de fiecare strop de energie. Tu să ai răbdare. Și, mai ales, să ții minte: Dacă arunci prosopul și mă obligi să abandonez, o să te bat și-o să te blestem cîte zile mai mi-au rămas de trăit Scoate-mi brățara asta de piele de la încheietura brațului, care-mi acoperă numărul de deținut la Auschwitz. Vreau să i-l plimb puțin pe sub nas, să-și facă curaj... E un tatuaj la care știu că ține... Așa, Tim... Ascultă încă: S-ar putea să cad eu. Așteaptă. Și scoate-mă din ring numai dacă sînt mort... Nu-mi mai vîrî proteza. Poate că vreau să urlu. Să nu te sperii... Noi doi am văzut destule. Și a văzut și el!.. Va trebui să i-o arătăm și p-asta... Hai, gata. Trage strapontina.

Timp de trei reprize, Staszek nu mai scoase nici un cuvînt. Numără de trei ori, în gînd, cele o sută opt zeci de secunde care se scurgeau între bătăile, gongului, avînd o singură grijă: Să-i lase Golemului impresia că în orice moment se va prăbuși, că nu-i mai trebuie decît o lovitură, că partida e a lui, și nu numai partida, dar însăși secretul pe care atîta vreme reușise să-l păstreze, salvîndu-și pielea.

Timpul se scurgea însă prea încet, minutele nu mai aveau nici număr, nici sfîrșit, rezistența lui Staszek, drămuită secundă cu secundă, se împuțina, în vreme ce forța lui Gebauer nu părea cu nimic diminuată. Staszek puse la bătaie întreaga lui artă de luptător, întrebuință toate trucurile de care era capabil pentru a evita lovitura fatală, și a amîna sfîrșitul sumbru presimțit încă înainte de a știi cu cine avea să lupte, frica ascunsă, de nestăvilit, că acesta era ultimul lui meci și că nimic, niciodată, nu-i va putea schimba destinul. Nu-l mai interesa nici reacția tribunelor, nici avertismentele arbitrului, nici sfaturile lui Tim care devenise deodată grav, sobru, impenetrabil, ca un preot chemat să oficieze o înmormîntare. Doar din cînd în cînd, în timpul pauzelor scîncea ca un copil neputincios aruncîndu-i lui Staszek o privire plină de implorare, pe care nu mai îndrăznea să și-o mărturisească în cuvinte. Gebauer lupta metodic sperînd o singură șansă: lovitura finală care să-l doboare pe Staszek împiedicîndu-l pentru totdeauna să strige mulțimii turbate din tribune, ceea ce avea de spus. Dar tocmai lucrul acesta părea imposibil. Istovit de eschivele repetate, de jocul drăcesc pe picioarele pe care nu și le mai simțea, Staszek rezista încă apropiindu-l pe Gebauer cu fiecare minut, de momentul decisiv.

În jurul ringului domnea zăpușeala, fumul, praful, atmosfera acrită, încărcată de respirația celor opt mi de spectatori din tribune sufocau ventilatoarele slabe, ringul părea cufundat în ceață, careul de lumină devenise pîclos, sudoarea se scurgea șiroaie, gîtlejurile horcăiau, nările dilatate căutau aer, brațele zvîcnite în lovituri fără țintă cădeau greoaie, glesnele înțepeneau, mușchii încordați păreau străpunși de cuțite.

Femeia din tribune care țipa ca un fierăstrău rotativ își pierduse complet vocea, doi oameni în halate albe urcau pe pereții pîlniei purtînd pe umeri o brancardă, apa din găleată în care Tim vîra buretele pentru spălat părea călîie, urît mirositoare, ca niște zoaie fetide, slinoase. Și fața Golemului schimonosită de setea loviturii mereu ratate, rînjetul crispat, respirația șuierătoare, strigătele scurte ale arbitrului, prăbușirile pe strapontina din colțul ringului, gongul cu sunetul sec, de monedă falsă, sau de talger dogit, crainicul cu ochi de broască ștergîndu-se într-una de sudoare și vorbind înflăcărat, ca într-un delir, în microfonul rotund ca o măciulie de măciucă...

— Ziceai că ai o tabletă de dinamită, Tim...

— Ți-am păstrat-o băiatule, deschide gura și fărîm-o în dinți...

A scuipat-o însă cu furie în apa din găleată, privindu-l pe Tim, nimicitor.

— Ce faci băiatule, n-o înghiți?

— Sîngele cățelii de holeră, nu pot să trișez. Chiar dacă pierd.

A intrat în ultima repriză epuizat, convins că își prelungise prea mult așteptarea pentru a prelua inițiativa, și totuși, în primul minut i-a lăsat încă lui Gebauer toate șansele. Se vedea din nou redus la defensivă în subsolul revirului, unde unul singur, mereu același, avea dreptul să iasă învingător. Acum ceva trebuia să se răstoarne .Trecuse timp mai mult decît îi lăsase Gebauer ca să fugă, măcar din acest punct de vedere datoria era achitată. Dar Staszek, ajunsese la capătul puterilor, în vreme ce neamțul continua să atace mizînd tocmai pe epuizarea lui, și pe avantajul de puncte consolidat prin atacurile repetate din ultimele trei reprize. Loviturile, deși își pierduseră din forță, preluau o parte din greutatea trupului lui Gebauer, căci acum cu fiecare atac, Golemul părea gata să se prăbușească peste adversar, să-l zdrobească sub el, să-l înăbușe.

Meciul părea jucat. Arbitrii de pe lateralele ringului se pregăteau să totalizeze cifrele de pe foile de punctaj, arbitrul de ring își tot privea ceasul de mînă, Tim își prinsese capul în palme și se căina în colțul său privind spre Staszek, umil, ca un cîine bătut, strivit sub corzile groase ca niște odgoane.

La o nouă încleștare, cînd Gebauer aproape căzuse pe pieptul adversarului, cu brațele lăsate groaie peste umerii acestuia, Staszek îi spuse:

— Minutele tale au trecut, Gebauer. Eu n-am nici cîini-lupi și nici oameni să te fugărească. Ci doar pumnii ăștia pe care încă nu i-ai simțit.

— Brek! Brek! — strgă arbitrul vîrîndu-se între ei, și despărțindu-i. Iarăși ați început? Mai aveți un minut și pe urmă să vă tot pupați, dacă de asta vă arde! Brek!

Staszek sări înapoi lăsîndu-și adversarul în mijlocul ringului. Ochii lui Gebauer injectați de sîngele furiei scrutau ținta prin aburul amețelii, pumnii ca două ghioage reveneau în poziția de atac, falca îi căzu și în același timp se avîntă feroce deseleștîndu-i maxilarele. Staszek se repezi, îi trecu pe sub pumnii care țîșniră lovind cu sete în gol, făcu o piruetă zăpăcindu-i orientarea și, în aceiași clipă, izbi cu toată puterea în capul pieptului, acolo unde simțea o umflătură tare, deasupra stomacului protejat de arcurile ultimelor coaste. Gebauer icni, se aplecă înainte, dar pumnul lui Staszek trimis în bărbie îi căscă și mai mult maxilarul inferior făcînd să troznească ceva la încheietura fălcilor ca și cînd Golemul ar fi fărîmat o cutie de chibrituri în măsele. Staszek îi văzu venele zbătîndu-i-se pe tîmplele asudate, parcă cineva le-ar fi gîtuit pulsul, mîna Golemului se ridică să apuce aerul, dar deodată mușchii brațelor parcă i se desnodară și pumnii îi căzură neputincioși tremurînd ca aripile unei păsări răpuse. O privire tulbure, nedumerită, ca o întrebare care-și cerea neîntîrziat răspunsul îl sfredeli pe Staszek, un horcăit cavernos răzbi din coșul pieptului cu respirația blocată, și înainte ca el să se stingă, Staszek izbi fulgerător, cu toată forța, de două ori, între ochi, la rădăcina nasului, sub fruntea teșită, cenușie, din care parcă pierise tot sîngele.

Gebauer se prăbuși pe spate, răsturnat pe rotundul călcîielor. ca o păpușe uriașă de pămînt, și țeasta lui îndoi scîndura ringului.

Tribunele încremeniră, se lăsă o liniște stranie, nefirească. crainicul cu ochi de broască își uitase microfonul, Tim privea înfricoșat de la nivelul scîndurilor. neîndrăznind să-și ridice ochii de pe creștetul Golemului pe care firele de păr scurte, rare, subțiri, tremurau ușor, înmuindu-se ca puful de pe pielea galbenă a unei găini jumulite.

Arbitrul rămase o clipă perplex, apoi își ridică brațul, numără pînă la cinci, prelungi derutat secunda, rosti cifra șase, se plecă, puse un genunchi pe ring, lîngă Gebauer, îi ridică o pleoapă în timp ce, cu mîna cealaltă, îi căuta pulsul.

În clipa aceea tribunele explodară. Staszek care uitase să mai respire văzu pîlnia neagră scuturîndu-și viermuiala cenușie, învîrtindu-se repede. din ce în ce mai repede, oamenii cu halatele albe purtîndu-și brancarda pe zidurile înclinate într-o goană nebunească, amețitoare. Își mai dădu seama că cineva îi apucase brațul drept înălțîndu-i-l deasupra capului, apoi totul deveni cenușiu prăvălindu-se și scurgîndu-se sub pămînt într-un ropot de turmă dezlănțuită care orbecăia în întuneric

I se păru că se afla undeva, sus, pe ultima bancă a tribunelor, deasupra mulțimii care urla animalic, și că jos, acolo departe, în micul pătrat de lumină, lîngă omul acela inert, se afla un altul, străin, neînțelegînd bine ce căuta, incapabil să se bucure de victorie, doar nedumerit, cu respirația gîtuită. cu inima prinsă într-un cîrcel de fier, cu picioarele înfipte pentru totdeauna în scîndura ringului. Dar deodată simți mulțimea îmbulzindu-l, îl auzi pe crainic strigînd ceva neînțeles, cuvinte trunchiate din care distingea o singură silabă ridiculă, stupidă, fără nici un sens, „mort! mort!", brancarda trîntită la picioarele lui îi lovi glezna și el tot nu se putea clinti din loc, nici respira, nici elibera inima din cîrcelul acela al epuizării totale, definitive. Căuta un sprijin, îl strigă pe Tim, dar gîtul lui nu scoate nici un sunet, simți corzile ringului legănîndu-i-se sub piept și un val cald, sărat îi năvăli în gură umplîndu-i-o și țîșnind roșu afară.

Apoi nu mai simți nimic, absolut nimic, doar o liniște adîncă alungînd ecoul unor răcnete din ce în ce mai îndepărtate, și un abis căscat pe locul ringului, ca și cînd pîlnia neagră a tribunelor s-ar fi răsturnat, și el cădea, cădea în ea fără să se mai oprească.

Desene de IULIAN OLARIU

CAMIL PETRESCU
modalitatea artistică a teatrului

FIŞE

În februarie 1945, Camil Petrescu deschidea în sala „Universul" un curs de regie experimentală, propunîndu-şi o educare a tinerei generaţii prin metode noi. (Textul prelegerii inaugurale l-am publicat în numărul 29 din 21 iulie 1966 al revistei noastre). Ideea acestui curs l-a urmărit pe neobositul poet, prozator, dramaturg şi eseist, observînd criza existentă în teatrul românesc la acea epocă, din cauza marii influente a teatrului comercial în pofida artisticului. Camil Petrescu dorea rezolvarea acestei stări de lucruri foarte grave pentru educarea actorilor şi spectatorilor cu ajutorul unui grup de iubitori ai teatrului, unor „pionieri", care nu se mulţumesc cu o artă superficială ci pretind o ţinută mult mai elevată, urmînd exemplul unor cunoscute momente de revoluţie din istoria teatrului universal. În esenţă era o luptă pe care neobositul creator o începea pentru formarea cadrelor de viitori slujitori ai scenei româneşti.

Aceste prelegeri, dezvoltate şi îmbogăţite, urmau a fi strînse într-un volum ce avea să continue **Modalitatea estetică a teatrului** purtînd titlul de **Modalitatea artistică a teatrului**. Din păcate, un asemenea volum n-a mai apărut. Dar cu ajutorul familiei şi în special al actriţei Eugenia Marian, fosta sa soţie, am cercetat aceste materiale inedite. Blocnotesul, plin de gînduri, de frînturi de fraze, nenumărate referiri, aşternute cu un scris nervos, adesea greu de înţeles, subliniate după obiceiul scriitorului cu diverse culori şi în diverse moduri ne-au fost puse la dispoziţie, avînd astfel posibilitatea de a înfăţişa cititorilor, pe cît s-a putut, părerile foarte precise, lucide şi foarte actuale (cu toate că au trecut de atunci douăzeci de ani) ale lui Camil Petrescu despre teatrul realist şi despre modul cum se poate ajunge la obţinerea unor asemenea rezultate.

Andriana FIANU

Camil Petrescu la repetiţiile piesei Bălcescu (1949)
(În pauză, de vorbă cu interpretul G. Dănciulescu: Voinescu II)

O LEGE A CONCRETULUI

(Căci a asigura determinarea verbală
— determinarea logică e iluzivă)

Să nu părăseşti concretul
Pierzi controlul lui
Te rătăceşti şi nu te mai poţi regăsi.

● Să nu introduci o minciună. Pierzi controlul, nu mai poţi reveni, te obişnuieşti cu falsul.

Exclude toate rolurile care nu sunt pe bază concretă. E permisă doar interpretarea. Nu se poate ieşi din vocea proprie.

● E permis SĂ JOCI pe nebunul ca în Hamlet (în ce măsură ?)

● Nu e permis să joci cu convingere pe nebunul ca Ofelia.

Excluse rolurile patologice.

Exluse rolurile de bătrîni ai mimicei.

Excluse „prefăcătorii" de orice soiuri mimice (fatale).

Se va juca totdeauna direct, concret, interpretarea să fie sensibil (ă).

Toate jocurile prefăcute sunt posibile într-o anumită măsură.

Dacă jocul interior rămîne neschimbat, numai forma exterioară schimbată.

De ex. :
Joci un bătrîn de 70 ani graseiat, eventual şchiopătînd (cu un artificiu al ghetei), dar nu schimbi vocea.

Fără mimică vocală cea mai gravă carenţă la concret.

Ce faci cu Caragiale ?
Îl joci tot cu vocea proprie dar cu textul însuşi care el dă mimică vocală.

Sau : cu voce proprie. Se pare că intrarea în astfel de roluri nu depăşeşte concretul.

Atenţie aci.

P. S. Bătrîna din „Iată Femeia ! ?"

Un teatru nou
este
o etică nouă
căci
un teatru nou
pe baza organicităţii,
supraregiei organice
poate înnoi tot organismul.
El introduce un motiv de onestitate intelectuală.

Un teatru nou, concret, tocmai fiindcă e concret implică tot restul existenţei deci e revelaţia (dacă el e) a unei alte lumi.

PERSONALITATEA ŞI TEATRUL

A fi personal e doar a nu fi superficial, atîta tot.

Personalitatea nu înseamnă originalitate. Orbul care nu vede lumea, dar şi-o închipuie după fantezia lui nu înseamnă că are mai multă personalitate decît cei ce văd.

Oamenii urcă fiecare în mod personal un munte, dar acolo trebuie să vadă acelaşi lucru.

Poţi vedea mai mult sau mai puţin, mai clar sau mai confuz, dar nu poţi pretinde să vezi altceva.

Doctorul care operează un bolnav de ochi şi-i redă vederea nu-i împiedică personalitatea.

Toţi merg în aceeaşi direcţie.
— cu trenul, cu căruţa, cu bicicleta.

DEGAJAREA ESENŢEI

Ca vederea orbului din naştere, dar nu definitivă, individul are în el o esenţă de artist (dacă o are) numai că trebuie ajutat să-şi recapete vederea. Propria lui vedere.

Vocea să devină a lui, organică, deci profundă

VOCEA

Există o voce superficială, deci împrumutată superficial (accent numai vocal, etc.)

Ceea ce E şi e superficial în noi e împrumutat de la suprafaţă nu reprezintă organicitatea noastră.

Dacă un individ e adînc, organic, el poate împrumuta ceea ce e substanţial.

A fi personal e de sigur a nu fi superficial. Atîta tot.

Să nu fie decalaj între energia corpului şi forţa vocii. ex :

— Cine a spus asta — energic, încet
— Cine a spus asta — energic, mai tare
— Cine a spus asta — energic, foarte tare.

COMEDIA I (importanţa şarjei)

Cînd e şarjă ?
Trebuie jucată serios.

Nici o intenţie comică în joc. (Deci nu şarja). Nu duce la haz sentimentul că actorii se prefac.

Hazul nu e în jocul actorilor ci în jocul întîmplărilor care trebuie să fie sincer şi în ceea ce pătimesc actorii şi trebuie să pătimească sincer (dar nu profund).

Numai actorii retori pot să spună monologe comice... prefăcîndu-se, cu cirilice, răsfăţindu-se.

O întîmplare comică e o întîmplare care PASIONEAZĂ.

E ridicol şi are un iz de clownerie jocul „comic" voit... Place la neisprăviţi.

COMEDIA II

Ca să se ridă la o comedie e bine ca actorii nici să nu ştie că joacă într-o comedie. Ei trebuie să fie serioşi. Treaba lumii dacă vrea să ridă de ei. (Actorii de comedie să joace dramă şi invers... Divorçons).

În comedie efectul nu e decît indirect... ne amuză reflexul într-un partener... Ne amuză ce păţeşte... Mai ales în comedie se joacă pe replica partenerului.

★

Cine întreabă aşteaptă nemişcat răspunsul (...)
Acuză răspunsul.
Cronaxia
Pauzele de subliniere

GÎNDIREA în scenă

Făcînd din gîndire substanţa trăirii în scenă — toate problemele ştiute despre simţire ori artificiuri în scenă. Diderot Recobbrari, Sainte-Albaine trec acum în acest plan. Gîndirea reală ori artificiu.
Răspuns
Gîndire reală
dar...

Gîndeşte personajul nu actorul. (Uneori — ca şi emoţia, tracul actorului, gîndirea „actoricească" poate folosi prin echivocul ei — dar numai ca prag, ca tonicitate şi concret.

ERORILE AMATORISMULUI
degajat şi angajat

Teama amatorului primar este să nu pară „emoţionat", prins de trac, „nenatural". (actorul e „la el acasă" pe scenă, amatorul are groaza scenei mari). Idealul lui este să pară

fără urmă de trac (frica de public aci totală),
natural,
degajat.

Deci : cît mai natural, cît mai fără emoţie, cît mai degajat.

Dar este un ideal mediocru, cum idealul bucătarului este să fie sergent major. Nimic nu e mai grozav pe lume decît sergentul major (l'adjutant). Degajarea omoară însă tocmai esenţialul unei piese : angajarea... orice personagiu principal este angajat în acţiune, altfel e anulare în esenţă. („Hamlet" degajat).

„Naturaleţea" omoară tocmai excepţionalul. Venim la teatrul superior nu pentru normal ci pentru excepţional.

METODA CONCRETĂ

Metoda concretă este totdeauna un răspuns (vezi lecţia de psihologie, vezi introducerea matematică)

La curs : orice prelegere concretă este un răspuns la un dat, ori moment anume.

Acum mă refer la (angajat-degajat) la necesitatea (spusă Mariei Botta) de a studia „Iată femeia" şi „Act venetian". Acestea două crează un criteriu al sensibilităţii, emoţiei, pasiunii, intensităţii.

Raportat la ele ştim ce este sensibil etc

CRITERIU CONCRET. Întreabă X... „Vederea' asta este din insula Z.

Răspunde Y... Nu ştiu NU CUNOSC INSULA Z

STANISLAVSKI

Este un „concret-empirist".

Are sensul trăirii interioare foarte viu. Are sensul (numai oarecum) incompatibilităţii crispării şi trăirii (simţirii, gîndirii) afective. Exemplu : cine ridică pianul, nu-şi poate aminti, nu poate descrie, nu poate gusta...

Comunicarea este la el fundamentală.

O comuniune cu sine însuşi în doi centri : creerul şi plexusul solar. „Prana" hindusă.
E necesar un flux interior continuu.
Dar mai exact.

a) E necesară comuniunea cu partenerul ori cu un obiect de pe scenă şi aici nu trebuie întreruptă seria interioară a nici unuia şi nici între parteneri.

b) Comuniunea cu obiecte imaginare (monolog etc.)

c)Comuniunea cu publicul (atenţie, aplauze, flori, fluidul sălii).

Totuşi pentru moment am impresia că el rămîne abia ceva mai departe de bunurile comune ale experienţei în teatru, nu dă o tehnică proprie.

RÎSUL ŞI PLÎNSUL PE SCENĂ ÎN REGIA CONCRETĂ

Unii autori indică :
Ea rîde sau Toţi rîd
Ea plînge sau...? ?
Acest „sau ?" arată ce aberaţie constituie aceste indicaţii. Ar fi logic să spui că pe scenă toată lumea plînge cum plînge în sală.

Rîsul şi plînsul fiind acte concrete rezultantele unor procese care neagă voinţa sunt imprevizibile. Autorul are drept să indice mişcări fizice nu astfel de procese psichologice (ca în roman unde descrierea e act de descriere, nu de trăire, e deci — un roman — din afară).

Există un rîs şi un plîns mimic aşa ca o performanţă de virtuozitate, fără valoare artistică.

Există fireşte rîsul sarcastic care e un act adresat, de voinţă, sau cel puţin la limită

Simpla indicaţie de rîs şi plîns pe scenă arată că avem de a face cel mult cu romancieri raţi, dar nu cu dramaturgi. De altfel dacă actorul se la după indicaţie îşi pierde (...?) concretă a rolului, presupunînd că pînă acolo textul i-a permis una.

EROARE ŞI REUŞITA

Un interpret dacă a greşit şi îşi dă seama că a greşit... e mult mai cîştigat decît un actor care a avut succes şi nu îşi dă seama de ce a avut succes (prin ce anume).

Luciditatea în eroare şi succes deopotrivă caracterizează pe artistul adevărat.

DIRECTORUL DE SCENA
Directorul
Autorul
în antract

Autorul sau directorul de scenă care se sule în antract pe scenă şi le spune actorilor că joacă prost fără să le spună de ce anume joacă prost face o crimă.
1) demoralizează interpreţii (îi derută).
2) dezorganizează spectacolul.

Dimpotrivă, acel care e în stare să arate anume greşelile şi ceea ce e bun în acelaşi timp e salvatorul spectacolului.

1) organizează spectacolul.

2) trezeşte energii noi în interpret

Regia substanţialistă

Este uoosică.

1) Inteligenţa, luciditatea sporeşte emoţia (durerea de dinţi, reflex în conştiinţă).

2) Implică gîndirea în scenă. Fără reprezentare emoţia e lipsită de orice valoare (e viscerală).

3) Implică substanţialitate totală.

4) Trăirea trebuie înţeleasă liminar nu ca un punct terminus ideal. La fel structura. Altfel e biologism.

Monotonia vocii

E de mult interes ca vocea să păstreze o anume monotonie (opus dicţiunii) sau poate un monotimbru (căci rezonanţa gravă dă timbrul). Să nu imite alte timbruri căci timbrurile sunt inimitabile în mod susţinut adică atunci cînd reprezintă ceva viu. Evident că se poate imita o voce falsă... dar nu se poate trăi o voce falsă.

Variaţia vine din structura frazării, din jocul mîinilor.

REGIILE CARACTERIZATE

Cea actuală

1) logică : automatisme, poncife, exterioară

2) Substituită : Trăirea personală la teatru a actorului (rutina) înlocuieşte structurile reale ale textului... „Cupletul" propriu. Sinceritatea la scară proprie.

3) Comercială : goana după public, cirilige, distribuţie, efecte scenice, reclamă, succes cu orice preţ.

Iar cealaltă
concretă structurală, substanţialistă.

SPONTANEITATEA

e calitatea preliminară a artistului.

Detenta e un mod al spontaneităţii.

Spontaneitatea se opune învăţatului, făcutului, automatismului.

Spontaneitatea nu ar trebui deci învăţată căci se ajunge la o negaţie în esenţă.

Dar

se cere o despervertire a actorului şi chiar a amatorului influenţat.

Enorma deosebire între

1) Sinceritatea sentimentului (care e zero)
şi

2) Sinceritatea în înregistrarea adevărului (care e totul)

Cea dintîi e un caz periferic al celei de a doua.
(De dedus de aici şi valoarea nulă a sentimentului în gnoseologie).

D. GHIAŢĂ — *LA TÎRG*

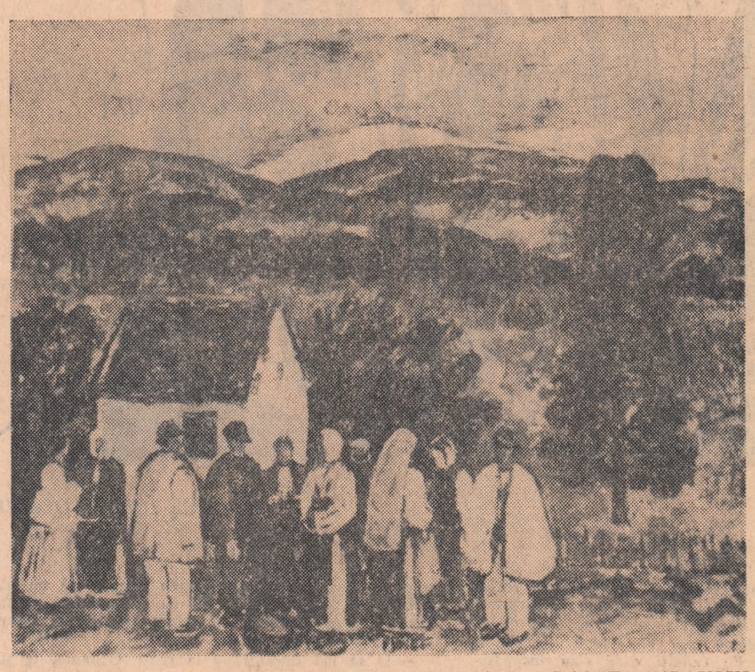

D. GHIAŢĂ — *LA MARGINEA TÎRGULUI*

TINEREŢE

De vorbă cu ecranul mic

Atmosfera solemnă, entuziasmul, belşugul de lumină şi flori, au dat aripi televiziunii noastre şi am avut dovada că putem cere mereu mai mult şi mai bine. Acurateţa imaginii, unghiul ei amplu şi cuprinzător, absenţa totală a defecţiunilor, spontaneitatea şi economia inteligentă a comentariului, ne obligă să reţinem acele emisiuni ca pe un moment foarte inalt în istoria scurtă şi dramatică a micului ecran românesc. Îndeosebi transmisia serbărilor nocturne de la Bucureşti, Iaşi şi Cluj, prilejuite de aniversarea Tineretului Comunist, ne-a purtat prin acel tumult juvenil, dindu-ne senzaţia unei participări nemijlocite. Tuturor celor care au lucrat în acele zile şi nopţi şi au trecut cu succes un examen dificil le stringem mîna. Nădăjduim că această performanţă a lăsat urme şi vom vedea instalîndu-se definitiv în miraculosul telelaborator acea tensiune înaltă a inteligenţei care poate da tuturor emisiunilor, însemnate şi mai mărunte, strălucirea la care rîvnesc milioane de oameni.

★

În sfîrşit, literatura intră cu solemnitate în graţiile studioului. O solemnitate uşor ostentativă, pătrînd a voi să răscumpere îndelungata şi inexplicabila îndepărtare de fenomenul literar. Scepticismul nu e un bun sfătuitor, dar, nu ştiu cum, îl simţim dîndu-ne tîrcoale cînd ne gîndim la caracterul prea elaborat al primei emisiuni. De pe acum se face simţită tendinţa spre schemă, divizarea şablonată a timpului şi problemelor : „Cronică literară", „Cum am scris...", „Seară de poezie" etc. Aceasta, oarecum în contradicţie cu editorialul rostit de scriitorul Pop Simion care enunţă dezbateri vii, actuale, confruntări de idei şi opinii din lumea scriitorilor şi a cărţilor. Nu ne îngăduim să dăm soluţii şi sfaturi, tema însăşi fiind de o mare generozitate, pretindu-se la o infinitate de modalităţi vizual-auditive. Dar ar fi de dorit ca televiziunea să nu cadă în greşeala unor reviste literare care dezbat la nesfîrşit şi într-un mod scolastic o mie de probleme teoretice, eludînd procesul real al naşterii, maturizării sau al morţii cărţilor. Din nefericire, întreprinderea specializată şi librăriile n-au descoperit încă mijloacele elementare de a face din cărţi prezenţe spirituale sensibile. Televiziunea are mari disponibilităţi în acest sens. Aşteptăm.

★

După un răstimp de rezervă, oarecum derutată, muzica uşoară se repliază şi ocupă noi poziţii. Dar e aceeaşi muzică uşoară, din ce în ce mai uşoară, mai anemiată şi mai banală ca oricînd. Ne referim şi la spectacolul de duminică seara, cînd 16 melodii „inedite" au concurat pentru trei premii. Lipsa de originalitate e exasperantă, textele concurează serios cu răvaşele de plăcintă, cînd nu sînt de-a dreptul de o platitudine indecentă. În locul ritmurilor „îndrăcite" se strecoară romanţa siropoasă, suspinul lăutăresc, lacrimile nesărate ale amorurilor trădate, toată recuzita ieftină a uitatelor spectacole din jurul Gării de Nord... Tovarăşi compozitori şi textieri, drept cine ne luaţi ?

Bineînţeles, aici televiziunea nu are mare vină, dar ea poate fi mai discretă. Dacă există nişte premii care trebuiesc neapărat acordate, nu e nevoie ca această operaţie să se facă în văzul şi în auzul lumii.

Nicolae JIANU

INDEPENDENŢĂ SECULARĂ

(Urmare din pagina 1)

în aniversarea recentă. Din nou eroismul fiilor patriei române şi-a spus cuvîntul prin contribuţia adusă la înfrîngerea fascismului. Ne-am făcut şi de data aceasta datoria, cu bunul simţ caracteristic poporului nostru : **„Angajînd în operaţiile militare, de la 23 August 1944 şi pînă la 9 mai 1945, efective care au însumat aproape 540 000 de oameni, făcînd un considerabil efort economic pentru susţinerea frontului, România a îndeplinit cu prisosinţă obligaţiile pe care şi le-a asumat alături de puterile aliate, pentru încheierea victorioasă a războiului în Europa".** Participarea la războiul împotriva hitlerismului însemna prima ieşire a României libere şi în haine de sărbătoare, pe tărîm universal.

Aceste două evenimente, undeva gemene, cu aceeaşi rădăcină în tradiţiile noastre eroice şi-au primit deplina cinstire din partea întregului popor român.

LA COMEMORAREA LUI CAMIL PETRESCU

cronica chenzinei

L-am cunoscut tîrziu pe Camil Petrescu, singur, după fotografia lui preferată, în holul unui cinematograf, mi se pare, în iarna anului 1941, în compania unei foarte frumoase femei blonde, care, în aşteptarea intrării în sală, i se sprijinea pe umăr. Pe urmă l-am mai văzut o dată pe stradă, mergînd grăbit ca un militar în civil, drept, întors în el însuşi, ca să folosesc o expresie frecventă în opera lui. Era îmbrăcat în nişte haine gri, mereu aceleaşi, sobru, elegant fără ostentaţie, auster. Ştiam că era insultat de huligani prin presă şi apărat de o societate „Prietenii lui Camil Petrescu", că marea lui pasiune, teatrul, îi adusese mai mult necazuri, că îndată după publicarea celor trei volume din opera sa dramatică, în 1946—1947, luase hotărîrea să nu mai scrie nimic. Am vorbit o singură dată cu el, în 1946, cerîndu-i voie să asist la seminarul de regie experimentală pe care-l organizase în strada Brezoianu nr. 23—25. Am fost la o singură şedinţă cu poetul Constant Tonegaru care, făcînd după aceea nu ştiu ce ironie asupra lui într-un ziar, a primit o admonestare în Piaţa Palatului de i-a sărit bascul din cap. Om deosebit de fin, Camil Petrescu nu înţelegea de glumă şi riposta brusc cînd era taxat de cabotin. Ultima oară l-am văzut de la distanţă în Cişmigiu, foarte preocupat de cei doi copii ai săi. Reţin de la un intim ce a spus Camil Petrescu redactorilor cînd a adus la editură **Patul lui Procust** : — Băieţi, nu mai scrieţi, c-am terminat cu romanul. Nu avem o biografie a lui Camil Petrescu. I s-a publicat actul de naştere care spune însă puţin. A venit pe lume în ziua de 9/21 aprilie 1894 la spitalul Filantropia din Bucureşti ca fiu al lui Camil Petrescu de 28 de ani şi al Anei, născută S. Keller, de 23 de ani. Tatăl, funcţionar poştal, originar din Brăila, a murit de o boală epidemică în 1894. Dintr-o însemnare a scriitorului, revelată de curînd, rezultă că văduva Ana Petrescu a încredinţat copilul familiei Maria şi Tudor Popescu din Bucureşti, care urma să primească pentru creşterea lui lunar 26 de lei. Dar îndată după aceea a dispărut pentru totdeauna. Ar fi fost croitoreasă sau modistă. Scriitorul mai susţine că adevăratul său tată a fost locotenent-colonelul Constantin Gheorghiu, născut în 1849, participant la războiul de independenţă, comandant al escortei militare, ajuns în cele din urmă general, comandant al brigăzii de artilerie 1 Dolj 26 Calafat.

Camil Petrescu a urmat şcoala primară nr. 8 din Obor între 1901—1905, gimnaziul ca bursier la Sf. Sava între 1905 — şi 1909, şi liceul Gh. Lazăr, secţia reală, între 1909 — şi 1913. În ultimii doi ani a fost bun la franceză, germană şi istorie şi slab la engleză şi matematică. Era scutit la muzică şi codaş la gimnastică. La 8 noiembrie 1912 a luat un premiu literar la revista **Flacăra.** A absolvit liceul cu media generală 7,40. Absolvind şi şcoala de ofiţeri de rezervă de infanterie în 1916, este mobilizat cu gradul de sublocotenent la Regimentul 33 infanterie — Tîrgovişte (fusese elev plutonier T. R. în regimentul 6 Mihai Viteazul). Rănit de mitralieră pe Piatra Craiului, luptă mai departe în regiunea Cincu, apoi în regiunea Verdea şi Mărăşti. În ianuarie 1917 se află în cadrul regimentului 41 D (Divizie specială de rezistenţă), de la 16 martie pînă la 24 iulie în regimentul 16 infanterie Suceava, ia parte la luptele de la Caşin şi Oituz, în august cade prizonier la germani şi e internat în lagărul de la Shopronyck (Ungaria). Eliberat la 10 aprilie 1918, este demobilizat la 18 iunie 1918.

Desigur Camil Petrescu se înscrisese la facultatea de filozofie şi litere încă din 1913, căci numai la un an de la întoarcerea din război, în 1919, îşi ia licenţa în filozofie. Cererea de înscriere la secţia filozofie şi geografie se păstrează în arhivele facultăţii şi a fost publicată de Al. Hanţă. Datează din 11 noiembrie 1913, cînd Camil Petrescu locuia în str. Ştirbey Vodă nr. 182. În anul următor la 13 decembrie 1914, stătea însă pe strada 13 septembrie nr. 2, iar în toamna anului 1915 (cînd era în al treilea şi ultimul an de studii) avea adresa : strada Plevnei nr. 11 bis. În cursul liceului avea locuinţa în Şoseaua Pantelimon nr. 81, părăsită abia în decembrie 1918. În iunie 1914 i se conferea pe bază de examen bursa de studii „Hillel" care înceta la 28 martie 1919. Examenul de licenţă îl începuse cu probele scrise la 16 martie şi îl încheia cu oralul la 29 martie 1919 obţinînd la toate probele (Istoria filozofiei cu P. P. Negulescu, Logica cu C. Rădulescu-Motru şi Estetica cu I. Rădulescu-Pogoneanu) bilă albă, menţiunea generală „magna cum laude". Peste 9 ani, la 11 aprilie 1938, Camil Petrescu îşi trecea şi doctoratul în filozofie cu teza **Modalitatea estetică a teatrului** obţinînd menţiunea „summa cum laude".

Numit profesor suplinitor la liceul german-maghiar din Timişoara este destituit în 1920, ceea ce-l face să renunţe pentru totdeauna la cariera didactică. Îl atrăgea mai mult gazetăria (colaborase la **Facla, Rampa, Cronica, Sburătorul,** şi scosese singur **Banatul şi Ţara).** În 1921 candidează fără noroc în alegerile de deputaţi la Oraviţa, în 1922 face o călătorie la Viena. Viitorul biograf va trebui să reconstituie activitatea sa jurnalistică şi revuistică, mai ales de la **Săptămîna muncii intelectuale şi artistice** (5 ianuarie — 15 martie 1924) şi **Cetatea literară** (I, nr. 1, 19 decembrie 1925), dar şi de la **Argus, Gazeta, Omul liber, Reporter, Cuvîntul liber, Viaţa** (director Liviu Rebreanu), **Fapta** (redactor Mircea Damian) etc. Multe fapte autobiografice au fost absorbite în romanele **Ultima noapte de dragoste, întîia noapte de război** (1930) şi **Patul lui Procust** (1933), în memorialul de călătorie **Rapid—Constantinopol—Bioram,** în nuvele ca **Cei care plătesc cu viaţa** (1949) unde reapare George Demetru Ladima. Contemporanii au încercat identificări între eroii romanelor lui Camil Petrescu şi peresoane din viaţă. Eugen Ionescu se întreabă în al său **Nu :** „Garderoba lui Fred Vasilescu este oare în adevăr aceea a d-lui Camil Petrescu, plus frac? Nae Gheorghidiu este oare Tancred Constantinescu sau C. Argetoianu ? Discuţia cu G. Ladima asupra poeziei este oare stenografierea unei discuţii cu Ion Barbu ? Portretul aceluiaşi Ladima are ca model fizic pe d-l. Al. T. Stamatiad ? Ziarul lui Tănase Vasilescu şi Nae Gheorghidiu să fie oare **Curentul ?** Fred Vasilescu să fie puţin Romeo Popescu ? etc., etc..."

★

A trecut aproape neobservată **Papuciada,** epopee eroi-comică, operă postumă de Camil Petrescu, apărută anul trecut la Editura Tineretului, cu o copertă puţin atrăgătoare de Gh. Cernăianu, fără nici o explicaţie editorială asupra datei cînd a fost scrisă şi din care numai un fragment fusese publicat în **Viaţa românească** în timpul vieţii autorului.

Deducem din lectura operei (peste 7 000 de versuri slobode, dar cu rimă) că a fost compusă în decurs de trei ani, probabil pentru desfătarea copiilor autorului (în povestire : Andrei, Docu şi Geta). Epopeea narează în stil burlesc extraordinarele aventuri cinegetice ale copilului de 6 ani Luţă, posesor al unei puşti de lemn cu dopuri care primeşte telegramă din partea muntenilor să-i salveze de un urs fioros, apărut pe Caraiman. La prima vedere întreprinderea pare neserioasă. Autorul lui Danton să se coboare la povestirea isprăvilor căpitanului Papuc ? Cum este posibil ca cel ce a scris **Patul lui Procust** să treacă deodată la o carte pentru copii ? Dar cartea e în versuri şi încă într-o cantitate impresionantă, care oricum nu se fac chiar atît de uşor. De aceea m-am apucat s-o citesc şi realitatea este că am citit-o aproape uitînd pentru cine a fost scrisă, cu un interes cel puţin egal cu acela pe care presupun că l-ar avea lectorii mici. Camil Petrescu e un povestitor excelent pentru copii şi maturi, ştiind să născocească peripeţii şi să facă să trăiască o mulţime de eroi, mai ales cei din lumea păsărilor şi animalelor, un cîrd de raţe, unul de găini, unul de gîşte, un căţel, un purcel, un mînz, un măgar, doi berbeci, o veveriţă, constituind, împreună cu Luţă, Iscodici şi un ciobănaş, o adevărată armată a lui Papuc, pornită în căutarea ursului. După mai multe încercări neizbutite de a-l vîna, tovarăşii îl prind prin şiretlic, ademenindu-l cu miere să cadă într-o cazemată, unde însă nu-l ucid, ci îl conving să se lase de rele şi să vină în Bucureşti spre a se angaja la circ. Tăticul e de părere că la circ gloria eroilor apune (în carte cules greşit : spune), Dar Docu opinează că ursul, veveriţa şi căţelul pot cîştiga bani pentru prăjituri. Geta e sigură că ursul va face lumea să moară de rîs, alergînd după cei doi titirezi, iar Andrei susţine că răţoiul care mănîncă filele cărţilor trecînd drept cărturar ar fi un exemplu de elev unic. „Nu atît de rar cum crezi, băiete" — răspunde cu imperceptibilă ironie povestitorul.

Povestirea e presărată cu veritabile pasaje lirice, precum această descripţie a faptului zilei la munte :

„Se vestea o straşnică dimineaţă.
Deşi în vale nu se făcuse ziuă încă
Şi mai era întuneric, ceaţă...
Dar fruntea peretelui de stîncă,
Sub care era stîna, părea de aur.
Alergau pe ea cocoşi mari de foc
Şi toate piscurile la un loc.
Acolo unde culmile se întretaie
Erau cît vedeai o văpaie, o vîlvătaie.
Pe care o zvîrlea pe şapte guri un balaur"...

În totul o carte delectabilă ce merită alte condiţii grafice decît cele mai mult decît meschine în care a apărut.

Al. PIRU

POMPILIU CONSTANTINESCU

și coordonatele permanente ale criticii

Au apărut de curînd primele două volume cuprinzînd Scrierile lui Pompiliu Constantinescu, îngrijite de mîna pioasă și mintea lucidă și organizată a soției criticului. Ele vor fi urmate de altele adunînd celelalte cronici și articole care n-au putut apărea pînă acum în același context, apoi „probleme de literatură", „pe marginea literaturii universale" și în sfîrșit, „probleme de cultură și politică", după cum anunță promițător editoarea.

Ne aflăm, prin urmare, în fața unui proiect vast pentru care felicităm, de pe acum, editura. Pompiliu Constantinescu necesită într-adevăr omagiul culturii noastre actuale, în primul rînd pentru motivul că paginile sale reflectă, cu fidelitate și expresivitate, istoria noastră literară dintre cele două războaie.

Dincolo însă de materialul faptic propriu zis, desigur interesant și semnificativ prin el însuși, opera criticului trebuie să ne rețină prin întreaga ei structură creatoare, după părerea noastră, tipică pentru orice activitate din domeniul de care ne ocupăm. Socotim, de aceea, ca foarte oportun să insistăm asupra coordonatelor criticii lui Pompiliu Constantinescu nu numai în vederea propriei sale caracterizări, ci și oficiului critic în sine.

Impune mai întîi la Pompiliu Constantinescu masiva continuitate a îndeletnicirii sale critice. El a cuprins cu neostenită aplicație, după cum observam mai sus, întreaga mișcare literară a timpului, a unei perioade de peste două decenii. Tabla de materii cu care se încheie fiecare volum cuprinde zeci de autori mai mici sau mai mari, deopotrivă, de la Tudor Arghezi, Ion Barbu, Lucian Blaga și Mihai Beniuc și pînă la Ștefan Baciu, M. Blecher sau Ury Benador. Surprinde caracterul aproape complet al tabloului literar fărîmițat provizoriu în cronici și articole, dar pînă la urmă integral prin finalitate. Pompiliu Constantinescu nu aplică tactica omisiunii spre a evita inamicițiile, ci se simte obligat să descrie fenomenele literare în complexitatea și plenitudinea lor. E o aleasă însușire care ar trebui reținută fiindcă — din păcate — într-o parte a criticii noastre, de teama judecăților negative și din pricina cultivării „personalității", cum scriau pașoptiștii, ea nu ne întîmpină totdeauna.

Dar continuitatea criticii lui Pompiliu Constantinescu presupune desigur și funcționarea unui viguros simț istoric ce depășește perspectivele propriu zis actuale, ale criticului. Acesta nu ancorează pe marginea faptului individual exclusiv, a cărții recenzate în speță, ci o situează în lumina problematicii timpului și tinde către descoperirea valorilor ei generale, dincolo de caracteristicile de moment. Nici una din cronicile lui Pompiliu Constantinescu nu se oprește îngust la cartea și autorul de care vorbește. Freamătă totdeauna, dincolo de această preocupare localizată, contextul epocii sau chiar priveliștea nesigură a viitorului. În această latură a concepției sale trebuie identificată una din tendințele lui științifice cele mai limpezi. Ea nu este, de altfel, singura și e cazul să subliniem în contextul în care ne aflăm, puternicul raționalism, luciditatea sclipitoare ce l-au caracterizat totdeauna pe critic.

Reprezentant al intelectualismului de tip francez, Pompiliu Constantinescu a înțeles că aptitudinea critică nu poate opera în afară de știință. Fără a desconsidera cunoașterea intuitivă a fenomenului literar, el a tins spre cuprinderea lui raționalistă, îndepărtîndu-se de orice procedee mistice pe care, de altfel, le-a combătut, — explicit ca în cazul gîndirismului sau al abatelui Brémond.

O astfel de tendință a trebuit să-l ducă, indiscutabil, spre obiectivitate, am spune spre un fel de obiectivitate clasică, în sensul pe care l-am mai expus și cu alt prilej, adică nu propriu zis spre „supunerea la obiect", ci spre stăpînirea prin intuiție, informație și metodă, a operei literare. Cufundat în fenomenul literar, se înțelege că Pompiliu Constantinescu se scutura de orice imixtiuni eterogene, de aspectele de caracter politic-burghez ale timpului, de biografii exterior strălucitoare, de prestigii intelectuale chiar. Obiectivitatea se îngemăna astfel cu un fel de puritate morală care l-a distins pe critic și l-a diferențiat sensibil de generația sa. De aci trebuie să fi venit și autoritatea indiscutabilă a lui Pompiliu Constantinescu, ce s-a impus, fără obiecție, tuturor.

Prețuind pe criticii de relief ai epocii lui — pe un Mihail Dragomirescu sau Eugen Lovinescu, de pildă — Pompiliu Constantinescu nu l-a urmat cu fidelitatea riguroasă a discipolului, creîndu-și mai degrabă dificultăți decît supunîndu-se în mod absolut. În acest fel autoritatea criticului era legată de independența sa personală. E interesant de observat, în contextul în care ne găsim, că cercetătorul nostru nu cădea niciodată în idolatrie, chiar cînd era vorba de clasici sau de marii mentori ai criticii ca, de pildă, de Sainte-Beuve. El îi cultiva, îi admira, dar nu li se închina pînă la anularea propriei sale personalități. Nu a fost, prin urmare, în nici un fel reprezentantul „lirismului critic" și toată noblețea scrisului său vine tocmai de aci, din această uitare de sine.

Din același punct de vedere trebuie înțeleasă și rezerva totală a lui Pompiliu Constantinescu față de ispitele beletristicii, față de poezie sau roman, de pildă, spre deosebire de alți critici. I se părea, desigur, că înaltul oficiu critic nu poate fi înlocuit, nici măcar în treacăt, prin exerciții de creație poetică.

Trăsăturile de mai sus, fragmentar și asociativ expuse, duc pînă la urmă la o caracteristică ce a fost dominantă în scrisul lui Pompiliu Constantinescu și pe care am dori-o și mai riguros cultivată astăzi. Ne referim anume la marele lui simț de răspundere, nu numai față de mișcarea literară, ci de întreaga cultură a momentului și rațiunii sale, răspundere pe care n-a teoretizat-o, dar care respiră din fiecare rînd al scrisului său.

Al. DIMA

RECITIND „DANTE"

de AL. BALACI

(Urmare din pagina 1)

tate de cine nu este inițiat în tainele capodoperei, ne-o atestă numărul de circa 600 (șase sute) de manuscrise copiate în interval de 150 de ani, între moartea poetului și întîia ediție a „Divinei Comedii" (1472).

Spirit modern, ne avertizează Alexandru Balaci, Dante aparține mai mult Renașterii, decît evului mediu. Prin ideile sale filozofice, marele florentin este un modern. El a afirmat în „Convivio" „dal senso comincia la nostra conscenza". Poetul vizionar vede ca un scriitor realist, el descrie fauna italiană ca un adevărat pictor animalier. Peisajele sale nu sînt alegorice, ci, înaintea lui Amiel, el a văzut în fiecare din ele o stare sufletească, un moment al sensibilității sale atotcuprinzătoare, ca o vastă cutie de rezonanță. Dante mai este modern prin realismul operei lui, care oglindește societatea italiană a timpului său. Luptătorul a militat pentru libertatea micii sale patrii, Florența, și pentru unitatea politică a Italiei. Gestul simbolic al reabilitării sale judiciare, care s-a produs recent, este semnificativ. Italia înțelege să dea și o reparație formală aceluia dintre fiii ei, care i-a sporit mai mult prestigiul în lume.

Remarcabila operă a lui Alexandru Balaci, recent ales membru titular al Academiei Tiberine din Roma, — carte publicată în **Editura Tineretului**, cu ocazia sărbătoririi a șapte sute de ani de la nașterea eroului său, — va apărea în curînd în patria și în limba lui Dante.

CĂRĂMIZI TOMITANE

(Urmare din pagina 1)

*șantierului, cînd — nesperată bucurie! — o carte *) editată la Constanța, ne pune față în față cu niște plăcute și vechi amintiri. Este o carte despre fostul muzeu subpămîntean al orașului de azi, degajat ici colo de arheologi, despre misterioasa și fascinanta rezervație istorică pe care o reprezintă lumea funerară a vechiului Tomis, aflătoare sub blocurile de locuințe și sub bulevardele pe care calcă turiștii.*

Dar ce tristețe! În trei file de generalizare și metodologie — pag. 3-8 — tînărul (probabil) arheolog se plasează dintr-o dată și în afara criteriilor disciplinei la care a optat, și în afara unei elementare adecvări profesionale, ca limbaj și stil de gîndire. Domnia sa ne asigură că „studiind cele mai mici laturi ale vieții omenești, .(cît de mici?), ea (arheologia adică) reușește să aducă informații dintre cele mai diferite și cele mai substanțiale". (E drept, în situația aceasta nu se află nici matematica, nici fizica, nici chiar literatura, ci numai arheologia tînărului autor).

Mai departe, în același ton, cercetătorul circumscrie obiectul interesului său : „În această cercetare arheologică, este astăzi unanim recunoscută importanța deosebită pe care o au cimitirele". Fără comentarii, dar, iată de ce : „Înmormîntarea reprezintă pentru cei vechi o problemă dintre cele mai grave și mai importante". Nu ne-am fi așteptat, oricum nu în acest fel, în această chestiune, a riturilor funerare există o întreagă literatură de specialitate, care traduce adecvat ideea, dar dacă ne asigură cercetătorul dobrogean — să-l credem.

Ceea ce ne miră — chiar din precuvîntarea teoretică a d-sale — este că, lucru straniu pentru un arheolog, M. B. n-a reușit să afle pînă acum ce este un cenotaf. Acestea nu erau „morminte false", cum se pretinde, făcute pentru a induce în eroare — cum ar spune Caragiale — niște arheologi nehotărîți, recte eventuali jefuitori de morminte, ci o modalitate de a efectua ritul funerar în absența trupului celui decedat. Instituția cenotafului, departe de a fi exclusiv antică, datează încă și are o vastă arie de răspîndire, iar arheologul nostru putea chestiona în această privință — fără a folosi termenul — pe orișicare țăran dobrogean, nu absolvent de facultate.

Ce să mai vorbim despre felul cum cercetătorul își imaginează ritualul funerar al incinerării, al cărui rost extraprofan și sacral nu reușește măcar să-l deducă; iar ca urmare se vădește infirm în a distinge nu numai suportul concepției religioase — cu variate nuanțe în perioada elenistică atît la Tomis cît și în Asia Minoră — ci chiar rostul strict al inventarului, prea intim legat de ceremonial. Iată o mostră: „Altele — unguentarii, balsamarii — se spărgeau ritual peste mormînt, în timp ce ultimele (? !), conținînd mirodenii și substanțe parfumate — (n-or fi chiar cele de mai sus?) sau diverse fructe (!!) se aprindeau în timpul ceremoniei îmbălsămînd atmosfera..." Era într-adevăr o atmosferă — pe care cu minimum de lectură (documentată și prin bibliografia precară ce ni se oferă), ar fi asigurat-o cercetătorului nostru.

Altminteri, ținuta științifică a cărții ne documentează suficient:

— lipsește o hartă cu localizarea mormintelor, pentru a ne edifica asupra „descoperirilor" autorului și pentru a plasa în spațiu materialul comunicat;

— lipsește descrierea tipului de mormînt și poziția obiectelor descoperite, pentru a distinge — dar este elementar! — între ofrandele incinerării și ofrandele inhumării (Care morminte erau tumulare și care plane, raportul între ele?)

— lipsește o cît de vagă raportare a topografiei necropolei la drumurile care porneau de la Tomis;

— lipsește, în ultimă instanță, o raportare — fie și indirectă — la arheologie. De aceea ne întrebăm : cum se poate da gir științific unor asemenea lucrări, și cum a răbdat hîrtia asemenea compuneri, care — din nefericire pentru prestigiul științei noastre — vor ajunge fatal peste hotare?

Subscriind la o glosă a autorului că „moartea era considerată (de cei vechi) ca o trecere în altă lume", ne întrebăm cum să considerăm trecerea din școală în știință?.. Ce păcat de acest generos subiect, de această rară șansă de a te lega prin pămîntul Dobrogei cu mitologia...

Dacă aceste cărămizi, — scoase la lumină cu atîta osteneală de atîtea alte generoase mîini, nu s-au spart, atunci din ele se va mai putea construi ceva... poate chiar o carte corectă.

*) M. Bucovală: „Necropole elenistice la Tomis" — Muzeul Regional de Arheologie Dobrogea, Constanța 1967.

ELEMENTE NOI ÎNTR-O CONTROVERSĂ VECHE: «CRONICA OFICIALĂ» a lui Mihai Viteazul și «CRONICA BUZEȘTILOR»

Profesorul Al. Piru, care în a sa *Literatură română veche* (ed. I, 1961, ed. II, 1962) a optat nu odată fără greș pentru soluțiile juste propuse în probleme controversate [1], punea punctul pe i remarcînd faptul că Teodosie Rudeanu, căruia i se atribuie redactarea sau supravegherea „Cronicii oficiale" a lui Mihai Viteazul, astăzi pierdută, era cumnatul lui Stroe Buzescu, unul din celebrii frați Buzești, „mareșali" ai lui Mihai și solii pe la curțile aliaților săi. Posibilitatea ca fratele Simei Buzeasca, soția lui Stroe, să fi adus în familie, după moartea domnului său, cronica de cancelarie, și acolo să o fi prelucrat-o, el sau altul, în sensul intereselor și vederilor politice ale Buzeștilor, devenea evidentă. Cu toate acestea, în ultima vreme pare să fi cîștigat mai multă pondere o altă părere consacrată de tratatul *Istoria literaturii române*, și anume că între cronica de curte a lui Mihai, folosită în timpul vieții voievodului de Balthasar Walther, de Petru Armeanu și de Mihai însuși în redactarea unui vestit memoriu către ducele de Toscana [2] și între fragmentul intitulat *Istoria lui Mihai Vodă sin Pătrașcu Vodă* din așa numitul „Letopisețul Cantacuzinesc" (vezi *Istoria Țării Românești, 1290—1690. Letopisețul Cantacuzinesc*, ediție critică întocmită de C. Grecescu și Dan Simonescu, București, editura Academiei, 1960, p. 54—82) n-ar exista nici o legătură și nici o asemănare alta decît a subiectului și principalelor evenimente enumerate, aceleași, evident, în ambele istorii ale domniei marelui voievod.

Atît punctul de vedere formulat de prof. Al. Piru în cartea citată, cît și punctul de vedere din tratat, aparținînd istoricului P. P. Panaitescu, reprezintă stadiul ultim al unei discuții în care au fost angajați — fără implicații polemice în afară de N. Iorga și P. P. Panaitescu — M. Kogălniceanu, A. Papiu-Ilarian, Aron Densusianu, I. G. Sbiera, N. Iorga, Sextil Pușcariu, St. Ciobanu, N. Cartojan, Dan Simonescu I. C. Chițimia, P. P. Panaitescu. Sinteza între două teze: una care declara pierdută cronica de curte în afara prelucrării latine a lui Walther, și alta care credea că o descoperă în „Istoria lui Mihai Vodă" din Letopisețul Cantacuzinesc (în continuare *LC*) a fost realizată de N. Cartojan, pentru care cronica de curte, pierdută într-adevăr în forma ei genuină, s-a utilizat atît de către Walther, cît și de cei ce au compus „Istoria lui Mihai Vodă". Fiindcă intervențiile care-i privesc și concordanța cu interesele Buzeștilor sînt evidente în cronica românească, N. Cartojan emite părerea că versiunea oficială a suferit modificări și adaosuri *în familia Buzeștilor*. Dar în bună parte, textul inițial ni se păstrează în redacția din LC. Cartojan n-a observat însă veriga de legătură între cancelaria domnească și mediul familial al Buzeștilor: logofătul Teodosie Rudeanu veriga semnalată de prof. Al. Piru.

Teza profesorului Panaitescu este, în esență, aceea susținută de Iorga: nu există legătură între cele două cronici: prima este oficială, a doua a fost redactată *independent* de un logofăt al Buzeștilor cu ale căror vederi politice concordă vădit. În plus, P. P. Panaitescu observă pentru prima oară că „Istoria lui Mihai Vodă" în redactarea din LC a rămas *neterminată*, finalul fiind adăugat (acest fapt l-a observat întîi N. Iorga [3]) după poemul vistiernicului Stavrinos. Pentru prof. Panaitescu însă, întreruperea redactării cronicii datează din momentul cuceririi Moldovei, adică din mai 1600. „Textul care urmează constituie o însăilare tîrzie de știri incomplete, inexacte și în parte culese din izvoare scrise necontemporane"[4]. Flagrantă este confundarea de către cronicar a bătăliei de la Mirăslău cu aceea de la Gorăslău, făcînd din Mirăslău o victorie a lui Mihai.

Profesorul Piru nu a acceptat părerea că cele două cronici au rămas pentru totdeauna străine una de alta, păstrîndu-și punctul de vedere și în ediția a doua a cărții citate. De altfel, și în tratat există o frază care anulează în fond punctul de vedere dezvoltat acolo: „Citirea paralelă a celor două povestiri despre vitejiile lui Mihai vodă lasă impresia că autorul celei de-a doua cronici cunoștea cuprinsul celei dintîi și voia să o completeze cu fapte și nume care lipseau dintr-însa. Aceste nume sînt ale boierilor lui Mihai" (p. 288).

Cercetătorilor amintiți le-a rămas însă necunoscută ediția unei copii a *Istoriei Țării Românești* aflătoare în ms. nr. 13 de la mînăstirea Neamțu din Moldova (în continuare N) publicată de Ilie I. Georgescu în 1961, un an după ediția critică a „Letopisețului Cantacuzinesc"[5]. Pornind de la un studiu recent al profesorului Dan Simonescu [6], cred că am demonstrat, pe baza textului din N publicat de I. I. Georgescu și al textului „Istoriei paralele a Țării Românești și Moldovei" compilată de Axinte Uricariul și păstrată în manuscrisele 2591 și 5367 din Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România (ms. 2591 va fi notat în continuare cu *A*), că în N și A ni s-a păstrat forma cea mai veche și cea mai apropiată de original a „Istoriei Țării Românești"[7]. Deși ambele manuscrise sînt mai noi, datînd din primul pătrar al secolului XVIII, ele au avut un prototip comun (cum a stabilit prof. Simonescu) unde starea textului era mai bună decît în prototipul familiilor de manuscrise din care derivă *toate* textele folosite în alcătuirea ediției critice citate. La această concluzie am ajuns cercetînd fragmentul care cuprinde traducerea cronicii grecești a lui Matei al Mirelor. Ea este valabilă și pentru „Istoria lui Mihai Vodă", care-i precede.

Colaționînd cele trei texte pentru o ediție critică a „Istoriei lui Mihai Vodă" am constatat că între N și A diferențele sînt infime, în vreme ce ele devin sensibile cînd ne raportăm la LC. Opera însăși este evident aceeași; dar copia din LC este mult mai neglijentă, cuprinde numeroase omisiuni și, lucrul cel mai grav, oferă o relatare extrem de defectuoasă și mutilată a ultimului an din viața lui Mihai, cu transformarea Mirăslăului în victorie și cu prescurtarea extremă a pasajului tradus din Stavrinos. (Acesta din urmă se păstrează integral numai în N, fiindcă lamentațiile poetului grec la moartea lui Mihai au fost suprimate și de Axinte Uricariul, neavînd ce face cu ele într-o expunere de felul celei a „Istoriei paralele").

Iată cîteva din elementele mai însemnate care apar în plus în N și A față de LC (citez textul din A, mai corect copiat):

1. Fraza: „Văzînd Mihai vodă atîta răutate și nevoie, nu mai putu răbda țipetele creștinilor ce-ș strînse boiarii toți... și să sfătuiră etc." tranșează definitiv problema dacă în cronică „actul cel mai însemnat" din domnia lui este atribuit domnului sau boierilor (N. Iorga). Compară cu LC, p. 55.

2. Numele solului lui Aron Vodă, absent în LC, p. 55,: Cîrstea Vornicul identificat și de N. Iorga, în 1934, (fără a fi cunoscut ms. N și A), în acel „Wierst Dvornek" de care vorbește o scrisoare de la sfîrșitul anului 1594. Cf. N. Iorga, Istoria lui Mihai Viteazul I *București, 1935, p. 151.*

3. După primul atac al raialei Giurgiu „s-au apucat de au aprins tot orașul de au ars", informație absentă în LC. p. 56. Vezi aceeași informație în Cronici turcești privind țările române. *Extrase I, de M. Guboglu și Mustafa Mehmed. Editura Academiei, 1966, p. 500.*

4. În bătălia de la Călugăreni Mihai „luă și steagul lor cel de lege ce-i zic turcii a lui Moameth", știre absentă în LC, p. 61. Vezi însă memoriul către ducele de Toscana: Luptele lui Mihai Viteazul povestite de el însuși. *Sibiu, 1936, p. 15.*

5. Ștefan Răzvan a fost prins la un sat anume Mănești iar după omorîrea lui «boiarii cîți scăpară din război s-au dus la Bator Jicmond craio de au spus de întîmplarea lui Ștefan vodă și de periciunea lor». Comp. cu LC, p. 64, r. 5—7.

6. Lupta cu Mehmed Pașa s-a dat „la sat la Chiselet", comp. LC, p. 69, r. 13

7. Cînd Nicolae Vodă este trimis în Moldova «au ales doi boiari, pre Radul Buzescul și Stoica postelnicul de i-au trimis în țara Muntenească să aducă pre Nicolae vodă ca să le fie domn mergind și 300 de boiari moldoveni» (cuvîntul moldoveni lipsește în N). Comp. LC, p. 78.

8. Numele solului lui Rudolf: Penhăitor în A, Pițihuitoriul în N. Forma coruptă a numelui doctorului Pezzen. LC îl elimină cu totul, p. 78. Solia lui Stroe Buzescu la poloni, absentă de asemenea, în LC, este relatată amănunțit în N și A. Comp. cu Szamosközy, p. 133 și 137.

9. Textul capital, alterat în toate manuscrisele cu excepția lui N și A: „Iar oarecine spuse lui Mihai vodă de toate ce să făcea ce i să rădica asupra (...) Ci Mihai vodă nu crezu, iar apoi foarte să îngrijă și de grabă trimise în toate părțile să-și strîngă oștile din Țara Muntenească și din Moldova. (...) Ci Mihai vodă cam cu semeție neașteptînd încă să-i vie toate oștile s-au rădicat cu cîte oști au fost lîngă dînsul și s-au întîmpinat la un loc ce să cheamă Măsărlău (în N — Mirăslă) din sus de Diio pre apa Mureșului și începură a să bate oștile la sept. 8 zile luni, fiind cursul anilor 7108. (...) Iar Mihai vodă cu cîți au scăpat au plecat fugă pînă în luncile Făgărașului și acolo s-au întîmpinat cu oștile ce veniia din Țara Muntenească și din Moldova care nici de un folos nu i-au fost. Deci să întoarsără toți împreună pînă să tăbărîră la Prejmir socotind acolo de patima ce i s-a întîmplat. Sosi altă veste mai rea, că leșii s-au ridicat cu Bator Jicmon de vin asupra țării Moldovei și a țării Muntenești și la Ardeal. Iar Mihai Vodă nu știia ce să facă ci numai suspina dintru adîncul inimii de atîta bunătate ce piarde că într-un an au dobîndit trei țări iar într-un ceas le perdu și văzu că dobînda lumii aceștiia nu este a nimănuia ci umblă din mînă într-altă mînă și rămîne omul numai cu faptele lui ori bune ori rele. Dacă văzu Mihai vodă că i s-au slăbit toată puteria și de nici o parte nădejde de ajutor de nicăiri n-are, că de toate părțile era încuiat și ocolit de vrăjmași atuncea să mîră și să tăbărî în cănpii Turdii într-o livadă frumoasă, de-și tocmi oștile de dimineață pînă sara".

Începînd cu ultimele cuvinte „de dimineața pînă sara" pînă la sfîrșit, textul din N, A și LC traduc, cuvînt cu cuvînt, pe Stavrinos. Se relatează împrejurările asasinatului și urmează plîngerea eroului.

Așadar, contrar de ce s-a spus, cronica se oprește la momentul tăbărîrii, la *Prejmer*, în sept. 1600, iar toate știrile din mai 1600 pînă în septembrie sînt riguros exacte, cum o atestă memoriul către ducele de Toscana, cronica lui Szamosközy (care vorbește și de faptul că Baba Novac l-a mustrat pe domn că nu i-a așteptat cu oștile din Țara Românească și Moldova, vezi p. 143) și chiar monografia despre *Mihai Viteazul* a profesorului Panaitescu.

De ce s-a întrerupt aici? Părerea că adaosul din Stavrinos ar fi *tîrziu*, ca și celelalte știri, nu este riguros demonstrabilă : dacă folosind pe Stavrinos autorii cronicii voiau doar să umple lacuna, atunci de ce îl „omoară" pe Mihai cu aproape un an mai devreme, cînd la Stavrinos găsim povestite pe larg plecarea la Viena după bătălia cu Zamoyski, reîntoarcerea cu oști de la împărat împreună cu Basta, bătălia de la Gorăslău? În versiunea română Basta apare imediat prieten cu Mihai, după ce îl bătuse, la Mirăslău, ceea ce e un nonsens, pe cînd în Stavrinos pasajul tradus apare logic în raport cu cele relatate anterior.

Sub rezerva unor descoperiri textologice viitoare, propunem, ca ipoteză de lucru, următoarea explicație : cronica nu a mai înregistrat ultimul an de domnie, fiindcă este exact intervalul în care toți boierii, inclusiv Buzeștii, îl trădaseră pe domn, trecînd de partea lui Simion Movilă. Această parte neplăcută a istoriei familiei (adaosul despre răscoala contra lui Simion vodă nu apare nici în N, și nici în A, ceea ce înseamnă că a fost redactat mai tîrziu), trebuia evitată pentru ca imaginea credincioșilor boieri să rămînă nepătată. La Gorăslău ei nu erau în armata lui Mihai. Au suprimat deci istoria. Repet, e o simplă ipoteză. Textologic vorbind, și cu izvoarele în față, se poate spune doar atît : cronica are toate aspectele unei scrieri *oficiale* : amănunte, date, inițiere foarte largă în faptele voievodului, cunoașterea exactă a momentelor cînd ei știa sau nu știa anumite lucruri, cunoașterea stărilor de suflet etc. Concordanța cu memoriul către ducele de Toscana, cu Walther și Szamosközi este izbitoare. Un „logofăt al Buzeștilor", trimis reporter pe lîngă domn, în solda familiei, este greu de conceput. Dar logofătul Teodosie, aducînd cronica oficială și prelucrînd-o, după moartea voievodului, sau dînd-o altuia să o prelucreze, adăugîndu-i amintirile comune ale fraților Buzești și comentarii ce exprimă punctul lor de vedere, este mult mai ușor de imaginat.

---

[1] *Într-un moment cînd teza neautenticității* Învățăturilor *lui Neagoe Basarab era consacrată în volumul II din tratatul* Istoria României *și părea să fi cîștigat o poziție definitivă în istoria noastră literară (chiar Petre Ș. Năsturel, care a redeschis problema la Asociația slaviștilor, la 22 dec. 1959 se sfia să atribuie voievodului redactarea ei, rezervîndu-i numai rolul de comanditar), Al. Piru scria într-un articol din „Contemporanul", nr 9 din 26 februarie 1960 : „Ipoteza lui D. Russo că Învățăturile au fost scrise, în realitate, de un călugăr, la începutul secolului al XVII-lea, nu se întemeiază pe nimic. Pe drept cuvînt i s-a obiectat că ar fi cu neputință de crezut ca un călugăr oarecare să aibă noțiuni de strategie militară, în vreme ce mai verosimil este ca un domnitor cunoscut prin atenția acordată, în vremea sa, credinței, să cunoască, din lecturi, tehnica monahală și concepțiile religioase de viață, predominante în perioada feudală". Ulterior, profesorul Al. Piru mi-a sugerat să mă ocup de Învățăturile lui Neagoe, indicîndu-mi ca fiind cea mai întemeiată poziția susținută de Iorga și de majoritatea cercetătorilor români și străini care s-au ocupat de lucrare și încurajîndu-mă în argumentarea ei. Rezultatul cercetărilor mele a fost consemnat în studiul* Învățăturile lui Neagoe Basarab. Problema autenticității, *apărut — împreună cu lucrarea similară, susținînd în esență aceeași poziție, a prof. I. C. Chițimia, lucrare redactată în 1947 — în „Romanoslavica" VIII, 1963. Se pare că de atunci teza autenticității și-a făcut drum, procesul de amplă reconsiderare a capodoperei literaturii române vechi fiind în curs (Vezi, în special, Virgil Cândea,* Primul monument al experienței diplomatice românești medievale : Învățăturile lui Neagoe Basarab, *în* Pagini din trecutul diplomației românești, *de Dinu C. Giurescu, Virgil Cândea, Mircea Malița, Editura politică, București, 1966, p. 100—113).*

[2] *cf. D. Simonescu,* Cronica lui Balthasar Walther despre Mihai Viteazul în raport cu cronicile interne contemporane, *în „Studii și materiale de istorie medie" vol. III, 1959, p. 7—57*

[3] Soarta faimei lui Mihai Viteazul, *conferință, 1919, retipărită în* Istoria lui Mihai Viteazul, *vol. II, 1935, p. 183.*

[4] *P. P. Panaitescu,* Începuturile istoriografiei în Țara Românească, *în „Studii și materiale de istorie medie", V, 1962, p. 210.*

[5] *I. I. Georgescu,* O copie necunoscută a Letopisețului Cantacuzinesc, *în „Mitropolia Olteniei" anul XIII, nr. 7—9, iulie-sept. 1961, p. 498—549.*

[6] Le chroniqueur Matthieu de Myre et une traduction ignorée de son „Histoire", *în „Revue des études sud-est européennes", tom. IV, 1966, nr. 1—2, p. 81—114.*

[7] *Articolul :* Matei al Mirelor și Letopisețul Cantacuzinesc, *în curs de apariție la „Tribuna"*

Dan ZAMFIRESCU

(Urmare din pagina 1)

nahul literar" din Cluj, sau atîtea din paginile de înalta poezie, electrică, din reportagiile lui Geo Bogza, sau preafrumosul poem al Bistriței din romanul „Înfloresc și merii din livada noastră" de Dumitru Almaș, iar, mai de curînd, poemele bistrițene, de larg suflu whitmanian, ale lui Geo Dumitrescu. Singura alăturare a atîtor temperamente diverse schițează și diversitatea de stiluri a lucrărilor. N-aș spune că poezia lui Ion Caraion a evoluat de la volum la volum în așa mod, încît să o socotim poezia din „Eseu" și implicit, aceea din „Geneze", total distinctă. Și „Omul profilat pe cer", pentru care era distins în 1945, la concursul de poezie „Forum", și „Cîntece negre", editat de Fundații, în 1946. („Panopticum", placheta sa, pare-se, de debut, din 1948, îmi este deocamdată total absentă) au note comune cu poezia de astăzi, din „Eseu". Verbul lui Ion Caraion, imagina, atmosfera, solicitudinea formală, într-un cuvînt tot ceea ce determină sigiliul unei originalități lirice, au o aceeași sorginte, comună. Și totuși, Poezia de astăzi a lui Ion Caraion a străbătut purgatoriile ciclurilor anterioare și, purificată, mai mult, intens spiritualizată își poate îngădui chiar și un pic, **revérence parler,** cum spun francezii, de „mallarmeism". Dar poate că nu strică să pornim ceva mai de departe. Într-unul din „Cîntecele negre", răspunzînd unora dintre confrații, de poezie și generație, înverșunați să nu găsească „frumoase" deznădăjduitele sale poeme din 1946, Ion Caraion le răspunde cu un ușor aer polemic : „Unii nu înțeleg nimic : Se uită / Triști la cîntecele mele brute, aspre / — **„A uitat de tot ce-i poezie... / Crede-acum că scrie pentru sute de mîni / Se înșeală."** / / Nu, prieteni, nu mă înșel / N-am uitat nimic și nu voi uita nimic / N-am uitat poezia mea neagră și urîtă. / / N-am uitat libertatea voastră de a privi într-un lighean cu apă, / N-am uitat bibliotecile voastre, în care puteți intra și citi din Mallarme". Și ceva mai departe, poate și mai explicit : „Carnea mîinii trece mătăsos / peste nervii tîmplelor uscate, / luați cazmalele, poeți, să ridicați / cerul stors ca un tampon de viață". Un mod, dintre cele mai clare, de a situa la antipozi pe poetul social și pe poetul turnului de fildeș. Iar în volumul din 1945. „Omul profilat pe cer", în poemul „Oamenii dintîi", unul din cele mai vibrante manifeste din poezia socială a lui Ion Caraion,cu evocarea acelui paradis preistoric, barbar desigur, dar atît de cast, sub raportul etic, cînd „...nimeni nu stăpînea pămîntul pe mii de hotare / și nimeni nu pornea oamenii în turme la muncă / atunci munca nu era un bun pentru magaziile de bucurii ale celor puțini / nu era o marfă, pe care unii o cumpără și fac palate / iar alții o vînd și fac pușcării...", cît de categoric își exprimă poetul simpatia pentru „oamenii istoriei..., oamenii anonimi care fac istoria" ; **...mulțimea,** / armata anonimă peste care se dărîmă blockuri, / mulțimea prin care se face posibilă circulația ideilor / și care duce civilizațiile lumii mai departe / putînd să dispună și să abuzeze de ele". Și pentru că ne-am hotărît pentru ocolul acesta, să adăogăm că tema aceasta, cu rază mare, a poeziei sociale, este la Ion Caraion un adevărat leit-motiv, și că nicăieri ea nu se străvede mai limpede, ca în amplul său eseu critic, „Momente și moduri lirice", publicat în două numere din „Viața Românească" (decembrie 1965 și ianuarie 1966) și ale cărui subtitluri vorbesc de la sine : „Cîteva realități. Cîteva perspective. Traducerile. Flux poetic revoluționar. Estuarele soarelui". Un alt subtitlu în capitole, ca tot atîtea inscripții pe un capitel, înșiruie în ordine alfabetică, de la Tudor Arghezi pînă la Ion Vinea, un număr de poeți, stele de întîia mărime, pe care-i cerne printr-o sită de aur și-i însoțește de caracterizări dintre cele mai originale, pătrunzătoare și poetice în același timp, și care vădesc în Ion Caraion pe unul din cei mai ingenioși interpreți ai noștri de poezie. Sînt cele patrusprezece fotolii de orchestră (printre ele, e just, și cîteva strapontine) ale Olimpului lui Ion Caraion și, cu toate că nici rostul acestei digresiuni, nici spațiul ce ne stă la dispoziție, nu îngăduie, ar fi totuși nedrept să nu spunem, fie și în treacăt, că rareori s-au scris studii mai pertinente, mai cuprinzătoare, mai pline de nuanțe, în mai frumoase cuvinte, în mai alintate nuanțe, și în mai felurite moduri ale elogiului, despre poezia lui Tudor Arghezi, George Călinescu, Lucian Blaga, V. Voiculescu ,George Bacovia și ceilalți, decum sînt acelea din amplul eseu critic, excelent „jurnal de lectură" cum sigur și-l definește, al lui Ion Caraion, „Niciodată un poet nu trebuie să se transforme într-un retor de inutilități, într-un vînzător de predicate fără conținut și fără acoperire" scrie Ion Caraion, în chip de epigraf într-un loc către începutul eseului său, iar puțin mai departe, cu precizări din cele mai lămuritoare : „Dacă nu s-a transformat într-un impostor, prin însuși mesajul său, poetul se pomenește, trebuie să fie, este revoluționar. Iar asta nu prin vocabular și vociferări, înșelătorii ieftine, anticipat perimate, ci prin funcția interpretativă a vocabularului, printr-o violență de idee și eradicare a lenei de gîndire, a conformismului, extensiunilor de sens și înmulțiri de soluții ale noului. Fiindcă totuși avangarda artelor a fost și rămîne poezia, iar poetul-militant prin definiție în permanentă confruntare cu sine, și cu realitățile, răspunzător de toate înfiorările ce alcătuiesc portretul condiției umane". E, precum se vede, un întreg program, pe cît de răspicat, pe atît de răspicat formulat, în lumina căruia am putea judeca însăși poezia lui Ion Caraion din „Eseu", cu observația, de asemeni în treacăt, că el, acest program, nu scapă din vedere eseistului și că-l aplică, de la caz la caz, fiecăruia dintre cei patrusprezece poeți ce comentează, așa cum el este prezent și-n prea frumosul elogiu consacrat minunatului nostru folclor, original, sub toate multiplele lui aspecte și cu care se încheie acest memorabil jurnal de lectură.

LECTURI INTERMITENTE (XXII)

„Revoluționar" și „interpret al cuvîntului" — iată, simplificînd, cele două atribute ale poetului, așa cum îl vede Ion Caraion, cele două oglinzi în care se răsfrîng cele două ipostaze ale poeziei din „Eseu" ; poezie, în același timp militantă și estetă, așa cum ciclurile amintite atestă, și care ne-a autorizat să pomenim de acel grăunte de „mallarmeism", în sensul cultului pentru cuvînt, pentru semnificațiile lui cele mai ascunse, pentru grotele din ele, în care, ca și în grota din alegoria lui Platon, lumina interpusă proiectează doar umbre. Ca și poetul francez, Ion Caraion proscrie realitatea cît mai departe, sub imagini și vocabule dense, ce vibrează la cea mai mică atingere. Iată, de pildă, poemul cu care se deschide ciclul „Geneze", în care cîntă prefacerile de la Porțile de Fier. „E prima interpretare a Dunării", spune un stih al poemului și filmul în care Ion Caraion surprinde întreg acest mister crescînd sub ochii rapsodului, e un film de esențe, sau dacă vreți, de secvențe cu peisagii gravate în cupru. Iată un crîmpei de munte și de apă, așa cum e, prin excelență, peisagiul Cazanelor: „Cu vorbe păroase / ca pulpele lui, / de prea mult soare — / muntele semăna a tigru. / / Vidrele au ieșit din valuri cu puii în gură, / așa cum rădăcinile arborilor înfipte în case / ies noaptea după sunete — / și coropișnița fricii, deodată, / uită să le mai sfîrtece întunericul. / Ori cum se-aduce, / dintr-o arheologie depărtată cu orașe de nichel, vocea / fetelor cu capetele ca niște plante marine". Și iată și climatul moral în care prind toate aceste altoiuri : „Aerul zgîria și-a-nvățat / meșteșuguri ciudate : / să fie dulce ca strugurii, / s-ademenească porumbeii sălbatici / din hleiul costeliv să scoată flori și mătase, / anotimpurilor născute la cîmp să le mîngîie părul, / sub fluviile orașelor s-aștearnă dimensiunile uluitoare, / cărora simplu li se spune : ale dragostei. / Cărora simplu li se spune omenie — dar cine / va înțelege mirajul acestui cuvînt, / fără năravuri de jaf? / / Cu puii după ea, prin pădure, / toamna intra ca o ursoaică / prin arhitectura luminii". Excelentă comparație, ce, dimpreună cu aceea din crîmpeiul anterior, cu toate celelalte cîte se întîlnesc în poemele celor trei cicluri și cu raritatea unor termeni regionali, de circulație restrînsă, însă cu osebire pitorești, cu aforisme rivalizînd cu inscripțiile. („Ca niște jurisprudențe ale hazardului / date împotriva beznei, pururi / din văi frenetice izbucnesc descălecătorii" sau „Ideile se sculptează singure mergînd împreună pe drum") — ar putea constitui „pupitrul cu lumini" al poeziei lui Ion Caraion, pentru a folosi execelenta formulă, pe care d-sa o aplică poeziei argheziene, studiu pasionant, desigur, dar, pentru care s-ar cere răbdare, migală și, negreșit, priceperea de care autorul „Eseu"-ului a dat atîtea dovezi în eseul său critic. Că ciclul „geneze"-lor e cu mult mai divers decît poemul „porților de fier" a putut lăsa să se întrevadă. O observație grea de sens ca aceea din „Vastificare" („Totul e fără de sfîrșit — primăvara"), o imagine de rău augur ca aceea din „Legea" („Luna ca o iacobină se ridicase / pe genunchii apocalipsului"), un peisaj ca cel din „Echinox" („E vremea suavelor nerușinări ale naturii"), o paletă ca aceea din „Păsări vechi" („...lumina ia la fereastră / culoarea ciorbei de burtă"), un pastel de puritatea celui din „Amurg la Păcuiul lui Soare" („În opaițe, cetatea ce aduce / omagiu serii-i aduce"), un „Toast" generos pentru toți cei ce, în noaptea Anului Nou, stau de veghe la posturi de răspundere („fii liniștit și ciocnește. / De față sînt și cei ce nu sînt"), toate acestea dimpreună cu olatul din juru-le ar merita altă soartă. Așa cum altă soartă ar merita și ciclul „Erau anotimpuri ciudate", subdatat 1938—1944, cu imagini sumbre ale războiului, din care volumele precedente ale lui Ion Caraion ne-au dat atîtea planșe, și din rîndul cărora ne mulțumim a înșira două-trei titluri : „Moment", cu evocarea unei răzmerițe, ce ar putea fi și din 1907 : „Coșmar", cu tulbure vedenii de apocalips ; un sculptural „Basorelief", încins, ca de-o eșarfă, de un vers magnific („Cîntecul s-a încolăcit pe după vorbe ca șarpele") ; „Incursiune virgină" (retipărire din „Cîntece negre") cu atît de deznădăjduit-umanul distih final : „Ia-ți. suflete, seara și du-ți / steaua ta polară pînă s-o face lumină" ; un „Epitaf" de o clasică frumusețe, egală cu sobrietatea lui „...și numai umbra vulturilor trece / în cîte-o seară peste aceste pietre"...") ; „Pădurea stinsă", cu lexic pitoresc și imagini sugestive („Iar dinspre tabla-nmulțirii pe cer răsăriră trandafirii și-un jder") ș.a.m.d.

Fi-voi, oare, mai norocos cu cel de al treilea ciclu, atît de original intitulat „Fetele se uită printre pomi", și-n care se cuprinde poezia de dragoste a lui Ion Caraion, erotismul său, cu atîtea nuanțe? Cu atît mai puțin, cu cît mai multe sînt piesele de antologie, pe care le-am dori imprimate în memoria cetitorului. Cum tot la timpul acesta, sau pe aproape, a apărut și eleganta antologie „Cîntecul iubirei", cu spicuiri din folclor pînă în ziua de azi, întocmită de Vasile Nicolescu, poate că lucrurile vor merge mai ușor. O antologie e ca un termometru, căruia nimic din febra erotică nu-i scapă și un antolog, se presupune, e mai expert în selecția celor mai intense crize lirice, în materie de iubire, cu alte cuvinte, a pieselor cele mai izbutite. Poate că antologia susmenționată a reprodus delicata stampă „Insonmie" sau aquarela marină „Ca într-un tîrziu" („... și cineva a cîntat / undeva în amurg..."), sau admirabilul madrigal „Printre alge", acest răvaș, nu „de din vale de Rovine", dar de la mare, pe care poetul îndrăgostit îl trimite iubitei de departe, „La inărița mică-n cetățile de scaun", sau, mai știi?, ceea ce ar fi cu adevărat superb, extinsa elegie „Abur", pe care cu greu mă opresc să nu o glosez ici și colo peste tot și care, sînt încredințat, va convinge pe cetitor că de la „Lacul" lamartinian și pînă la „Floare-albastră" („... și te-ai dus dus dulce minune..."), a lui Eminescu, gama zădărniciilor de iubire e infinită, și că Ion Caraion s-a așezat pe una din treptele de sus : „Cu zurgălăii de cer ascunși în vată / tu n-ai să mai vii seara in privire / și-n ochii mei ca două cimitire / n-o să mai rîdă luna niciodată. // Și niciodată-mprăștiați în hurte, / artarii-adînci cu frunzele osoase / prin poarta casei n-au să te mai lase, / rădvan de aur, să ne intri-n curte. / / Din colb și-azur, din umbre și cresuri / de-au să culeagă alții acadele, / eu nu-i mai pizmui... praștii și inele / n-au semănat și nu vin la culesuri. // Iar gleznele mai albe ca de fată / cu care-n noi miresmele colindă / sau să ne pară-n lumea din oglindă / relicve-amari din ultima cantată. / / Prin clădăraia norilor bizară, / Fîntîna ca un cui înfiptă-n glie / Va fi fii răzleț. precum adie / Prin fanion, văzduhul de la gară. // Cu vi-le de sidef ori mingi de polo / ți-i legăna prin mine ca o ploaie / iar anii vor veni să ne despoaie, / rădvan de aur — și-om porni-ntr-acolo... // Sub cerul vast și tînăr, de falangă, / sub ancorele-arzînd pe litorale, / am să aplec la șoldurile tale / pridvorul nalt cu stele, ca pe-o creangă. // Fularul moale. aburit de brume, / de-și va desface semnul de-ntrebare — / o ! e-un sfîrșit de dincolo de care / nici un cocor n-a mai venit pe lume. // Și dragostea, și nopțile, și toate / aceste lumi și-aceste necuprinsuri / cu cît — urcînd — le guști. mai dinadinsuri / devin eter și-ajung singurătate. // Fierbinte dar frumoasă-ndemînare / de peste turla vremii care pleacă, / împotmolită-n flori ca o prisacă, / mai ungi cu morți, mai mîngîi cu altare. // Că resfirînd în păru-ți de-abanoase / nu constelații pure, ci genune, / te-am risipit să nu te mai adune / din nici o zare zările frumoase.// Tu n-ai să mai visezi tîrzii seraiuri ; / eu n-am să mai cobor din tavernale ; / pe sînii puri ca două catedrale, / vor putrezi liturgice alaiuri. // Absențe dulci, beții ilimitate, surori de fum la hanuri ori cumetre, / ați fost în mine ultimele pietre / spre care m-am tîrît cu mortu-n spate".

...Nimic din toate acestea, „Cîntecul iubirii" reproduce o singură piesă din Ion Caraion, „Străină", al cărui singur merit e că aduce o gravă eroare de tipar, la versul 3 de jos („te-nalță pe vîrfuri, dezmierzi ozonul" în loc de „te-nalți pe vîrfuri...", cum este în „Eseu") și care se cere corectată la a doua ediție a antologiei.

Oricît de mult aș fi convins că **neimixtiunea e legea fundamentală a oricărei antologii, absența unei elegii ca „Abur" mă obligă să denunț dictatura antologilor.**

OEDIP, ȘI SFINXUL (DESEN PE O CUPĂ ANTICĂ)

ETERNA ACROPOLE

Sub arcul seninătății, albă și verticală, stă cetatea străveche, ținută în impuritate, atît de fascinantă în durata expresiei ei încît nu știi dacă acele coloane s-au ivit în aerul albastru dintr-o muncă umană sau dacă aerul însuși și-a insinuat trupul printre niște pietre anume, modelîndu-le, spre a-și afla, la rîndul lui, o formă eternă.

Cu o veche îndărătnicie, cruzimea, haosul, rapacitatea, absurdul, pîndesc la umbra tuturor minunilor, împotrivindu-se armoniei și creației.

Cea mai cumplită înfățișare istorică a monstruozității — fascismul — a vrut să însemne cu svastica geniala marmură, așa cum a tatuat numere pe carneapatetică a deținuților din lagăre, așa cum a pătat conștiințele cu falsuri și asasinate abstracte, așa cum a plantat în memoria lumii o zonă de oroare.

Un om a smuls atunci steagul cu svastică de pe Acropole, devenind eroul Manolis Glezos, perpetuat de atunci încoace, în gloria gestului lui esențial.

Și iată-l din nou — pentru a cîta oară? — arestat, ca om și ca simbol, într-un ceas de cumpănă a Greciei, ceas violent în care forțe temporare dar cu atît mai vehemente amenință progresul și valoarea, ceas dramatic în care se încearcă, prin teroare zadarnică, să se bareze orizontul cert al evoluției umanității.

Din nou, carcerele sînt socotite destul de puternice pentru a închide în geometria lor rudimentară inimi și idei, din nou falduł încremenit al Cariatidelor pare biciuit de vîntul tragediei, din nou pulsează, oprimat și insultat, sîngele luptătorilor și al poeților.

Iannis Ritsos, poetule, tu, prieten al țării mele, tu, vechi cunoscător de lagăre, astăzi din nou întemnițat, exemplar în strălucitoarea și demna ta consecvență!

Poemele tale despre viață și moarte, despre îndoieli și certitudini, obligatorii, despre rigiditatea și elasticitatea limitelor, despre măret, și mărunt, despre eroism și grandioasa dragoste dintre oameni și despre aceea dintre plante și pietre, dintre văzduh și stea, dintre lemn și pînză — poemele tale îți asigură linia destinului, prelungind-o mult dincolo de conturul palmei tale.

Ai scris un poem despre Doftana, adînc și nobil ca sîngele luptătorilor, și iată propriul tău sînge bătînd în strîmtoarea asupririi, cu o revoluționară consecvență.

Cei ce te-au citit, cei ce au citit cu zguduire veștile despre dureroasele convulsii ale Greciei, oamenii țării mele, ridică un protest unanim împotriva celor care nu respectă nici seninătatea coloanelor, nici verticala libertății.

Nu există opoziție mai spectaculos precară decît a teroarei. Ea va înceta pentru că marmora nu suportă eroarea, dezordinea și legile strîmbe, pentru că demnitatea, conștiința și visul de libertate al oamenilor sînt eterne ca marmora.

Nina CASSIAN

Progresul literar

cronica ideilor literare

A trecut total neobservată o constructivă discuție purtată nu demult de Ion Pascadi și M. Ciurdaru în paginile *Revistei de filozofie* (nr. 4/1966), pe tema „progresului valorilor estetice". Nu are nimeni intenția să arbitreze această dispută, cu atît mai mult cu cît amîndoi protagoniștii au, în felul lor, dreptate. Progresul artistic există și nu există, după unghiul de percepție și criteriul de evaluare acceptat sau respins.

Întrebarea — de eternă actualitate — revine însă mereu, cu prilejul fiecărei confruntări dintre „nou" și „vechi", „antic" și „modern". Ea este implicată în toate controversele actuale purtate în jurul sau în numele „inovației", „avangardei", etc. Problema a fost pusă, încă odată, și la un congres relativ recent de filozofie (Raymond Bayer, *Y a-t-il un progrès dans l'art?* în *Actes du XI-e Congrès international de philosophie*, Bruxelles, août 1953, vol. X, p. 265—267). Urmează doar s-o reformulăm în termenii noștri strict literari, bine disociată de alte „probleme", care tind s-o înăbușe: dacă se constată sau nu paralelisme riguroase cu legile progresului social, dacă există sau nu o dezvoltare uniformă sau inegală a artelor, etc.

Atunci cînd resping punctul de vedere absolut și finalist, sceptricii sînt, fără îndoială, de partea adevărului. Progresul implică înaintare în linie ascendentă, de la inferior la superior, de la zero la infinit. Teza, de mare popularitate în secolul al XVIII-lea și-a găsit una din expresiile cele mai caracteristice în vestitul *Tableau historique des progrès de l'esprit humain* al lui Condorcet. Aici (X-e époque) se deduce — mai bine spus se postulează — progresul infinit al artelor (inclusiv literare), din principiul progresului infinit al spiritului uman. Nu este nevoie de nici o demonstrație istorico-literară deosebită pentru a constata că acest progres literar reprezintă de fapt un mit. Literatura nu se dezvoltă liniar, unidimensional, uniform ascendent. După epoci de mare înflorire urmează, de multe ori, decadența, pe o linie ondulată, sinuoasă, imprevizibilă.

Nici teza finalistă nu se verifică. Este o iluzie metafizică, a crede că o literatură progresează în sensul unei legități imanente, spre un punct de maximă plenitudine, sau că „directivele desprinse" din operele precursorilor (iau un exemplu dintr-un critic de vază) „s-au încununat în lucrarea vieții lui Sadoveanu". Partizanii acestui gen de progres au în vedere fie ideea de prototip, fie a unui ideal de perfecțiune, realizabil prin ipostaze succesive, care, converg într-o unică soluție finală, optimă. Simple speculații, de esență dogmatică, instituit „idealul" nu este dedus, ci propus, sau mai bine spus impus, ca un dat *a priori*.

Dar argumentul negativ hotărîtor este altul. Progresul presupune ierarhizare, comparare, însumare. În timp ce operele literare (orice opere de artă) sînt unice, irepetabile, originale, neînsumabile, incomparabile. Raportate la scara absolută, toate sînt „egale", egal de perfecte. Arta, cum spune și Goethe, este „totdeauna la țintă în fiecare moment al său". Dante superior lui Homer? Baudelaire în progres față de Petrarca? Între acești creatori nu există unitate de măsură. Creația este prin definiție discontinuă. Fiecare operă reprezintă un salt absolut, un unicat, o realizare *sui generis* desăvîrșită. De unde imposibilitatea ierarhiei reale (observație veche, o întîlnim și la Seneca, *Ad Lucilium*, LXXIX). Un text clasic din Marx pune în lumină faptul că arta și epopeea greacă „servesc drept normă și model inegalabil" (Marx-Engels, *Despre artă*, vol. I, p. 132). A mai cita din Croce, din F. Flora, discipolul său, ni se pare inutil. În sens absolut, nu se poate susține că azi se scrie „mai bine" decît — să zicem — în perioada 1900, convingere ce animă pe toți cunoscătorii de literatură. Ibrăileanu observa, încă din 1922, că în poezie nu există lege a progresului (*Poezia nouă, V.R.*, nr. 3, 1922, p. 442). La fel, în acest plan, Tudor Vianu, care reține și el „faptul notoriu astăzi că *artele nu progresează*" (*Introducere în teoria valorilor*, Buc., 1942, p. 122). Realizarea perfectă, individualizată, exclude gradația, comparația. Iată de ce problema progresului artistic nu poate fi gîndită în termeni de antecedenți și consecvenți, urmăriți în serie ideală, pe o curbă parabolică.

Și cu toate acestea, progresul literar, un *anume* progres literar, tinde să se impună observației ca o realitate evidentă. Este de-ajuns să schimbăm perspectiva și în locul criteriului absolut și aprioric să invocăm alte repere, *a posteriori*, axiologice, istorice, chiar cantitative, ca optica să se modifice și progresul literar să înceteze a mai fi o ipoteză incontrolabilă. În funcție de o opțiune sau alta, printr-o serie de examene retroactive, ajungem la cîteva concluzii ferme, în spiritul celui mai deplin adevăr:

1. Pentru început o observație empirică, în afara oricărui finalism metafizic sau istoric. Literatura presupune mișcare în sensuri multiple (progresive și regresive), succesiune, dezvoltare, evoluție, revoluție și involuție, toate momentele sale pozitive fiind incorporate în creații calitativ noi. Or, orice operă nouă demonstrează un progres artistic față de tot ce exista înaintea ei. Prin urmare, nu numai că orice operă „frumoasă" constituie un progres față de opera „urîtă", nerealizată, dar orice operă „frumoasă" face un pas mai departe, în raport cu orice altă operă nu mai puțin „frumoasă", însă *altfel*. Ea aduce, de fiecare dată, în mod inevitabil, un plus și un inedit de frumusețe. Prin simplul său act de invenție artistică opera literară împinge, ca să spunem astfel, arta înainte. În acest sens, firește, progresul artistic este infinit, inepuizabil. Arta este o continuă, perpetuă relevare a originalității

2. Ce vrea să spună asta? Mai întîi faptul foarte bine cunoscut, că literatura, arta, în genere, relevă prin fiecare act de „reflectare" aspecte noi, necunoscute, ale realității, proiectate în serie infinită. Dacă progres înseamnă, cum s-a și spus, dominarea progresivă a materiei, progresul literar echivalează cu fiece nouă pătrundere în esența „materiei" literare, care este fenomenologia socială și morală a umanității, eterna mare necunoscută. Orice nouă obiectivare și expresie în adîncime a ființei umane și a societății, orice plus de cunoaștere artistică, indiferent de epocă și de meridian geografic, reprezintă un pas efectiv al progresului artistic. Deci și în această ordine de idei se poate vorbi de un progres posibil, reperabil de la orizontul și continutul fiecărei opere. Evident, dacă vom uni „vîrfurile" marilor opere de cunoaștere și de creație literară nu vom obține o linie ideală dreaptă, și cu atît mai puțin una uniform ascendentă. Dar, progres înseamnă și înaintare în plan orizontal, în funcție de finalitățile proprii acestui plan.

3. Această mișcare se face și printr-o continuă adecvare a mijloacelor artistice la scopuri. În timp ce sensibilitatea umană își lărgește necontenit universul, iar reprezentările literare devin tot mai profunde, în aceeași măsură sporește și complexitatea formelor de expresie. Avem de a face cu două fețe, indisolubil legate, ale unui proces unic, supus nu numai legii devenirii, dar și a progresului, în sensul că „există o ierarhie de valori după complexitate sau după profunditate" (G. Călinescu, *Principii de estetică*, Buc., 1939, p. 104). Deci progresul literar ar consta în sporirea continuă a complexității și a profundității operelor, și — prin extensiune — a diferitelor grupuri de opere, perioade și epoci întregi, raportate la situații anterioare, mai puțin complexe și mai puțin profunde. Ar exista chiar, *grosso modo* vorbind, pînă și o lege a dezvoltării literare, de la simplu la complex, care ar opera fie și cu intermitență.

În această perspectivă, orice operă literară, efectiv nouă, constituie un punct de iradiere, de contaminare și de sugestie, printr-o anume reacțiune și „explozie" în lanț, conform oarecum observației mai vechi a dr. Johnson, după care „un rafinament deschide totdeauna drumul altuia". Este chiar unul din principiile „avangardelor" actuale, bine surprins încă din secolul al XVIII-lea, cînd Fr. Schlegel mai observa — și el foarte întemeiat — că „opera poate participa în mod simultan la multiple serii de progrese" (René Wellek, *A history of modern criticism*, London, 1955, I, p, 104; II, p. 54). Progrese în ordinea conținutului și a expresiei, a stilului epocii, a respectivei etape istorice, etc.

4. Astfel circumscrisă, istoricizată, problema progresului literar nu mai ridică nici un fel de obiecții. Există progres, și deci posibilități obiective de ierarhizare, atît între diferitele serii istorice, cît și în interiorul aceleiași serii, pe cicluri. De pildă, Renașterea față de evul mediu, romantismul față de mica poezie a secolului al XVIII-lea, la noi simbolismul și „poezia nouă" față de epigonii eminescieni, etc. Tudor Vianu, între alții, a atras atenția în repetate rînduri asupra acestui fenomen, care-l autorizează să diferențieze între epoci novatoare și epigonice, înfloritoare și decadente (*Estetica*, Buc. 1939, p. 443).

La rîndul lor, novatorii înșiși sînt de două feluri, „majori" și „minori". De unde o nouă clasificare, subadiacentă. Dacă spiritul clasic sau romantic își găsește plenitudinea expresiei în Racine sau Schiller, să zicem, este evident că, în compartimentele naționale și stilistice respective, aceste figuri, luate ca *summum* de progres al formulei respective, așază toate celelalte figuri ale epocii în subordine. Pe fragmente istorice bine determinate se constată și alifel de „progrese": paralel, alături, sau înaintea creațiilor propriu zise, conștiința estetică face progrese, idealul estetic se clarifică, legile, dogmele și canoanele perimate sînt aruncate la coș, apar principii noi, „gustul" public se subtilizează, se complică, etc. Vezi „cearta" anticilor și modernilor, a clasicilor și romanticilor, a „avangardelor" actuale, etc.

5. Gîndit în interiorul unei literaturi naționale progresul constituie de asemenea o stare de fapt, sau un ideal, solidare sau disociate, după împrejurări. Cine s-ar putea îndoi, de pildă, că literatura română n-a progresat de la Miron Costin încoace, că teatrul actual nu evocă tipuri mai complicate decît ale lui Alecsandri, că rafinamentul și bogăția de senzații și de emoții nu este mai mare la Macedonski decît la Văcărești, luați ca exponenți ai unui stil poetic? În astfel de cazuri, progresul nu are în vedere valorile mondiale contemporane, ci punctul propriu de plecare, uneori destul de modest.

De aci și voința lucidă, de la un anume stadiu înainte, de a-l depăși, de a trece de la literatura „minoră", la cea de tip „major", de la „copilărie" la „maturitate". Recomandări elementare, dar precise în acest sens, făcea la noi, în *După război* (1921), și Ibrăileanu, pentru care progresul literaturii române are drept țel crearea de valori universale și deplina realizare a specificului național, ideal permanent valabil, de înfăptuit prin sedimentarea eforturilor succesive și convergente ale tuturor creatorilor naționali. Ideea își face drum încă din Renaștere cînd Du Bellay, în *La défense et illustration de la langue française* observă că „artele și științele nu devin perfecte dintr-odată și de pe urma lucrării unei singure mîini, ci prin succesiunea multor ani, în care timp fiecare își aduce contribuția". Se produce în felul acesta un fel de tezaurizare, care fructifică fiecare personalitate, generație sau curent artistic sorbind cîte ceva, prin acceptare sau respingere, din achiziițiile și experiența predecesorilor.

6. Dar progresul nu se constată *a posteriori* numai în sfera literaturii universale, seriilor și curentelor, sau a literaturilor naționale, ci și pe parcursul evoluției creatoare a unui singur autor. Scriitorul progresează în măsura în care se apropie de realizarea formulei proprii, cînd atinge faza maximă de împlinire și originalitate, cînd ajunge la conștiința de sine, a posibilităților și limitelor personalității sale. Progres și deplină maturizare artistică ar fi deci echivalente. Ceva mai mult, chiar și operele individuale par a „progresa" spre finalitatea care le este proprie, adică spre cristalizare și desăvîrșire. Criteriu poate cel mai relativ dintre toate, știută fiind mulțimea proiectelor nerealizate din cauze fortuite (moarte, boală, accidente, etc.). Eminescu însuși este un astfel de caz.

7. Pînă acum, observatorul progresului literar a operat doar cu criterii calitative și, pînă la un punct, cumulative. Iată însă că se poate vorbi și de un progres literar pur cantitativ. De fapt, el este cel mai bătător la ochi dintre toate. Este limpede, pentru oricine, că astăzi există în lume mult mai multă literatură bună ca pe vremea lui Homer sau Dante; că din antichitate și de la sfîrșitul evului mediu pînă azi, s-au scris mult mai multe opere valoroase decît de la apariția scrisului și pînă în acele epoci. Operele literare se „adună" mereu; cantitatea lor progresează, teoretic vorbind, la infinit. Nu este nevoie de nici o statistică precisă ca să afirmăm cu toată certitudinea că literatura română numără azi mult mai multe opere valoroase decît pe timpul agăi Conachi. Aci nu mai poate fi vorba de progresie, mutație, gradație, sau evoluție, ci de o adevărată „sumă" aritmetică, în continuă creștere. Etalonul devine precis. Relativizarea, atît de proprie ideii de progres literar, atunci cînd este gîndită în funcție de parametri „subiectivi", dispare în felul acesta cu desăvîrșire.

Adrian MARINO

Pierrots

I

E pe un gît, ce țeapăn, sare
Dintr-un plastron scrobit **idem,**
Imberbă-o față cu cold-cream, –
Hidrocefal sparanghel pare.

Ochiul, de opiu-i, înecat,
Al indulgenții-universale;
Vrăjesc, clownești, buzele sale
Ca un indrușaim ciudat.

Buze ce, bortă fără vrană,
Trec glacialul rîset slut, –
Transcedental anacolut –
În zîmbet de Giocondă vană

Din negrul lor tulpan de-atlas
Cînd conul văruit și-l iscă,
Ei labe-și gîdilă, de gîscă
Și-n treflă încrețesc din nas.

Pe-ale inelului blazoane
Au scarabeul egiptean
Și le stă bine pe mintean
Doar păpădia din maidane.

Cu-azur se țin acești soitari!
Și uneori și cu legume,
Cu-orez mai alb cum n-au costume
Cu mandarine și-ouă tari.

Ai sectei Pale stîlpi și rezim,
Cu Domnul n-au nimic comun.
Și fluieră: „E traiul bun
În cel mai bun dintre păresimi!"

(L'Imitation de Notre-Dame la Lune – 1886)

Tînguirea Lunii bune

Se aud Stelele:

La cel sîn
De stăpîn
Hora-n veci am încins.
La cel sîn
De stăpîn,
Toți în horă ne-am prins.

– Haide, hai, don'șoară Lună
Să nu mai păstrăm ranchiună;
Intră-n horă, și-ăi primi
Salbă de sori aurii.

– Ah, pentru-o Cenușereasă
Cinstea voastră-i un blazon;
Dar mi-a dat un medalion
Soră-mea planetă-aleasă.

– Pfui! Terra: neam de codoș
Al Gindirii-i! Intră-n horă;
Sigur că suci-vei, soră,
Aștrii-ăi mai simandicoși.

– Mersi, dragă ea, doar, mi-i,
Chiar c-o-aud gemîndu-și chinul!

– Te înșeli, e doar suspinul
Cosmogonicei chimii!

– Tăceți scorpii, că de nu!
Sînt de straje! – Valea! Marfă
De bordel, la crai acu!

– Ui, spoito fată-ștoarfă!
Precistă de chefuri, huu!
De motani la rendez-vous
De pungași cu paspartu

Cucu!

Exeunt stelele. Tăcere și Lună. Se aude:

Sub pod sfînt,
Fără fund,
Hora-n veci am încins,
Sub pod sfînt,
Fără fund,
Toți în horă ne-am prins.

Tînguirea pianelor ce se aud în cartierele bogate

Pe-un duh hrănit de stihuri; o, legănați-l bine,
Pianine-adînci pianine -n cartiere de bogați!
Seri fără pardesie, vagabondări virgine,
Cu tînguiri de tainici nervi pali sau sfărîmați
În greul lor plictis de ritornele?

– „Verande-n înserare,
Crești de dormitoare!

„Tu te duci și tu ne lași
Tu ne lași și pleci în cale,
Îți faci coada, ți-o desfaci,
Fir pe veci de canavale".

Frumoasă, ori goală? Tristă? încă fără prihană?
La fel mi-i tot, o, zile? unde-oi călători?
Și-atît de castă, barem, de buna, dulcea rană,
Știind că-apun și cele mai albe mărturii?

Doamne la ce visează ele?
La vreun Roland, sau la dantele?

– „Inimi penitente,
Anotimpuri lente!

„Pleci și ne lași părăsite,
Tu ne lași și tu te duci,
Schituri, cor de Sulamite,
Pe sînii vani, brațele cruci".

Fatale chei în fire urcînd pe neașteptate;
Pssst! dar, eredității cu-aluaturi punctuale,
În balu-etern al străzilor noastre prea-ciudate;
Ah, pensionate, teatre, romane lungi, jurnale!

Eh, ritornelă banală
Viața-i vie și criminală.

– „Perdeaua e trasă,
Pot să intru-n casă?

„Tu te duci, ne lași ușor,
Tu ne lași, te duci cu bine,
Scade-al rozelor izvor,
Zău! Și el ce nu mai vine..."

El va veni! Și fi-veți inimi greșite-n brazdă,
Logodnici remușcării cum încercării vane,
Bogate inimi sterpe, ce vor avea drept gazdă
Doar pavoazul zilnic de stimă și zorzoane.

Să mori? poate brodează ele,
Vreuhui unchi bogat, bretele?

– „Nici acum, nici în vecii!
Dacă-ai ști!

„Tu te duci, ne lași, și du-te,
Tu ne lași, și vei pleca,
Ci-i veni să-mi vindeci iute
Rana dulce, nu-i așa?

Firește! Idealul le face-a pierde șirul,
Araci, chiar în cartierele-avute, nelucrat
Viața stă; al viei licori prea-pur clondirul
Va fi **cum se cuvine,** cu apă botezat.

Și vor cînta degrabă ele,
Mai potrivite ritornele.

– „Pernă și chilim!
Perete intim!

„Tu te duci, ne lași în poartă,
Tu ne lași și pleci ca mîni,
Oh, la slujbă de-aș fi moartă,
Oh, lungi prînzuri, lenjuri, luni!"
(Complaintes – 1885)

În românește de TAȘCU GHEORGHIU

Născut, ca și Lautréamont, la Montevideo, 14 ani mai tîrziu, la 16 august 1860, **Jules Laforgue** moare în țara de origine a părinților săi, la Paris, în ziua de 29 august 1887, după o viață scurtă și grea de umil funcționar, trăită în perspectiva unei boli incurabile. Școala și-o făcuse în Franța, unde se atașase încă din prima tinerețe unui grup de oameni preocupați de poezie, printre care Charles Cros, Rollinat, Bourget și colaborase la reviste literare **(La Vogue).** A publicat în anul 1885 volumul de poezii **Complaintes,** care dă din plin expresie calităților originale ale poetului: o duioșie amendată sau camuflată de sarcasm, într-o formă proprie asemănătoare cîntecului popular, pe care a dus-o, cu o mare inventivitate verbală, pînă la rafinamentul liedului. În scurtul răgaz pînă la moarte mai scrie și tipărește **Concile féerique, L'Imitation de Notre-Dame la Lune** (1886). Postum îi apar **Moralités légendaires** (povestiri), precum și volumele de versuri **Fleurs de bonne volonté** (1888) și **Sanglot de la terre** (1901), diverse culegeri **(Poésies, Derniers vers, Mélanges posthumes).**

„Cu tot aerul său mortal batjocoritor, îl descoperi naiv, sensibil ca un copil, duios, primitiv și simplu, bun cu superioritate și clar. Spiritul și glluma nu sînt la el decît măști" (Emile Verhaeren).

gazeta literară

Organ săptămînal al Uniunii Scriitorilor din Republica Socialistă România

Redacția: București, Bd. Ana Ipătescu 15. Telefon: 12.94.44; 11.39.36; 12.74 26

Administrația: Șos. Kiseleff 10. Telefon: 18.33.99

Abonamente: 3 luni, 13 lei; 6 luni, 26 lei; 1 an, 52 lei

Imprimat la Întreprinderea poligrafică „Informația"